

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Острозька академія»

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки

Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: «Співробітництво України та Ради Європи в умовах російсько-української війни»

Виконала студентка 2 курсу, групи зММВ-21 спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини»
Когут Роксолана Орестівна

Керівник – кандидат історичних наук,
старший викладач
Корнійчук Любов Володимирівна

Рецензент – кандидат політичних наук,
доцент
Мартинюк Роман Станіславович

Робота допущена до захисту
протокол № _____ засідання кафедри
міжнародних відносин від _____ 20__ року
Завідувач кафедри міжнародних
відносин: _____

Острог, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СПІВПРАЦІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ.....	11
1.1. Міжнародна співпраця: основні підходи до визначення поняття.....	11
1.2. Фактори, що впливають на співпрацю міжнародних організацій з державами-членами в умовах глобальних викликів.....	17
1.3. Роль міжнародної співпраці та міжнародних організацій у стабілізації кризових ситуацій та збройних конфліктів.....	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РАДОЮ ЄВРОПИ ДО 24 ЛЮТОГО 2022 Р.....	32
2.1. Історичні передумови співпраці України та Ради Європи.....	32
2.2. Інституційні механізми взаємодії між Україною та Радою Європи.....	41
2.3. Основні напрямки та досягнення співпраці України та Ради Європи до початку повномасштабної війни.....	60
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ 3. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СПІВПРАЦЮ УКРАЇНИ ТА РАДИ ЄВРОПИ.....	68
3.1. Повномасштабне російське вторгнення в Україну: причини та основні етапи війни.....	68
3.2. Реакція Ради Європи на російську агресію проти України та її позиція щодо війни.....	81
3.3. Основні напрямки співпраці між Радою Європи на Україною під час повномасштабної війни	88
Висновки до розділу 3.....	100
ВИСНОВКИ.....	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	106

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- СЕВ – Council of Europe Development Bank, Банк Розвитку Ради Європи
- ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку
- ЄКПЛ – Європейська конвенція з прав людини
- ЄС – Європейський Союз
- ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
- ЗАЕС – Запорізька атомна електростанція
- КМРС – Комітет Міністрів Ради Європи
- КРВР – Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи
- МВФ – Міжнародний валютний фонд
- МКС - Міжнародний кримінальний суд
- ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ООН – Організація Об'єднаних Націй
- ПАРЄ – Парламентська Асамблея Ради Європи
- РЄ – Рада Європи

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна війна, розв'язана Російською Федерацією проти України 24 лютого 2022 року, стала найбільшим збройним конфліктом у Європі після Другої світової війни. Вона спричинила масштабну гуманітарну кризу: мільйони людей стали біженцями, тисячі загинули, значну частину української інфраструктури знищено. Невиправданий акт агресії проти України зруйнував міжнародну архітектуру безпеки, завдавши потужного удару по системі міжнародного права, на якому вона базувалася. Росія грубо порушила принципи Статуту ООН, які проголошують непорушність територіальної цілісності держав, а також зобов'язання стосовно підтримання миру, які вона взяла на себе в рамках ОБСЄ та Ради Європи. Це поставило під сумнів ефективність діяльності багатьох міжнародних організацій та механізмів співпраці на глобальному рівні. Адже міжнародна співпраця, особливо в рамках міжнародних організацій, таких як ООН та ОБСЄ, традиційно розглядалася як запорука стабільності та запобігання конфліктам. Однак, російська агресія в Україні продемонструвала недоліки цієї системи та обмежену здатність міжнародних організацій до оперативної та ефективної реакції. Більше того, неспроможність міжнародного співтовариства зупинити жорстоку війну та покарати росію за її дії створили небезпечний прецедент. Саме безкарність агресора призводить до того, що воєнні конфлікти все частіше спалахують в інших регіонах світу.

Проте, в цей же час, Рада Європи, найстаріша політична організація Європи, створена 1949 року для захисту прав людини, демократії та верховенства права, продемонструвала приклад рішучості та здатності швидко реагувати на безпрецедентні виклики. Історичне рішення про виключення Росії з Ради Європи у березні 2022 року підкреслило безкомпромісність організації у відстоюванні фундаментальних європейських цінностей. Для України, яка є членом Ради Європи з 1995 року, ця організація завжди була

важливим партнером у впровадженні демократичних реформ, боротьбі з корупцією та приведенні національного законодавства до європейських стандартів. Успішна співпраця між Україною та Радою Європи впродовж багатьох років засвідчує потенціал подальшої підтримки з боку цієї організації. Рада Європи може відігравати провідну роль у захисті прав людини в Україні, особливо під час військових дій, коли права людей постраждали внаслідок конфлікту.

Отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС у 2022 році та рішення про початок переговорів щодо членства у 2023 році відкривають перед нею нові перспективи для реформ, а, водночас, несуть і виклики щодо їх здійсненні. У цьому контексті експертиза, досвід і підтримка Ради Європи можуть стати ключовими у процесі зміцнення верховенства права та приведення українського законодавства у відповідність до європейських стандартів.

Тема співпраці з Радою Європи у період війни є актуальною не лише для України, але й для всієї Європи. Вона слугує ключовим прикладом того, як міжнародні організації можуть впливати на формування майбутньої системи європейської безпеки, сприяти відновленню демократичних процесів і зміцненню верховенства права. Водночас, ця співпраця дозволяє переосмислити роль міжнародного права та визначити, яке місце будуть посідати міжнародні організації в архітектурі глобального врегулювання конфліктів і підтримання миру у майбутньому.

Значення Ради Європи, її ініціативи та підтримка України під час війни, які вже сьогодні закладають основи для відновлення справедливості у майбутньому поствоєнному світі, залишаються нерозкритими для українського суспільства, хоча вони відіграють важливу роль у підтримці правопорядку в Європі.

Таким чином, комплексний аналіз співпраці України та Ради Європи в умовах війни є актуальним і необхідним, оскільки дозволяє не лише оцінити поточну роль організації, але й визначити перспективи цієї взаємодії у

контексті повоєнного відновлення та євроінтеграції України. Також він є важливим для оцінки можливої ролі міжнародних організацій у кризових ситуаціях, особливо воєнного характеру.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Питанням співробітництва України з міжнародними організаціями під час війни займалися такі українські дослідники як В. Латишева, В. Бабіна [133], С. Денисюк, Я.Фокін [121]. Фінансову співпрацю України з міжнародними інституціями під час війни досліджувала Д. Олійник, [144], акцентуючи увагу на економічних аспектах. Окремо треба відзначити внесок О. Литвинчук, А. Шевчука, Войтюк, які досліджували питання міжнародної допомоги як важливого виду співпраці з міжнародними організаціями.

Рада Європи як міжнародна організація вже тривалий час є об'єктом наукових досліджень. Українські дослідники, такі як В. Мармазов, І. Піляєв [138], Н. Гузь [116], М. Гнатовський [114], вивчали різні аспекти співпраці України та Ради Європи у сферах захисту прав людини, реформування правової системи та адаптації законодавства до європейських стандартів. Проте більшість цих досліджень обмежуються або аналізом окремих аспектів співпраці або часовими рамками до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. Серед зарубіжних науковців цікавою є праця А. Добровської [167], яка вивчає підтримку України Радою Європи під час війни, але її дослідження обмежене початком 2023 року і не враховує подальшого розвитку ситуації. Попри те, що чимало науковців досліджують окремі аспекти співпраці, ця тема потребує комплексного дослідження, адже російсько-українська війна виходить постійно на нові стадії розвитку, а її вплив на міжнародне середовище створює нові виклики, що потребують своєчасного аналізу та прогнозів.

Важливо зазначити, що зміни у співпраці між Україною та Радою Європи в умовах повномасштабної війни та її роль є недостатньо висвітленими, що створює наукову прогалину. Це обґрунтовує необхідність комплексного аналізу, спрямованого на вивчення трансформацій у взаємодії

міжнародних організацій із державами-членами під час криз та збройних конфліктів. Крім того, таке дослідження є важливим в контексті євроінтеграційного процесу України, а також для визначення перспектив співпраці під час повоєнної відбудови України.

Мета – здійснити всебічний аналіз співпраці між Україною та Радою Європи в умовах повномасштабної війни, оцінити вплив цієї взаємодії на міжнародну систему безпеки та стабільність, а також встановити актуальні напрями та перспективи співпраці у контексті повоєнного відновлення України та її євроінтеграції.

Реалізації мети сприятиме розв’язання наступних дослідницьких завдань:

- вивчити теоретичні основи міжнародної співпраці та її значення для забезпечення стабільності;
- з’ясувати роль міжнародної співпраці та міжнародних організацій під час збройних конфліктів;
- розкрити фактори, що впливають на ефективність співпраці між міжнародними організаціями та державами-членами;
- дослідити історію становлення відносин між Україною та Радою Європи;
- описати основні інституційні механізми та інструменти співпраці Ради Європи з Україною;
- висвітлити причини, передумови та основні етапи російсько-української війни;
- проаналізувати реакцію Ради Європи на повномасштабне російське вторгнення;
- описати основні напрями співпраці та досягнення у співпраці України та Ради Європи до початку повномасштабної війни;
- розкрити ключові напрями співпраці між Україною та Радою Європи у період після повномасштабного вторгнення;

- встановити роль Ради Європи у вирішенні воєнних конфліктів, відновлення справедливості та міжнародного правопорядку;
- оцінити перспективи взаємодії України та Ради Європи у контексті євроінтеграції та повоєнної відбудови України.

Об'єкт дослідження – взаємодія міжнародних організацій із державами-членами в умовах воєнної агресії, зокрема співпраця між Радою Європи та Україною.

Предмет дослідження – специфіка, механізми та ключові напрями співпраці між Україною та Радою Європи в умовах повномасштабної війни та перспективи цієї взаємодії в контексті євроінтеграції та повоєнного відновлення України.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові підходи та методи, які забезпечили комплексний аналіз співпраці між Україною та Радою Європи в умовах повномасштабної війни. Зокрема, застосування історичного методу дозволило простежити еволюцію відносин між Радою Європи та Україною від моменту її вступу до організації у 1995 році до сучасного періоду. Компаративний метод став важливим інструментом для порівняння підходів Ради Європи до реагування на акти міжнародної агресії в різні періоди – до повномасштабного російського вторгнення і після. Це дозволило виявити зміни у позиції Ради Європи, її риториці та практичних діях щодо забезпечення прав людини, верховенства права та міжнародної безпеки. Метод контент-аналізу використовувався при аналізі офіційних документів Ради Європи, зокрема резолюцій, рекомендацій, постанов, меморандумів та висновків, завдяки якому вдалося визначити роль та вплив Ради Європи у вирішенні та подоланні наслідків воєнних асиметричних конфліктів, де одна демократична країна, член міжнародної організації зазнає невинуватеної агресії з боку іншого члена цієї ж організації. Прогностичний метод допоміг окреслити майбутню політику Ради Європи щодо реагування на конфлікти між державами-членами організації, а також дозволив описати перспективи

подальшої співпраці в контексті повоєнного відновлення країни та справедливого покарання агресора наявними механізмами в такій організації.

Таким чином, застосування цих методів забезпечило системний підхід до дослідження та дозволило комплексно оцінити роль Ради Європи у взаємодії з Україною в умовах повномасштабної війни.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють два етапи взаємин: період з 1992 р., коли Україна подала заявку на вступ до Ради Європи до 2014 р., коли росія анексувала український Крим та розпочала збройний конфлікт та сході України. Основна увага в дослідженні сконцентрована на другому періоді з лютого 2022 р., коли росія розпочала повномасштабне воєнне вторгнення в Україну, і до сьогодні, що дозволяє дослідити ключові зміни у співпраці між Україною та Радою Європи в умовах війни.

Джерельна база дослідження. Джерельна база дослідження базується на широкому спектрі офіційних документів, публікацій, нормативно-правових актів та експертних матеріалів, що забезпечують комплексний аналіз співпраці між Україною та Радою Європи в умовах повномасштабної війни. Основними джерелами є рішення, резолюції Комітету міністрів Ради Європи (КМРЕ) та Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), які висвітлюють офіційну позицію організації щодо ключових питань співпраці з Україною та реагування на міжнародні конфлікти. Проаналізовані документи РЄ, які розроблені для України, зокрема такі документи як Плани Дій для України за 2005-2021 рр. та окремо План дій «Стійкість, відновлення та відбудова», 2023-2026. Для аналізу структури, функцій та діяльності Ради Європи використано матеріали з офіційного веб-сайту організації, що містять актуальну інформацію про механізми роботи та інституційні особливості цієї організації. Додатково використані публікації офіційних українських джерел такі як, сайти Міністерства закордонних справ України, ООН, Офісу Ради Європи в Україні. Значна увага надавалася публікаціям в пресі, нормативно-правовим документам, дослідженням міжнародно-визнаних експертних центрів,

виступам, коментарям та інтерв'ю офіційних осіб, заявам, публічним виступам, висновкам, доповідям, меморандумам, рішенням.

Наукова новизна полягає в тому, що кваліфікаційна робота здійснює комплексний аналіз співпраці України з Радою Європи в умовах російської повномасштабної агресії. Робота висвітлює напрямки такого співробітництва та аналізує які легальні механізми та можливості має міжнародна організація для відновленні верховенства права та архітектури безпеки на європейському континенті. Результати дослідження дозволяють оцінити перспективи розвитку цієї співпраці в контексті повоєнного відновлення України та її євроінтеграційних прагнень.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів для різних освітніх, аналітичних та практичних цілей. Зокрема, матеріали роботи можуть бути застосовані:

- при викладанні навчальних курсів з міжнародних відносин, що висвітлюють роль міжнародних організацій у забезпеченні прав людини, відновленні справедливості під час збройних конфліктів;
- у наукових дослідженнях, присвячених проблематиці функціонування міжнародних організацій у контексті збройних конфліктів;
- для інформування громадськості та експертного середовища щодо механізмів міжнародної підтримки України під час війни та в процесі відновлення.

Практична апробація. За матеріалами дослідження опублікована наукова стаття «Основні напрямки співпраці між Україною та Радою Європи в умовах повномасштабного російського вторгнення» на науковому блозі Національного університету «Острозька Академія», 01.05.2024 р., також доповідь «Вплив російського вторгнення на співпрацю між Радою Європи та Україною» виголошена на 28-ій науковій викладацько-студентській конференції «Дні науки» 14 травня 2024 р.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СПІВПРАЦІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ

1.1. Міжнародна співпраця: основні підходи до визначення поняття

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою сучасної системи міжнародних відносин. Вона визначається як процес взаємодії між різними суб'єктами міжнародної системи: державами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями та іншими акторами, спрямований на досягнення спільних інтересів та цілей, вирішення глобальних проблем та реагування на загрози світового масштабу. При цьому характерною рисою міжнародної співпраці є виключення застосування збройного насильства. Сьогодні, коли рівень глобальних викликів значно зріс через безпекові кризи, збройні конфлікти, економічну нестабільність, зміни клімату та пандемії, міжнародна співпраця набуває дедалі більшого значення. Вона покликана слугувати основним механізмом забезпечення глобального порядку та безпеки.

Термін «міжнародна співпраця» як наукову категорію розвивали численні дослідники в галузі міжнародних відносин. Основними підходами до її визначення у сучасних дослідженнях вважаються **неоліберальний інституціоналізм, неореалізм та конструктивізм**. Ці підходи формують теоретичну основу для аналізу взаємодії між суб'єктами міжнародної системи, а також пояснюють механізми реалізації цієї співпраці.

Неоліберальний інституціоналізм походить з ідеї класичного лібералізму. Він базується на ідеї, що міжнародна співпраця є природною відповіддю на зростання взаємозалежності між державами, особливо в умовах глобалізації. Ліберальні теоретики стверджують, що держави можуть знаходити взаємовигідні рішення через інституційні механізми, які допомагають зменшити невизначеність і вирішують проблеми колективної дії. Такі проблеми виникають, коли держави мають справу з викликами, які неможливо подолати поодиночі, наприклад: пандемії, зміна клімату, боротьба

з тероризмом чи наркотрафіком. Неоліберальний інституціоналізм наголошує на ролі міжнародних інституцій. Завдяки інституційним механізмам країни можуть об'єднувати ресурси, координувати свої зусилля і досягати спільних цілей. Прикладом ефективною колективної дії є Паризька кліматична угода, яка зобов'язує держави скорочувати викиди парникових газів. Основними представниками цього підходу до міжнародної співпраці є Роберт Кеогейн і Джозеф Най. Вони вбачають в міжнародних організаціях інструмент, що полегшує співпрацю, навіть у випадку конфліктних інтересів. Роберт Кеогейн, що є одним з перших дослідників та найвідоміших неоліберальних теоретиків міжнародних відносин визначив *міжнародну співпрацю як взаємодію держав у рамках міжнародних інститутів, спрямовану на досягнення взаємовигідних цілей, навіть якщо між державами є конфлікти інтересів*. В своїй праці *«Після гегемонії» (1984)* він зазначає, що міжнародні інститути та міжнародне право можуть сприяти стабільній співпраці між державами, навіть за відсутності держави-гегемона, якщо та втрачає свою домінуючу позицію. Відповідно до цього підходу, держави співпрацюють через міжнародні організації, інститути та договори, при цьому узгоджують свої політики задля уникнення конфліктів, зниження невизначеності та досягнення спільних цілей [169].

Цей підхід доповнив Джозеф Най, запровадивши концепцію «м'якої сили» (soft power) як основного механізму впливу на міжнародну співпрацю. У своїй праці *«М'яка сила: засоби для досягнення успіху у світовій політиці» (2004)* він показав, як держави можуть досягати своїх цілей, користуючись привабливістю своїх цінностей, культури та інститутів, а не лише через використання жорсткої сили. На думку Ная, міжнародні організації не тільки сприяють стабільній співпраці, але й створюють умови для довготривалих відносин та довіри між державами. Вони допомагають мінімізувати ризики та забезпечують майданчики для вирішення конфліктів і вироблення спільних рішень [171]. У співавторстві з Кеогейном у праці *«Сила і взаємозалежність» (1977)* він розробив концепцію «комплексної

взаємозалежності» (complex interdependence), яка пояснює, як складні зв'язки між державами в економічних, політичних і соціальних сферах сприяють співпраці. Він наголошує, що міжнародні організації через свої інституційні механізми знижують транзакційні витрати, підвищують прозорість, координують спільні зусилля та полегшують вирішення конфліктів, створюючи тим самим умови для довготривалої співпраці [168]. Наприклад, Світова організація торгівлі (СОТ), через свої механізми регулює торгівельні суперечки між державами, запобігає ескалації конфліктів, що допомагає стабілізувати глобальну економіку.

Таким чином, неоліберальний підхід пояснює, як міжнародні організації та інститути створюють сприятливі умови для довготривалої співпраці, особливо в середовищі, де взаємозалежність між державами продовжує зростати. Вони забезпечують платформу для діалогу, посередництва та ухвалення рішень, що робить міжнародну співпрацю ключовим елементом підтримання глобального порядку та безпеки.

Неореалізм, або структурний реалізм, розвинувся із класичного реалізму, адаптуючи його до змін в міжнародних відносинах. Якщо в класичному реалізмі основний наголос робиться на людській природі, пріоритеті сили, анархічному стані міжнародної системи та досягненні національних інтересів будь-якими засобами, то неореалізм зміщує фокус на структуру міжнародної системи, що визначає поведінку держав. У класичному реалізмі поведінка держав пояснюється фундаментальними рисами людської природи, такими як прагнення до влади і самозбереження, тоді як неореалізм зміщує увагу від людських мотивацій до структури міжнародного середовища, Вона, залишаючись анархічною, змушує держави діяти раціонально для забезпечення виживання. Класичний реалізм розглядає владу як кінцеву мету держав, в центрі його лежить ідея боротьби за владу та національні інтереси задля забезпечення державою власної безпеки. А за неореалістичним підходом держави прагнуть не абсолютної переваги у військовій сфері, а підтримання балансу сил, який сприяє стабільності системи. У цьому сенсі економічні

ресурси, технологічний розвиток та дипломатія можуть бути не менш важливими, ніж військовий потенціал. Одним із головних представників неореалістичного підходу є американський політолог Кеннет Ніл Уолтц. У своїй праці «**Теорія міжнародної політики**» (1979) він підкреслює, що міжнародна співпраця виникає виключно у випадках, коли вона сприяє зміцненню національних інтересів держави [173]. Неореалісти розглядають міжнародну співпрацю через її відповідність своїм національним інтересам та безпеці. Відповідно до цього підходу, держави використовують міжнародну співпрацю для досягнення своїх національних інтересів, збереження балансу сил та зміцнення власних позицій на міжнародній арені. Проте, така співпраця не може бути стабільною, а є ситуативною і часто має тимчасовий характер, оскільки навіть у разі досягнення домовленостей держави можуть відмовлятися від співпраці, якщо обставини змінюються і така співпраця починає суперечити їхнім інтересам або створює ризики їхній безпеці або впливу. Співпраця відбувається лише тоді, коли це відповідає їхнім національним інтересам. Міжнародні інститути та угоди при цьому підході вважаються інструментами для тимчасової взаємодії, які корисні лише тоді, коли це вигідно державам з точки зору національних інтересів та безпеки.

Конструктивістський підхід. Послідовники конструктивістського підходу наголошують на ключовій ролі соціальних факторів, таких як ідеї, норми та ідентичності у міжнародній співпраці. Александр Вендт, провідний представник цієї школи, у своїй праці «**Соціальна теорія міжнародної політики**» (1999) наголошує, що міжнародна співпраця як процес взаємодії між державами базується на спільних нормах, ідентичностях та уявленнях, а не лише на матеріальних інтересах чи питаннях безпеки. За Вендтом, співпраця можлива тоді, коли держави сприймають одна одну як партнерів, а не ворогів, і формують спільні соціальні уявлення про норми та цінності [174]. Таким чином, співпраця відбувається не тільки заради вигоди, а є результатом соціальних конструкцій, які визначають поведінку держав через спільні ідеї та норми. Держави взаємодіють на основі спільних ідей та цінностей, це робить

співпрацю більш динамічною і здатною адаптуватися до змін у міжнародній політиці. Він вважав, що співпраця - це соціальний процес, а не результат раціонального вибору. Якщо держави сприймають одна одну як партнери або союзники, вони більш схильні до співпраці [174].

Конструктивісти вважають, що міжнародні організації мають значний вплив на формування соціальних реалій та сприяють міжнародній співпраці через просування спільних норм, цінностей та ідентичностей. Міжнародні організації в цьому підході можуть формувати норми та правила, цим самим сприяючи розробці та впровадженню спільних стандартів поведінки, які держави приймають як свої власні. Наприклад, ООН розробляє міжнародні права людини, які стають еталоном для держав. Вони допомагають створювати відчуття спільноти та ідентичності серед своїх членів. Так наприклад, Європейський Союз, формує відчуття ідентичності та приналежності до однієї спільноти серед членів ЄС. Також вони можуть допомагати державам виробляти спільні уявлення про загрози чи виклики. Конструктивізм розглядає міжнародну співпрацю як процес, який не лише базується на матеріальних інтересах, а й на соціальних взаємодіях, які формують довіру, спільні цінності та стали норми поведінки.

Форми міжнародної співпраці також варіюються та можуть класифікуватися залежно від рівня взаємодії, типу діяльності, інституційної форми, тощо. За рівнем взаємодії розрізняється: 1) двостороння (білатеральна) співпраця, що охоплює взаємодію між двома державами чи організаціями та 2) багатостороння співпраця, що включає більше трьох учасників і передбачає координацію дій через міжнародні інститути, наприклад, такі як ООН чи Рада Європи.

За інституційною формою міжнародна співпраця може бути: 1) формальною, що офіційно закріплена та регулюється в міжнародних договорах і угодах, які регулюються міжнародним правом. Прикладом такої співпраці є Конвенція ООН про права людини або Паризька угода щодо

кліматичних змін, та 2) неформальною, що заснована на домовленостях і дипломатичних контактах.

За типом міжнародної співпраці її поділяються на: 1) політичну, 2) економічну, 3) гуманітарну, 4) безпекову, 5) екологічну, 6) військову; 7) в галузі прав людини, тощо.

Так, політична співпраця спрямована на врегулювання конфліктів і підтримку демократичних процесів. Прикладом такої співпраці є діяльність Ради Європи. Економічна співпраця забезпечує розвиток торгівлі та інвестицій, що характерно для функціонування Європейського Союзу. Гуманітарна взаємодія стосується надання допомоги у кризових ситуаціях і захисту прав людини, що є основною місією таких організацій, як Міжнародний Червоний Хрест. Екологічна співпраця, наприклад, у рамках Паризької угоди, має на меті спільну боротьбу з кліматичними викликами. Військова співпраця включає діяльність у військовій сфері, оборонні альянси (наприклад, участь країн НАТО в колективній обороні відповідно до статті 5 Статуту НАТО); миротворчі операції під егідою ООН; тренування та спільні навчання, антитерористична співпраця, надання військової допомоги. Співпраця в галузі прав людини включає правотворчу взаємодію, діяльність спрямовану на захист прав людини, наприклад таких міжнародних організацій, таких як Рада Європи або Міжнародний кримінальний суд. Безпекова співпраця включає взаємодію в таких сферах, як боротьба з тероризмом, протидія кіберзагрозам та нерозповсюдження зброї масового ураження. Прикладом є співпраця між ЄС та США у сфері кібербезпеки, спрямована на зміцнення глобальної цифрової інфраструктури та запобігання кібератакам.

Загалом, у сучасному світі міжнародна співпраця відіграє ключову роль, створюючи умови для вирішення глобальних проблем і сприяючи формуванню спільних цінностей та правил. Її різноманітні форми та підходи демонструють багатогранність цього процесу, що забезпечує стабільність, безпеку й сталий розвиток на глобальному рівні.

1.2. Фактори, що впливають на співпрацю міжнародних організацій з державами-членами в умовах глобальних викликів

Вирішення глобальних проблем, таких як збройні конфлікти, зміна клімату, пандемії, тероризм, масові міграції неможливе без міжнародної співпраці між багатьма акторами, в т. ч. через такі інституційні механізми як міжнародні організації. Членство в міжнародних організаціях надає державам низку переваг, таких як: посилення безпеки, колективний захист, сприяння економічному розвитку; доступ до гуманітарної допомоги, спільного економічного ринку, впровадження міжнародних стандартів, доступ до дипломатичних платформ для вирішення конфліктів та представлення своїх інтересів чи захисту своїх прав на глобальному рівні.

Однак, чи буде така взаємодія між міжнародними організаціями та державами-членами ефективною залежить від багатьох факторів. Серед них ключовими є: політичні, економічні, інституційні, юридичні, соціокультурні, економічні, геополітичні.

Політичні фактори. Від політичної волі урядів залежить, наскільки активно та конструктивно буде взаємодія з міжнародними організаціями, вона визначає рівень участі держав у діяльності міжнародних організацій. Держави-члени, що підтримують спільні цілі й принципи міжнародної організації, зазвичай беруть активну участь у її діяльності. Таким прикладом може бути співпраця держав в рамках Європейського Союзу. Проте політичні конфлікти всередині країн можуть суттєво обмежити здатність до співпраці. На міжнародному рівні політичні розбіжності між державами-членами часто стають перешкодою на шляху до досягнення консенсусу. Прикладом є складнощі в діяльності Організації Об'єднаних Націй, де постійні члени Ради Безпеки (США, Китай, Росія, Франція та Велика Британія) мають право вето. Розбіжності в політичних інтересах цих держав неодноразово блокували рішення з важливих питань, що стосуються міжнародної безпеки, особливо в контексті російсько-української війни, де росія ветоє всі рішення Радбезу ООН по Україні, також блокувалися рішення через вето постійних членів щодо

Сирії. Політична стабільність держав-членів також значною мірою впливає на їхню спроможність виконувати зобов'язання перед міжнародними організаціями. Уряди країн, що переживають політичну кризу, зменшують свою залученість до міжнародних процесів через внутрішні пріоритети, часом ігноруючи свої міжнародні зобов'язання. Зміна політичного керівництва може також радикально змінити зовнішню політику країни, наприклад, вихід США з Паризької угоди у 2017 році.

Економічні фактори відіграють важливу роль у здатності держав співпрацювати з міжнародними організаціями, оскільки економічна потужність держав визначає рівень їхньої участі у фінансуванні та реалізації міжнародних ініціатив. Країни з розвиненою економікою, такі як Німеччина чи Японія, мають значно більше ресурсів для підтримки міжнародних проєктів, надання допомоги іншим державам чи зміцнення безпеки на глобальному рівні. Це надає їм можливість не лише брати активну участь у діяльності міжнародних організацій, але й впливати на формування їхньої політики.

Наприклад, Європейський Союз є одним із найбільших донорів міжнародних гуманітарних проєктів та ініціатив з відновлення. У контексті воєнних конфліктів ЄС, поряд зі Світовим банком, бере участь у фінансуванні проєктів відновлення інфраструктури в постконфліктних регіонах, наданні гуманітарної допомоги постраждалим, а також підтримці економічної стабільності через макрофінансову допомогу. Такі ініціативи забезпечують стійкість країн, які постраждали від конфліктів, і сприяють їхньому поступовому відновленню.

Однак глобальні економічні кризи суттєво впливають на здатність навіть економічно розвинутих держав фінансувати діяльність міжнародних організацій. У періоди економічного спаду або фінансової нестабільності держави-члени можуть скорочувати внески в бюджети міжнародних організацій. Зокрема, під час світової фінансової кризи 2008 року багато держав зменшили свої внески до бюджетів міжнародних структур, що

призвело до скорочення гуманітарної допомоги. Це, у свою чергу, призводить також до затримки реалізації проєктів або відтермінування важливих ініціатив. Така ситуація особливо небезпечна для країн, що перебувають у кризових умовах через воєнні конфлікти, природні катастрофи чи економічну нестабільність, оскільки вони дуже залежать від допомоги міжнародних організацій.

Міжнародні фінансові організації, такі як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, часто виступають ключовими джерелами фінансової підтримки в умовах економічних криз. Вони надають кредити країнам, що стикаються з труднощами, допомагають стабілізувати економіку, забезпечують технічну підтримку та сприяють відновленню інфраструктури. Членство в таких організаціях дає країнам доступ до інвестицій та спеціальних програм технічної допомоги, що посилює їхню стійкість і забезпечує поступове подолання кризових явищ.

Інституційна спроможність. Сильні державні інституції є фундаментальним чинником, який забезпечує здатність держав-членів ефективно взаємодіяти з міжнародними організаціями. Розвинуті системи державного управління дозволяють країнам швидко адаптуватися до міжнародних стандартів, виконувати взяті на себе зобов'язання та ефективно інтегруватися в міжнародні механізми співпраці. Наприклад, членство в Європейському Союзі (ЄС) передбачає проведення масштабних реформ у сферах верховенства права, демократії та прав людини. Такі реформи потребують не лише політичної волі, але й інституційної спроможності держави.

Польща є яскравим прикладом успішної адаптації своїх державних інститутів до стандартів ЄС. Після вступу до Європейського Союзу у 2004 році, Польща запровадила реформи, які сприяли зміцненню верховенства права, вдосконаленню системи управління та економічному розвитку. Ці зміни стали основою для її інтеграції в європейський ринок і покращення соціально-економічних умов.

Однак, слабкість державних інституцій може значно ускладнити співпрацю з міжнародними організаціями. Країни з нерозвинутою інституційною базою часто стикаються із затримками в провадженні реформ, це гальмує процес інтеграції або виконання міжнародних зобов'язань.

Інституційна спроможність міжнародних організацій також має вирішальне значення для їхньої ефективної діяльності. Недостатньо розвинені або громіздкі інституційні механізми часто стають причиною низької ефективності таких організацій. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй (ООН) неодноразово критикувалася за бюрократичну інертність, що ускладнює оперативну реакцію на кризові ситуації. Затримки в прийнятті рішень, надмірна залежність від політичних рішень держав-членів і право вето в Раді Безпеки обмежують здатність ООН виконувати свою місію.

Для порівняння, Європейський Союз продемонстрував більшу оперативність і ефективність у реагуванні на сучасні виклики. Зокрема, під час війни в Україні ЄС швидко надав макрофінансову допомогу та ввів санкції проти Росії, координуючи зусилля своїх членів для підтримки України. Це стало можливим завдяки відносно децентралізованій структурі прийняття рішень і високому рівню інституційної інтеграції.

Отже, як держави, так і міжнародні організації повинні постійно зміцнювати свої інституційні механізми, щоб забезпечити оперативну і ефективну співпрацю в умовах глобальних викликів. Інституційна спроможність є не лише основою для інтеграції, але й ключем до адаптації в умовах сучасних міжнародних криз.

Юридичні фактори. Міжнародне право регулює діяльність міжнародних організацій і визначає їхні повноваження та обов'язки держав-членів. Відповідність держав міжнародним правовим нормам є важливим чинником співпраці. Наявність ратифікованих міжнародних договорів і конвенцій визначає зобов'язання держав перед міжнародними організаціями. Наприклад, Рада Європи, керуючись Європейською конвенцією з прав людини, зобов'язує держави-члени дотримуватися стандартів у сфері прав

людини. Порушення міжнародного права або відмова виконувати свої міжнародні зобов'язання можуть призвести до санкцій або виключення з міжнародних організацій, як це сталося з росією після її повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році, коли Рада Європи виключила росію зі свого складу. Держави, що дотримуються міжнародних правових норм, зазвичай є надійними партнерами в міжнародній співпраці.

Соціокультурні фактори. Соціокультурні особливості держав мають суттєвий вплив на їхню здатність до співпраці з міжнародними організаціями. Спільні цінності, культурні традиції та історичний досвід можуть полегшувати або, навпаки, ускладнювати цей процес. Наприклад, держави, що поділяють демократичні цінності, легше знаходять спільну мову в таких організаціях, як Рада Європи (РЄ) або Європейський Союз (ЄС). Спільний підхід до захисту прав людини, верховенства права та свободи слова сприяє ефективнішій співпраці між країнами. Однак культурні розбіжності та різні підходи до вирішення політичних питань можуть ускладнювати комунікацію між державами-членами. Наприклад, дискусії щодо прав меншин, свободи віросповідання нерідко стають джерелом суперечок між державами в рамках міжнародних організацій. Це може гальмувати процес прийняття рішень і ускладнювати досягнення консенсусу.

Геополітичні фактори. Геополітичні інтереси держав-членів можуть суттєво впливати на їхню здатність до співпраці. Держави часто відстоюють власні стратегічні інтереси на міжнародній арені, що може спричинити конфлікти або суперечності з іншими членами міжнародної організації. Наприклад, протистояння між росією та західними країнами після анексії Криму у 2014 році вплинуло на співпрацю в Раді Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Так, російську делегацію позбавили права голосу в Парламентській Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) у квітні 2014 року у відповідь на анексію Криму. ОБСЄ намагалася створити спеціальну моніторингову місію для фіксування порушень прав людини в

Криму. Проте росія відмовилася надавати доступ до окупованої території, що значно ускладнило роботу ОБСЄ. Також ОБСЄ не змогла прийняти резолюції щодо ситуації в Криму, оскільки ОБСЄ працює на основі консенсусу. Це означає, що для ухвалення будь-якого рішення чи резолюції всі держави-члени організації повинні погодитися з його змістом, але всі рішення ОБСЄ блокувалися росією.

Глобальні виклики, такі як збройні конфлікти або безпекові кризи, також формують міжнародну політику і вимагають від держав перегляду своїх зовнішньополітичних пріоритетів. У таких умовах міжнародні організації часто стають полем боротьби за вплив і контроль над глобальними процесами. Наприклад, у рамках Ради Безпеки ООН геополітичні інтереси постійних членів, таких як США, Китай і Росія, регулярно блокують рішення, що стосуються міжнародної безпеки.

Регіональні конфлікти також впливають на динаміку співпраці. Наприклад, протистояння між Туреччиною та Грецією впливає на функціонування НАТО, оскільки обидві держави є членами альянсу, але мають протилежні погляди на розв'язання територіальних суперечок. Так само, війна в Україні стала важливим каталізатором перегляду геополітичних пріоритетів західних держав, що посилює їхню співпрацю в рамках НАТО та ЄС. Географічне розташування також визначає геополітичні інтереси держав. Країни, які межують із зонами конфліктів або криз, мають більшу зацікавленість у міжнародній співпраці для стабілізації ситуації. Наприклад, Польща та країни Балтії є одними з найбільш активних учасників міжнародних ініціатив, спрямованих на підтримку України, оскільки вони розглядають війну в Україні як безпосередню загрозу своїй національній безпеці.

Загалом, політичні, економічні, інституційні, юридичні, соціокультурні, економічні, геополітичні фактори впливають на співробітництво міжнародних

організацій з державами-членами, від них залежить ефективність і спроможність організацій виконувати свої функції та досягати цілей.

1.3. Роль міжнародної співпраці та міжнародних організацій у стабілізації кризових ситуацій та збройних конфліктів

У сучасному світі, який зіштовхується з численними кризами, включно із загрозою ядерної війни, міжнародна співпраця відіграє вирішальне значення для стабілізації та подолання кризових ситуацій. Ця співпраця часто здійснюється через міжнародні організації, які забезпечують координацію зусиль держав, створюють механізми спільного реагування та сприяють збереженню міжнародного порядку. Завдяки міжнародній співпраці країни можуть ефективніше реагувати на кризи, залучаючи ресурси, досвід та інновації для подолання викликів.

Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейський Союз (ЄС), НАТО та інші, відіграють провідну роль у врегулюванні кризових ситуацій. Їхня діяльність спрямована на захист миру, прав людини, надання гуманітарної допомоги, припинення конфліктів, відновлення постраждалих регіонів та забезпечення верховенства права. В умовах активної фази криз, особливо збройних конфліктів, міжнародна співпраця реалізується через надання гуманітарної допомоги постраждалому населенню. Однак ефективність цих організацій часто залежить від політичної волі держав-членів, їхніх фінансових можливостей та здатності адаптуватися до сучасних викликів.

Одним із ключових завдань міжнародної співпраці є запобігання виникненню чи ескалації конфліктів. У цьому контексті велике значення має Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), яка проводить моніторинг виборів, спостерігає за дотриманням прав людини та дотриманням режиму припинення вогню у зонах конфліктів, сприяє політичному діалогу та запобігає ескалації конфліктів. Попри значний потенціал та довготривалу

історію роботи в Україні з 2014р., Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ змушена була залишити Україну у 2022 році через загрозу життю її співробітникам [133]. Такі організації, як Міжнародний Червоний Хрест, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) та Європейський Союз співпрацюють у сфері надання гуманітарної допомоги, допомагаючи забезпечувати базові потреби людей, що опинилися в зоні конфлікту. Це включає евакуацію мирного населення, створення гуманітарних коридорів, надання продовольства, води, медикаментів та тимчасового житла. Однак війна Росії проти України продемонструвала обмеженість таких організацій до ефективної діяльності у випадках, коли агресор ігнорує міжнародне право. Російська сторона систематично блокувала створення гуманітарних коридорів, не допускала представників організацій, зокрема Червоного Хреста, до утримуваних полонених, що знецінювало роль цієї інституції у виконанні покладених на них функцій. Червоний Хрест особливо гостро критикується в Україні за неспроможність виконувати свою роботу, в той час як основну його місію на себе часто беруть волонтери [146].

Організація Об'єднаних Націй є найбільшою та найважливішою серед інших міжнародних організацій у світі, що була створена 1945р. після закінчення Другої світової війни для збереження миру в світі, запобігання новим глобальним і локальним конфліктам, зміцнення міжнародної безпеки та сприяння розвитку, економічному і соціальному прогресу та співпраці між країнами. Основою діяльності ООН є її Статут, положення якого мають обов'язковий характер для всіх держав-членів. Україна, яка на той час була частиною СРСР, стала однією з країн-засновниць ООН. Вона бере активну участь в роботі ООН. Серед її основних керівних органів – Генеральна Асамблея, Рада Безпеки та інші. Генеральна Асамблея представлена державами-членами, у кожній по одному голосу. Рішення Асамблеї не носять зобов'язуючого характеру, але мають високий авторитет.

Рада Безпеки ООН відповідає за підтримку міжнародного миру та безпеки. До її складу входять 15 членів, з них п'ять є постійними членами, а

саме, — Велика Британія, Китай, Росія, США та Франція — з правом вето. Решта 10 членів обираються Генеральною Асамблеєю на дворічний термін. Рішення Ради Безпеки ухвалюються більшістю голосів, проте кожен з постійних членів має право вето, яким може заблокувати будь-яку резолюцію.

Якраз, будучи універсальною глобальною міжнародною організацією, чийм основним завданням є збереження миру в світі, ООН має інструменти в своєму арсеналі для врегулювання воєнних конфліктів, а саме миротворчі операції, що здійснюються під егідою ООН. Серед міжнародних організацій вона є єдиною організацією, що має повну правосуб'єктність для реалізації комплексу заходів із запобігання і подолання конфліктів у світі. Перевагами ООН перед іншими організаціями є легітимність, принцип перерозподілу відповідальності, розгортання та залучення миротворчих контингентів за рахунок країн -членів [126].

ООН, як глобальна організація, що опікується питаннями миру та безпеки, проводить миротворчі операції, спрямовані на припинення насильства, захист цивільного населення та стабілізацію конфліктних регіонів. Ці операції поділяються на два основні типи: операції з підтримання миру (peacekeeping) та операції з примусу до миру (peace enforcement).

Операції з підтримання миру здійснюються за участю військових спостерігачів або легкоозброєних контингентів. Їх мета — контролювати виконання домовленостей про припинення вогню та забезпечувати дотримання миру за згоди всіх сторін конфлікту. Використання сили в таких місцях дозволяється лише для самозахисту або захисту цивільного населення.

Операції з примусу до миру проводяться в ситуаціях, коли міжнародний мир і безпека перебувають під реальною загрозою. Вони передбачають використання військових сил і техніки для нейтралізації збройних угруповань чи об'єктів агресора. Такі дії можливі лише за мандатом Ради Безпеки ООН. Вони є крайнім заходом та передбачають, що сили ООН мають переважати сили противника та мати змогу ефективно вести бойові дії. За всю історію ООН було тільки кілька операцій з примусу до миру це дії міжнародних

коаліцій у 1990-1991 рр. із захисту Кувейту від агресії Іраку та у 1950-53 рр. із захисту Південної Кореї від агресії Північної Кореї [65].

Після проведення операції з примусу до миру передбачається операції пост конфліктні (post -conflict) та з відновлення миру (peace building), що мають на меті відновлення мирного життя та відбудову знищеної інфраструктури.

Відповідно до Статті 39 ООН Рада Безпеки має повноваження визначати, чи існує загроза миру та акту агресії та відповідно надавати рекомендації щодо відновлення миру чи безпеки. Більшість миротворчих місій ООН є саме з підтримки миру (peacekeeping), вони здійснюються за допомогою військових контингентів держав-учасниць. Для розгортання місії потрібна згода учасників конфлікту, але ці всі місії діють за принципом неупередженості миротворчих сил ООН, тобто не підтримують жодну зі сторін конфлікту. Застосовувати силу можна тільки для самозахисту та захисту цивільного населення, роззброєння незаконних збройних формувань, розмінування, здійснення часткового прикордонного кордону [126].

За свою історію ООН здійснила 71 миротворчу операцію [115]. Україна активно брала участь у миротворчих місіях ООН для врегулювання конфліктів по всьому світу. Миротворчі операції в Косово (UNMIK), Сьєрра-Леоне, Південному Судані (UNMISS) та Малі (MINUSMA) є прикладами того, як ці місії можуть стабілізувати ситуацію в конфліктних регіонах. Проте ООН має і негативний досвід в миротворчих операціях в Сребрениці (Боснії і Герцеговині), де миротворці ООН в 1995 р. не змогли запобігти масовому вбивству понад 8 тис. боснійських мусульман цивільного населення [131] та у Руанді, коли миротворчі сили ООН не змогли запобігти геноциду народу тутсі в 1994 р., жертвами якого стали щонайменше 800 тис. осіб за три місяці [115]. Серед причин називаються недостатні ресурси та відсутність політичної волі провідних держав, недостатнє фінансування. Вже тоді ці випадки продемонстрував необхідність реформування в ООН для уникнення повторення таких трагедій.

Росія також наклала вето на Резолюцію про невизнання анексії Криму та референдуму 15 березня 2014р. В лютому 2015 р. Україна звернулася до Ради Безпеки та Євросоюзу з проханням розгорнути миротворчу місію в Україні на Донбасі. Якби така місія була розгорнута на україно-російському кордоні, поставки воєнної техніки і живої сили ворога з росії для постійного підкріплення стало би неможливими. 25 лютого 2022 року Росія наклала вето на резолюцію Ради Безпеки із засудженням дій Росії на території України та закликом негайно припинити застосування сили та вивести війська з української території.

Війна Росії проти України продемонструвала обмеженість інструментів ООН у випадках, коли одна зі сторін конфлікту ігнорує міжнародне право. Натомість основну роль у підтримці України взяли на себе інші міжнародні інституції, як-от ЄС і НАТО.

Тож, порушення принципу нейтралітету миротворчих місій, розбіжності серед членів Ради Безпеки ООН обмежують чи унеможливають інструменти впливу організації та дискредитують її діяльність в цілому [125].

Однак ООН залишається важливим гравцем в інших сферах. Окремо слід відзначити важливість зернової угоди, укладеної за посередництва ООН і Туреччини. Ця угода дозволила Україні відновити експорт зерна через чорноморські порти, що було критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки у світі, зокрема в країнах Африки та Азії. Попри спроби Росії блокувати цей процес, угода стала прикладом успішної координації міжнародних зусиль у вирішенні глобальної кризи. Хоча теж критикувалася за звинувачення у «комерційному інтересі».

До структури ООН входять такі спеціалізовані організації, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), що забезпечує стабільність валютної системи, Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) для підтримки економічного розвитку, МАГАТЕ для контролю за мирним використанням ядерної енергії, ЮНЕСКО, яка працює в галузі освіти, науки та культури, та

Міжнародний суд ООН, що вирішує міжнародні суперечки відповідно до норм права.

Особливу увагу у кризових ситуаціях приділяють економічній співпраці. Економічні санкції є одним із основних інструментів впливу міжнародної спільноти для стримування агресії. Санкції, введені Європейським Союзом, США та іншими країнами проти Росії, мали на меті зруйнувати її економічний потенціал для ведення війни. Водночас міжнародні фінансові інституції, такі як Міжнародний валютний фонд і Світовий банк, надають фінансову допомогу країнам, що зазнали значних збитків унаслідок конфліктів. Для України така підтримка стала критично важливою, дозволяючи підтримувати власну валюту та економіку, виплачувати пенсії, зарплати працівникам бюджетної сфери і забезпечувати основні соціальні послуги під час повномасштабної війни.

Міжнародне правосуддя також є важливим компонентом міжнародної співпраці у кризових ситуаціях з воєнною складовою. Міжнародний кримінальний суд (МКС), залишається ключовим інструментом у забезпеченні міжнародної справедливості та притягненні до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності. У березні 2023 року МКС видав ордери на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Белової за депортацію українських дітей, що стало безпрецедентним кроком у сфері міжнародного правосуддя [31]. Цей крок у сфері міжнародного права демонструє можливість притягнення до відповідальності навіть найвищих посадових осіб. Це не лише зміцнює верховенство права, але й створює прецедент для подальших дій у міжнародному правосудді.

Міжнародна співпраця також допомагає у процесах постконфліктного відновлення. Організації, як-от Програма розвитку ООН (ПРООН) чи Європейський Союз, активно фінансують проекти з реконструкції інфраструктури, створення робочих місць та відновлення зруйнованих регіонів. Вони також сприяють політичному примиренню, підтримуючи діалог між колишніми сторонами конфлікту, та допомагають формувати

спроможні державні інституції, що здатні забезпечити довготривалу стабільність.

Міжнародні організації часто надають технічну допомогу, експертні знання та фінансування для реалізації демократичних реформ. Наприклад, після конфліктів на Балканах Європейський Союз та ООН допомогли стабілізувати регіон шляхом підтримки виборчих процесів, сприяння розвитку демократичних інституцій та зміцнення громадянського суспільства.

Промовання демократичних принципів включає також захист прав людини, забезпечення прозорості та підзвітності урядів, а також розвиток громадянського суспільства. Саме тут провідна роль належить Раді Європи, яка, будучи політичною організацією, має вагомий вплив на як на європейську, так і світову спільноту.

За даними Міністерства закордонних справ (МЗС), Україна на сьогодні є членом 81 міжнародної організації, у 70 з них вона має статус повноправного члена [66]. Цей статус дає країні право голосувати на засіданнях міжнародних організацій та брати участь у стратегічному плануванні, спільно розробляти міжнародні документи, впроваджувати стандарти, розроблені в межах організацій, тощо.

Попри очевидні досягнення міжнародної співпраці, її ефективність залежить від багатьох факторів, серед яких політична воля держав-членів, їхні економічні можливості, а також здатність міжнародних організацій адаптуватися до сучасних викликів. Політичні розбіжності між державами-членами, як це видно з діяльності Ради Безпеки ООН, можуть серйозно ускладнювати ухвалення ефективних рішень. Збереження права вето в головній міжнародній організації за стороною, яка розв'язала жорстоку війну та веде її, шантажуючи ядерною війною увесь світ, демонструють серйозні проблеми в структурі організації та вказують на те, що вона потребує негайного реформування.

Водночас міжнародні організації все ще залишаються ключовими акторами у вирішенні проблем, спричинених збройними конфліктами, адже

вони слугують інституційним механізмом для координації міжнародної співпраці. Сучасні глобальні виклики потребують колективних зусиль, оскільки жодна держава не здатна впоратися з ними самотужки.

Війна в Україні стала лакмусовим папером для глобальної системи безпеки, продемонструвавши як слабкі сторони, так і потенціал міжнародних структур. Попри численні виклики, міжнародні організації відіграють важливу роль у стабілізації ситуації, підтримці миру та відновленні правопорядку, що підкреслює необхідність їхнього реформування для відповідності сучасним реаліям.

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено ключові теоретичні аспекти міжнародної співпраці, які формують основу сучасних міжнародних відносин. Аналіз основних підходів - неоліберального, неореалістичного та конструктивістського – дозволив висвітлити різні механізми взаємодії між державами та міжнародними організаціями. Неолібералізм акцентує на значенні міжнародних інституцій для колективного вирішення глобальних проблем, неореалізм – на впливі анархічної структури міжнародної системи, яка змушує держави діяти раціонально для забезпечення виживання, а конструктивізм – на ролі соціальних норм, ідентичностей і цінностей у формуванні міжнародної політики.

Особлива увага приділена факторам, що впливають на міжнародну співпрацю в умовах сучасних глобальних викликів. Політичні розбіжності між державами, економічні та соціокультурні обмеження, слабкість інституційних механізмів і геополітичні інтереси можуть значно ускладнювати співпрацю в рамках міжнародних організацій. Водночас, спільні цінності, прагнення до стабільності та глобальні виклики сприяють посиленню взаємодії між державами.

У розділі також проаналізовано роль міжнародних організацій у стабілізації кризових ситуацій, особливо під час збройних конфліктів.

Міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО, Червоний Хрест та інші, виконують критично важливі функції у врегулюванні конфліктів, захисті прав людини, наданні гуманітарної допомоги та відновленні постраждалих регіонів. Проте ефективність їхньої діяльності часто залежить від політичної волі держав-членів, їхніх фінансових ресурсів і здатності організацій адаптуватися до нових викликів.

Війна в Україні стала серйозним випробуванням для міжнародної системи безпеки, продемонструвавши її крихкість. Водночас вона показала важливість та необхідність міжнародної взаємодії, зокрема через міжнародні організації, у відновленні справедливості, захисті прав людини та забезпеченні верховенства права. Подальше дослідження цих питань, зокрема ролі Ради Європи у підтримці України, є важливим для розуміння механізмів міжнародної взаємодії та перспектив постконфліктного відновлення країни.

РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РАДОЮ ЄВРОПИ ДО 24 ЛЮТОГО 2022 Р.

2.1. Історичні передумови співпраці України та Ради Європи

Рада Європи – одна з найстаріших міжнародних політичних організацій на європейському континенті, яка створена 5 травня 1949 року у Лондоні. Десять європейських держав, а саме Бельгія, Данія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція та Велика Британія, підписали Лондонську Угоду, яка стала Статутом організації, заснувавши тим самим Раду Європи. Створення Ради Європи стало відповіддю на виклики, що постали перед Європою після Другої світової війни, зокрема: необхідність забезпечення миру, стабільності, захисту прав людини, розвитку демократії, сприяння європейській інтеграції, подолання розколу континенту і катастрофічних наслідків Другої світової війни. Одним із перших, хто висловив ідею європейської інтеграції, був Вінстон Черчилль. У своїй знаменитій промові, виголошеній 19 вересня 1946 році під час виступу в університеті Цюриха, він закликав до створення «Сполучених Штатів Європи». На його думку, примирення європейських народів, передусім, між Францією та Німеччиною, а також відбудова Європи у формі «європейської сім'ї» є шляхом до уникнення майбутніх конфліктів, до запобігання відродження тиранії та створення стабільної архітектури європейської безпеки, а Рада Європи стала «першим практичним кроком» до реалізації цієї ідеї [138; 15]. В подальшому Черчилль активно підтримував процес створення Ради Європи. Згодом у травні 1948 р. у м. Гаага, де відбувся міжнародний конгрес, відомий як «Конгрес Європи», на якому ставилися питання об'єднання народів Європи з метою встановлення непорушного та довготривалого миру, вперше пролунала пропозиція утворити на території Європи орган міжпарламентського співробітництва, склад якої формувався б парламентами держав-учасниць [163].

Завдання Ради Європи – єднання держав Європейського континенту навколо спільних ідеалів та цінностей, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу. Відповідно до статті 3 Статуту організації, основною умовою участі держави в організації є визнання нею принципу верховенства права, забезпечення прав людини і основних свобод для своїх громадян та співпраця з іншими державами на досягнення спільних цілей. Одразу ж варто звернути увагу на те, що питання національної оборони відповідно до статті 1.d) Статуту не входять до компетенції Ради Європи. Мета ж організації досягається через обговорення питань, укладання угод, здійснення спільних заходів в таких сферах як економічна, соціальна, правова, культурна, наукова, адміністративна, захист прав людини та основних свобод [58]. Із моменту свого створення Рада Європи присвятила свою діяльність захисту прав людини та розвитку демократії. Її ключовими завданнями стали зміцнення співпраці між європейськими державами в політичній, економічній, соціальній, культурній і правовій сферах, а також утвердження стандартів захисту прав людини та основних свобод.

Після здобуття незалежності у 1991р. та виходу з СРСР Україна обрала європейський вектор розвитку, визначивши своєю метою інтеграцію в європейські структури та співробітництво з міжнародними організаціями та іншими державами, а також захист безпеки в світі. Рада Європи стала другою європейською міжнародною організацією, до якої доєдналася Україна. Першою була ОБСЄ (раніше мала назву НБСЄ), членом якої Україна стала 30 січня 1992 року. Паралельно Україна почала будувати відносини з Європейським Союзом (ЄС), закладаючи основи свого європейського курсу. Закон України «Про правонаступництво» [19] визнавав міжнародні зобов'язання, укладені УРСР, якщо вони не суперечили інтересам нової держави та її Конституції. Тож «Угода про торгівлю і співробітництво між СРСР і ЄС» залишалася чинною для України відповідно до вищезгаданого договору. Проте, потрібна була також нова угода, яка б охоплювала ширші сфери. У квітні 1992 року Європейська комісія вирішила розпочати

переговори з Україною, Білоруссю, Росією та Казахстаном щодо підписання угод про співробітництво, оскільки ЄС також був зацікавлений в співпраці з Україною та іншими молодими державами, що утворилися замість колишнього СРСР. Верховна Рада України затвердила основні напрями зовнішньої політики Постановою Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» [44], де зазначалося, що перспективною метою України є вступ до Європейських Співтовариств, а 14 червня 1994 році у Люксембурзі було підписано «Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС» (УПС) [59], яка набула чинності у 1998 році після ратифікації всіма членами ЄС. Цим документом закладалася економіко-правова база взаємодії України та ЄС, він наголошував на необхідності розвитку політичного діалогу, створенні умов для взаємовигідного співробітництва, підтриманні зусиль України у зміцненні демократії, стабільності і безпеки в Європі; поваги і сприяння правам людини. У 1998 році указом Президента Л. Кучми було ухвалено офіційний документ «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу» [60]. Президент Л. Кучма прагнув зберігати баланс між Заходом і Росією, тому він хоч і вважав європейську інтеграцію важливим стратегічним напрямом, але не визначав членство в ЄС як пріоритетну мету.

Прагнення України вступити до організації Ради Європи було логічним кроком в рамках її євроінтеграційної стратегії-членства в ЄС. Сама ж ідея Європейського розширення і залучення до цього процесу новостворених держав безпосередньо належить РЄ. Рада Європи тісно співпрацює з ЄС. Саме Рада Європи активно сприяла залученню нових незалежних держав до європейської політичної системи, розробивши спеціально для них статус «спеціально запрошеного гостя» в Парламентській асамблеї Ради Європи (ПАРЄ). Цей статус відкривав доступ до інституційної підтримки, діалогу та консультацій, що були важливими для нових демократій. Для новостворених держав Рада Європи розробила також спеціальні програми, основною метою яких було посилення демократичних реформ та співробітництва,

орієнтованого на захист прав людини та утвердження верховенства права. Молоді держави, які потребували реформування своїх правових систем після розпаду СРСР, подавали заявки на вступ до РЄ та зверталися за правовою допомогою. [116].

Перший контакт України з Радою Європи відбувся в лютому 1992 року, коли голова Верховної Ради України Іван Плющ узяв участь у засіданні Парламентської асамблеї Ради Європи в Страсбурзі. Це засідання було присвячене наслідкам Чорнобильської катастрофи. Тоді ж І. Плющ звернувся до ПАРЄ з проханням надати Україні статус «спеціально запрошеного гостя». Цей статус Україна отримала 16 вересня 1992 року, що дозволило їй брати участь у засіданнях ПАРЄ та її комітетів, отримувати експертну та технічну допомогу, брати участь в робочих органах Комітету міністрів РЄ та програмах Ради Європи. [10; 116].

Членство в Раді Європи не лише би зміцнювало міжнародний імідж України, але й відкривало нові можливості для співпраці з впливовими фінансовими та економічними організаціями, такими як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародний валютний фонд та інші. Воно слугувало своєрідною «гарантією» для міжнародних партнерів, що їхні інвестиції та кредити будуть захищені відповідно до європейських стандартів прав людини, верховенства права та прозорості, а також було важливим сигналом для міжнародної спільноти, що країна прагне інтегруватися в європейський правовий та демократичний простір.

Таким чином, фактично після здобуття незалежності, Україна заклала підвалини міжнародної політики, зорієнтованої та європейську інтеграцію та міжнародну співпрацю, та демонструвала свою готовність бути повноправним членом і такої політичної організації на Європейському континенті, як Рада Європи.

Україна подала офіційну заяву на вступ до Ради Європи 14 липня 1992 року. Проте шлях до членства був складним і вимагав виконання низки умов,

таких як вирішення міжнаціональних проблем у Криму, скасування смертної кари та приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів. Рада Європи активно допомагала Україні в цьому процесі, надаючи юридичні консультації та оцінюючи хід реформ. Зокрема, «Венеційська комісія» здійснювала правову експертизу проєктів деяких статей Конституції України, а також проєктів Сімейного та Адміністративного кодексів та законів. [116; 159].

Проте, міжнародна спільнота висловлювала занепокоєння з приводу наявності в Україні ядерної зброї після розпаду СРСР. 15 червня 1992 року Президент Кравчук видав указ про створення Національного комітету з питань роззброєння, що піднімало міжнародний авторитет України, як держави, яка справді прагне миру. 29 червня 1992 р. міністр закордонних справ Анатолій Зленко звернувся з офіційним листом до Генерального Секретаря РЄ А. К. Лялюм'єра з проханням розглянути заяву на членство України в організації Ради Європи [116].

Вже 23 вересня 1992 р. Комітет міністрів РЄ прийняв Резолюцію (92) 29, якою доручив ПАРЕ підготувати висновок щодо ступеня готовності України до вступу в РЄ відповідно до положень Статутної Резолюції (51) 30А [9]. Україна ж зі свого боку, для координації підготовки до вступу у члени Ради Європи, створила Державну міжвідомчу комісію з питань вступу України до Ради Європи, Постановою КМУ від 30 червня 1993 року № 4923, очолив цю комісію заступника Міністра закордонних справ України Борис Тарасюк [9].

Одним із основних завдань Комісії було приведення національного законодавства у відповідність до стандартів Ради Європи. Комісія співпрацювала з КМРЕ та ПАРЕ, займалася підготовкою необхідних документів.

Крім того, до набуття членства в РЄ Україна підписала Рамкову конвенцію про захист національних меншин, приєдналася до Європейської культурної конвенції, Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, Європейської

конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства та Додаткового протоколу до неї. На виборах 1994 р. до Верховної Ради були присутні офіційні спостерігачі від РЄ, це була теж умова в процесі отримання членства в Організації.

Протягом 1994 року відбулись візити юристів з Ради Європи, які кілька разів відвідували Україну для визначення прогресу у виконанні реформ. Два авторитетних юристи РЄ дійшли висновку про те, що Україна досягла «надзвичайного прогресу» у приведенні положень Конституції та законодавства у відповідність до принципів Ради Європи, та зокрема Європейської конвенції з прав людини, а також, що Україні треба глибші реформи, але їх можна імплементувати після вступу [4; 9].

Питання ядерної зброї, вирішилося фактично впродовж року: 14 січня 1994 року Україна, США та Росія підписали угоду про передачу української ядерної зброї під контроль росії. 16 листопада 1994 р. після довгих дебатів в українському Парламенті, Верховна Рада України прийняла одне з найважливіших та найсуперечливіших рішень в історії держави – Україна приєдналась до Договору «Про нерозповсюдження ядерної зброї» [13]. Та вже 5 грудня 1994 в Будапешті був підписаний Меморандум про гарантії між Україною, Росією, Великою Британією та США у зв'язку з набуттям Україною неядерного статусу, так званий «Будапештський Меморандум» [29;132]. Того самого дня Договір про нерозповсюдження ядерної зброї набув чинності для України. Вирішення проблеми з ядерним роззброєнням стало для України кроком, який відчиняв двері до західного світу та інших міжнародних організацій, вона ставала в очах міжнародної спільноти відповідальним міжнародним гравцем, який зобов'язувався «не приймати, не виробляти та не набувати ядерної зброї». Фактично, це була також вимога США, які боялися, що Україна, будучи третьою за величиною ядерною державою після розпаду СРСР не зможе гарантувати надійну систему контролю за цією зброєю, що могло би сприяти випадковому або нелегальному її використанню, передачі іншим державам чи терористичним групам. Також збереження за Україною

ядерної зброї могло би створити прецедент для інших країн, що прагнуть мати ядерну зброю. Але Захід прагнув залишити тільки обмежене коло країн, які залишалися володарями ядерного арсеналу (США, Росія, Китай, Франція, Велика Британія). Також на Заході були сумніви, чи зможе Україна належним чином підтримувати, модернізувати та контролювати такий великий ядерний запас, адже в 1990-х роках Україна перебувала в економічній кризі. Хоча побоювання США в наявності в Україні ядерної зброї і базувалися на ідеї забезпеченні глобальної стабільності та запобіганню конфліктам, проте події після 2014 року, а надто 2022 року, поставили під сумнів правильність цього рішення для України.

З 15 вересня 1995 р. Рада Європи офіційно представлена в Україні, вона відкриває у Києві Центр інформації та документації РЄ на базі Української Правничої Фундації. На офіційному відкритті цього Центру в Україні був присутній Генеральний секретар РЄ Даніель Таршис. Центр сприяв поширенню інформації серед українського населення про основні цінності Організації. А 2001 р. на його базі було створено Бюро інформації РЄ в Україні. Згодом 6 листопада 2006 офіційно відкрито Офіс Ради Європи в Україні, який займається реалізацією проектів і програм співробітництва Ради Європи в Україні, спрямованих на підтримку демократичних реформ в Україні.

Вирішальним моментом на шляху до членства України в Раді Європи стала сесія Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), де 26 вересня 1995 ухвалено Висновок ПАРЄ N 190 (1995) щодо заявки України на вступ до Ради Європи. У цьому документі ПАРЄ рекомендувала КМ РЄ запропонувати Україні стати членом Ради Європи та надати Україні дванадцять місць у ПАРЄ. У роботі цієї сесії взяла участь делегація Верховної Ради України на чолі з Головою Верховної Ради України. Цей висновок ПАРЄ визначав цілий перелік зобов'язань України щодо впровадження в національне законодавство норм та стандартів РЄ [4].

Відповідно до процедури, наступним кроком до членства стало засідання Кабінету Міністрів РЄ, на якому на підставі Висновку ПАРЄ N 190 (1995), від 26.09.1995 р., ухвалено резолюцію КМ РЄ від 19 жовтня 1995 р., якою Україну запрошували стати членом РЄ і приєднатися до її Статуту. 31 жовтня 1995 Верховна Рада України прийняла Закон України «Про приєднання до Статуту Ради Європи» [20].

9 листопада 1995 р. Україна офіційно приєдналася під час урочистої церемонії до Ради Європи разом з другою хвилею посткомуністичних країн, ставши її 37-м членом [167]. Українську делегацію під час офіційної церемонії очолював Євген Марчук, а у Страсбурзі на площі перед Палацом Європи підняли Державний прапор України [149, с. 175]. На сьогодні Рада Європи об'єднує навколо себе 46 держав-членів, що поділяють спільні цінності записані в Статуті організації. Своїм вступом Україна засвідчила прагнення до розвитку демократії та взяла на себе зобов'язання виконувати вимоги організації, а це також і проведення цілої низки реформ, зокрема, щодо захисту прав людини, реформування судової системи, забезпечення свободи слова, приведення українського законодавства у відповідність до європейського, дотримання прав людини.

Вступ до Ради Європи надав Україні важливі правові та політичні інструменти для досягнення стандартів демократії та прав людини.

Основним завданням РЄ є координація впровадження законодавства для забезпечення норм демократії, гармонізації та уніфікації законодавств її членів з метою створення єдиного європейського правового простору.

Зі своїм вступом до Ради Європи, Україна зобов'язалася приєднатися до низки основних міжнародних договорів РЄ та конвенцій через підписання та подальшу ратифікацію, серед них: Європейська конвенція з прав людини (підписання в момент вступу) та Протоколи до неї № 1, 2, 4, 7, 11; Європейська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах, Конвенція про передачу засуджених осіб, Конвенція про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Конвенція про видачу

правопорушників, Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків. Протягом одного року з моменту вступу Україна зобов'язувала підписати та ратифікувати Європейську конвенцію про запобігання тортурам, нелюдському та принижуючому гідності поводженню або покаранню; Європейську рамкову конвенцію про захист національних меншин, Європейську хартію місцевого самоврядування; Хартію регіональних мов та мов національних меншин, Генеральну угоду про привілеї та імунітети та Додатковий Протокол до неї, а також прийняти рамковий документ про правову політику України у сфері захисту прав людини, рамковий документ про правову та судову реформи, нові кодекси (Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Цивільний та Цивільно-процесуальний), нові закони про вибори та закон про політичні партії. Також в Резолюції ПАРЄ наголошувалося, що роль та функції Генеральної прокуратури будуть змінені, зокрема в частині здійснення загального контролю за додержанням законності, цей орган має бути перетворений на такий, що відповідає стандартам Ради Європи [4].

Серед важливих умов вступу було підписання протягом одного року з моменту вступу та ратифікація впродовж трьох років Протоколу N 6 Європейської конвенції з прав людини, який передбачає скасування смертної кари в мирний час. Його було ратифіковано Парламентом в лютому 2000 р.

Загалом, Україна мала приєднатися до 19 міжнародних Угод.

Основні зобов'язання, які Україна брала на себе, приєднуючись до Ради Європи це – реформування правової та судової системи згідно з рекомендаціями Венеційської комісії; протидія корупції; прийняття нової Конституції протягом року; скасування протягом трьох років смертної кари в мирний час та введення мораторію на виконання смертних вироків.

У висновку ПАРЄ, який фактично відкрив Україні вступ до членства в організацію, вказувалися як позитивні знаки, готовність до вступу та бажання

виконувати обов'язки члена Ради Європи те, прийняття рішення Україною про передачу всієї тактичної та стратегічної ядерної зброї Російській Федерації (для ліквідації), та приєднання Україною 5 грудня 1994 року до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, а також підписання між Україною та Європейським Союзом Угоди про партнерство та співробітництво 14 червня 1994 року, та підписання Угоди 9 червня 1995 року між Україною та Росією про поділ Чорноморського флоту колишнього Радянського Союзу та про доступ до берегової інфраструктури у Севастополі. За висновками ПАРЄ така угода усунула привід до напруження та недовіри [4].

У підсумку, зобов'язання, взяті Україною при вступі до Ради Європи, заклали основу для масштабних реформ у країні, спрямованих на утвердження верховенства права, забезпечення прав людини та зміцнення демократичних інституцій.

2.2. Інституційні механізми взаємодії між Україною та Радою Європи

Щоб зрозуміти, яку роль Рада Європи може відігравати у врегулюванні конфліктів між країнами-учасницями, включно з воєнними конфліктами, необхідно проаналізувати наявні в її розпорядженні засоби дії та впливу. Особливий інтерес становить вивчення питання, якими інструментами та інституційними механізмами співпраці вона володіє. Саме комплексний аналіз цих механізмів дозволить оцінити, чи має Рада Європи достатньо потенціалу та гнучкості для ефективного реагування на кризові ситуації, зокрема в умовах збройної агресії.

Рада Європи має дуже складну та розгалужену структуру, тому взаємодія між Україною та Радою Європи здійснюється через багаторівневу систему інституційних механізмів та інструментів, що забезпечують співпрацю в різних сферах: захисту прав людини, верховенства права, демократії та інших ключових напрямків діяльності Ради Європи.

Рада Європи має низку інституцій, через які вона здійснює свою діяльність, участь у яких також бере Україна. Найважливішими з них є: Комітет Міністрів Ради Європи (КМРЄ) та Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЄ), які є головними статутними органами організації. До головних дорадчих органів належать Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (КМРВРЄ) та Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія). Судовий орган Ради Європи представлений Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) [56]. Крім цього, до інституцій Ради Європи входять численні моніторингові органи, такі як Комісар Ради Європи з прав людини, Група держав проти корупції (GRECO), Європейський комітет із запобігання катуванням (СРТ), Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин, Європейський соціальний комітет та інші.

Отож, одним із основних інституційних механізмів взаємодії є представництво України у статутних органах Ради Європи, а саме Комітеті міністрів Ради Європи (КМ РЄ) та Парламентській асамблеї Ради Європи (ПАРЄ).

Комітет міністрів Ради Європи (КМ РЄ) є основним керівним органом Організації, який приймає ключові рішення щодо діяльності Ради Європи. До його складу входять міністри закордонних справ країн-учасниць чи їхніх постійні дипломатичні представники у Страсбурзі. До повноважень Комітету належить визначення політики організації та напрямків діяльності, затвердження програми заходів та бюджету Ради Європи, а також розгляд та ухвалення рішень стосовно рекомендацій ПАРЄ, пропозицій міжурядових комітетів тощо. Засідання Комітету відбуваються на двох рівнях: на рівні міністрів закордонних справ щорічно для обговорення стратегічних питань та на рівні постійних представників (заступників міністрів) щотижня, які займаються поточними справами та підготовкою рішень для міністрів. Такий підхід забезпечує як гнучкість, так і ефективність у роботі Комітету.

Головування у КМРЄ здійснюється на ротаційній основі в алфавітному порядку серед країн учасниць. Термін головування складає шість місяців

Україна бере активну участь у роботі Комітету міністрів через свої дипломатичні та урядові структури. Постійне представництво України при Раді Європи, очолюване Надзвичайним і Повноважним Послом України, забезпечує безперервну участь у засіданнях Комітету міністрів, які проводяться на рівні постійних представників. Міністр закордонних справ України зазвичай бере участь у щорічних засіданнях Комітету міністрів, що стосуються стратегічних питань. Такий підхід дозволяє Україні впливати на формування порядку денного та ухвалення рішень, які охоплюють як загальноєвропейські, так і національні інтереси [67].

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) є одним із двох статутних органів Ради Європи. До складу її входять представники парламентів усіх 46 держав-членів. Парламентська Асамблея РЄ є першою в історії європейською асамблеєю, яка була створена саме підставі міжнародно-правового договору [163].

В той час, як в Комітеті міністрів кожна держава-член має один голос, в Парламентській асамблеї кожна держава має різну кількість представників, а відповідно і голосів, це залежить від розміру країни. Найбільше представників, по (18) мають Німеччина, Франція, Італія, а найменше по (2) – Монако, Андорра, Сан-Марино. Загальна чисельність членів Асамблеї становить 612 осіб, де кількість основних представників дорівнює кількості їхніх заступників (тобто 306 депутатів та 306 заступників), крім того, до них додаються 30 «спостерігачі» і 30 «партнерів заради демократії». Статус «спостерігачів» у ПАРЄ мають делегації Канади, Ізраїлю і Мексики, «партнерів за демократію» – Йорданія, Киргизстан, Мароко, Палестина. Білорусь 1992 р. отримала статус «спеціально запрошеного», але втратила його вже 1997 р. [77].

Україна представлена в ПАРЄ постійною делегацією Верховної Ради, яка складається з 24 народних депутатів (12 членів делегації та 12 заступників). Члени та їх заступники ПАРЄ обираються чи призначаються

національними парламентами відповідно до квот, які забезпечують пропорційне представництво політичних сил у парламенті. ПАРЄ здійснює контроль за складом національних делегацій, перевіряючи відповідність співвідношення політичних сил у національному парламенті, та може відмовити в разі виявлення порушення цього принципу [163]. Це правило створювало труднощі для України через постійну присутність раніше в складі її делегації представників проросійських партій. Останні використовували ПАРЄ як майданчик для просування риторики, що суперечила офіційній позиції України та поширювали проросійські наративи на міжнародному рівні, тим самим дискредитували Україну в очах міжнародної спільноти. Україна ж була зобов'язана забезпечувати справедливе представництво політичних сил у делегації відповідно до правил ПАРЄ. Однак після заборони таких партій у 2022 році в Україні, ці проблеми були мінімізовані.

У ПАРЄ представлено п'ять політичних груп: Група Європейської народної партії/Християнські демократи; Група соціалісти, демократи і зелені; Група європейських демократів; Альянс лібералів і демократів за Європу; Група об'єднаних європейських лівих. Не всі парламентарі належать обов'язково до якоїсь з політичних груп. Та сама наявність такої кількості політичних груп забезпечує представлення різноманітних політичних позицій і баланс при ухваленні рішень.

Структура ПАРЄ є досить складна та включає такі інституції: Президент, Бюро Асамблеї, постійний комітет, спільний комітет, профільні комітети та Секретаріат. Президент ПАРЄ обирається щорічно з числа членів Асамблеї, але не більше ніж на два роки. Президент Парламентської Асамблеї не має права брати участь у дебатах і голосувати. Керівні органи Парламентської Асамблеї формуються за національною квотою.

У ПАРЄ працює також 9 профільних комітетів відповідно до регламенту, а саме: з політичних питань та демократії; з правових питань і прав людини; з соціальних питань, охорони здоров'я та сталого розвитку; з питань культури, науки, освіти та ЗМІ; з питань міграції, біженців та

переміщених осіб; з питань рівності та недискримінації; з питань обрання суддів до Європейського суду з прав людини; з правил процедури, імунітетів та інституційних справ; з питань дотримання державами- членами обов'язків і зобов'язань перед РЄ (Моніторинговий комітет) [77].

Основною формою діяльності Парламентської Асамблеї Ради Європи є її пленарні засідання. Відкриті пленарні засідання ПАРЄ відбуваються чотири рази на рік тривалістю один тиждень в залі засідань Палацу Європи у Страсбурзі. В ПАРЄ приймаються чотири типи документів: рекомендації, резолюції, висновки та директиви.

Рекомендації – це документи, що адресуються Комітетові Міністрів з метою сформулювати пропозиції щодо політики або дій, які потребують затвердження на рівні Комітету міністрів. Рішення, яке Комітет Міністрів приймає по них, носять зобов'язуючий характер. Вони приймаються двома третинами голосів.

Висновки – це документи, що надаються з питань, де Комітетові Міністрів потрібна думка ПАРЄ. Вони використовуються для надання експертної оцінки заявок на членство, проектів міжнародних договорів та інших текстів на запити, які надходять від Комітету міністрів. Базуючись на висновках ПАРЄ, Комітет Міністрів ухвалює рішення, які приймаються двома третинами голосів.

Резолюції – документи, що відображають власну точку зору або позицію Асамблеї щодо певних питань. Хоча резолюції не мають обов'язкової сили, вони часто впливають на політику держав-членів, адже відображають позицію ПАРЄ.

Директиви – містять інструкції або вказівки, які визначають напрями діяльності Ради Європи чи її органів.

Асамблея розглядає актуальні питання міжнародної політики в межах мандату організації, що охоплює захист прав людини, розвиток демократії, верховенство права, а також визначає напрями діяльності Ради Європи. Хоча ПАРЄ має консультативний статус, проте слугує вагомим майданчиком для

обговорення питань, які впливають на всю європейську політику. Серед ключових функцій ПАРЄ виділяють: а) законотворча діяльність, а саме, прийняття резолюцій, рекомендацій, висновків, які хоч і не несуть юридично зобов'язуючого характеру, але мають велику політичну вагу і можуть впливати на законодавство та політику країн-членів; б) діалог з урядами – рекомендації Асамблеї вимагають дій від урядів держав-членів, і вони мають відповідати через Комітет міністрів Ради Європи; в) внесення пропозицій щодо нових конвенцій та міжнародних угод; г) моніторинг: контроль за виконанням державами-членами зобов'язань, взятих при вступі, з можливістю застосування санкцій у разі порушень (через Моніторинговий комітет ПАРЄ); д) міжнародна співпраця та розвиток діалогу з парламентами іншим держав та впливовими міжнародними організаціями як ООН, ОБСЄ, ЄС, Європейським Парламентом, Парламентами США, Канади, Японії тощо.

Попри свою дорадчу функцію в Раді Європі, ПАРЄ має значний вплив в Раді Європи. Серед повноважень, що свідчить про авторитетність ПАРЄ в структурі РЄ, є обов'язок надавати рекомендації Комітету Міністрів щодо прийняття нових членів до Ради Європи. Комітет Міністрів також зобов'язаний отримати консультації від Парламентської Асамблеї при вирішенні питання призупинення членства або виключення держави-члена, яка грубо порушує Статут Ради Європи. Отже, таким чином діяльність ПАРЄ, по суті, виходить за рамки консультативної. Також ПАРЄ частково наділена певними бюджетними повноваженнями, оскільки надає Кабінету Міністрів консультації щодо проекту бюджету РЄ. Також Асамблея надає консультації для КМРВС або «Конгресу» з питань, які він їй направляє. Представники ПАРЄ мають право брати в засіданнях Конгресу та виступати там. Президент ПАРЄ або його представник також має право брати участь у роботі Венеціанської Комісії. ПАРЄ має право обговорювати та виносити рекомендації, які відносяться до компетенції РЄ. Асамблея також може ініціювати укладання різних міжнародних документів: договорів, угод,

конвенцій, хартій, надавати консультаційні висновки щодо проектів будь-яких договорів

До повноважень ПАРЄ належать також: 1) обрання Президента та його 2) заступника з числа власних членів на два однорічні терміни, 3) Генерального секретаря РЄ шляхом таємного голосування 4) заступника Генерального секретаря РЄ, 5) суддів ЄСПЛ; 6) Комісара з прав людини; 7) моніторинг виконання державами зобов'язань, взятих при вступі; 8) надання висновків на проекти всіх міжнародних конвенцій, які розробляються в РЄ.

Генеральний секретар Ради Європи, який обирається Парламентською асамблеєю строком на п'ять років і очолює організацію, виконує функції стратегічного планування, управління програмною діяльністю та контролю за бюджетом Ради Європи. Секретаріат Ради Європи, що складається приблизно з 1200 співробітників, представників держав-членів, розташований у штаб-квартирі Ради Європи в Страсбурзі. Співробітники Секретаріату не мають права займати інші оплачувані посади, бути членами Консультативної асамблеї чи парламенту будь-якої країни, або здійснювати діяльність, несумісну з їхніми службовими обов'язками. Генеральний секретар підзвітний Комітету міністрів Ради Європи [116].

Парламентська Асамблея Ради Європи, хоча й має дорадчий статус, є одним із найвпливовіших міжпарламентських органів у світі. Її діяльність, повноваження та прийняті рішення мають значний міжнародний політичний вплив і користуються високим авторитетом. ПАРЄ слугує потужним інструментом дипломатичного впливу, який може сприяти запобіганню та врегулюванню воєнних конфліктів через об'єднання зусиль учасників на міжнародному рівні.

Судовим органом РЄ є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ): Рада Європи широко відома саме за діяльність в сфері захисту прав людини. Для співпраці у цій сфері Рада Європи має такий потужний інструмент як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) [56], міжнародний судовий орган у м. Страсбург, утворений 1959 р. для контролю за виконанням державами-

членами Ради Європи зобов'язань викладених в основоположному документі в цій сфері – «Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» (Європейська конвенція з прав людини, ЄКПЛ). Конвенцію ухвалено Радою Європи в 1950 р., і вона набула чинності в 1953 р. Суд контролює те, як держави-члени РЄ виконують зобов'язання із захисту прав людини. З моменту ратифікації Конвенції ЄКПЛ Україною 17 липня 1997 року та нею набуття чинності 11 вересня 1997 року громадяни України отримали доступ до цього міжнародного механізму правового захисту. Судді ЄСПЛ обираються Парламентською асамблеєю Ради Європи (ПАРЄ) за поданням кожної держави-члена строком на 9 років, без права переобрання. Кожна держава має право подати трьох кандидатів, з яких ПАРЄ обирає одного. Судді ЄСПЛ обираються ПАРЄ від кожної країни РЄ. Суддя представляє свою країну, але діє незалежно. Суддею ЄСПЛ від України терміном на 9 років у 2022 р. було обрано Миколу Гнатівського [67]. Наразі в Суді працюють 46 суддів, по одному від кожної держави-члена Ради Європи. Рішення Суду є обов'язковими до виконання державами-учасницями РЄ, вони часто спонукають до вдосконалення законодавства та адміністративної практики в Україні. Так, фізичні особи, групи осіб чи неурядові організації, що перебувають під юрисдикцією держави-члена можуть подати до ЄСПЛ індивідуальну заяву-скаргу, якщо вони їхні права, які гарантовані в Конвенції з прав людини було порушено, та вони доведуть, що використали всі доступні їм національні засоби правового захисту. ЄСПЛ надає громадянам можливість домогтися справедливості у випадках, коли національні суди не змогли забезпечити належний захист їхніх прав.

Також скаргу на порушення конвенції може подати держава-член Ради Європи на іншу держави-члена. Якщо рішенням суду буде визнано порушення прав вказаних в Конвенції, заявник отримає матеріальну компенсацію. Рішення ЄСПЛ є обов'язковими до виконання державами-членами Ради Європи. Виконання цих рішень часто призводить до змін у

національному законодавстві та судовій практиці, що сприяє зміцненню верховенства права.

Україна активно використовує цей механізм для захисту своїх громадян та притягнення до відповідальності порушників міжнародного права. У Європейському суді з прав людини знаходиться справа про збиття рейсу МН17, три справи «Україна проти Росії», а також понад 17 500 індивідуальних скарг в зв'язку з воєнними діями росії в Україні [1]. ЄСПЛ виконує функцію забезпечення правосуддя для осіб, які не змогли захистити свої права на національному рівні. Завдяки його діяльності зміцнюється правова культура, підвищується рівень дотримання прав людини, а також удосконалюється законодавча та судова практика в державах-членах Ради Європи, включно з Україною.

ЄСПЛ також відіграє важливу роль у міжнародному правозастосуванні, створюючи прецеденти для розгляду складних справ, пов'язаних із порушеннями прав людини під час збройних конфліктів, як у випадку війни Росії проти України.

Моніторингові органи: Важливу роль у забезпеченні дотримання стандартів прав людини, демократії та верховенства права покладається також на моніторингові органи Ради Європи. Вони здійснюють оцінку виконання державами-членами своїх зобов'язань та надають рекомендації для вдосконалення політики. Основними моніторинговими механізмами, важливими для України, є:

Європейський комітет із запобігання катуванням (СРТ) European committee for the Prevention of Torture: орган Ради Європи, створений у 1989 році на основі Європейської конвенції про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Сама ж конвенція була ухвалена 1987 року та стала органічним продовженням ЄКПЛ. Його основна мета полягає у запобіганні катуванням та жорстокому поводженню в місцях позбавлення волі. Цей орган здійснює регулярні та спеціальні (ad hoc) візити для інспектування місць та перевірки умов

утримання під вартою до в'язниць, поліцейських дільниць, психіатричних лікарень та інших установ, де люди перебувають у ситуаціях позбавлення волі. Комітет уповноважений інспектувати будь-які місця під юрисдикцією сторін Конвенції, де утримуються особи, позбавлені волі державним органом. Під час таких візитів делегація СРТ оцінює умови утримання, поводження з утримуваними та дотримання їхніх прав. Комітет надає державам-членам Ради Європи рекомендації щодо усунення порушень, покращення умов утримання та запобігання жорсткому поводженню та катуванню. Хоча звіти СРТ зазвичай залишаються конфіденційними, держава може погодитися на їх публікацію для демонстрації прозорості.

Якщо держава ігнорує рекомендації або відмовляється співпрацювати, СРТ може ухвалити рішення про оприлюднення публічної заяви, в якій розкриває деталі порушень і недоліків. Це потужний механізм тиску, оскільки публікація таких заяв привертає увагу міжнародної спільноти та громадськості. Рекомендації СРТ підтримуються іншими органами Ради Європи, такими як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), а також неурядовими організаціями та міжнародними партнерами. Якщо держава продовжує порушувати права осіб, позбавлених волі, висновки СРТ можуть бути використані в судових рішеннях ЄСПЛ, що зобов'язує державу до усунення порушень. У разі систематичного ігнорування рекомендацій СРТ може посилити моніторинг за відповідною державою через частіші ad hoc візити та залучення інших моніторингових органів Ради Європи.

Україна приєдналася до Конвенції у 1997 році, що дозволило СРТ регулярно моніторити ситуацію в Україні. За цей час було здійснено 17 візитів, 8 регулярних і 9 спеціальних. Представлено **17 доповідей** щодо ситуації в Україні, які були опубліковані на запит українського уряду, що демонструє прозорість у співпраці. Під час останнього візиту (16-27 жовтень 2023 року) комітет досліджував та оцінював умови утримання та поводження з особами, позбавленими волі під час війни, та гуманітарним аспекти утримання військовополонених. 24 квітня 2024 року було опубліковано звіт. [102].

СРТ продовжує формувати стандарти щодо поводження з військовополоненими та іншими затриманими під час війни. Ці стандарти, хоч і не мають прямої сили для впливу на державу-агресора, стають основою для подальших дій міжнародних судових органів, таких як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Хоча на сьогодні росія виключена з РЄ, і більше не підпадає під юрисдикцію СРТ, комітет, навіть і попри обмежений вплив на агресора: може документувати порушення, які в майбутньому можуть бути використані для міжнародної відповідальності, інформувати міжнародну спільноту про порушення, адже звіти та заяви СРТ мають вагу на міжнародній арені, особливо в контексті фіксації системних порушень. СРТ може забезпечувати нагляд за умовами утримання та поводження з особами, які постраждали внаслідок конфлікту, наприклад, переселенцями або затриманими в зоні конфлікту, а також співпрацювати з державами, які приймають біженців, щоб забезпечити їхні права на захист від катувань та нелюдського поводження.

Група держав проти корупції (GRECO), є органом Ради Європи з антикорупційного моніторингу. Цей орган утворений 1 травня 1999 року 17-тма державами-членами Ради Європи з метою відстежувати наскільки держави відповідають антикорупційним стандартам організації. На сьогодні в ньому 48 держав-членів, це 46 держав-членів Ради Європи, а також Сполучені Штати Америки та Казахстан. З серпня 2010 року всі члени РЄ є членами GRECO. Росія та Білорусь втратили своє членство в групі, росія – після виключення з Ради Європи, а Білорусь після денонсації нею Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією та пов'язаних протоколів з 1 травня 2024 року. Кожна держава-член призначає двох представників, які беруть участь в пленарних засіданнях Групи з правом голосу. Кожен член також надає ГРЕКО список групи експертів, які можуть брати участь в оцінюваннях Групи. Інші органи РЄ також можуть призначати своїх представників (наприклад ПАРЄ). Статус спостерігача отримали також такі

організації в ГРЕКО як OECD, UNODC (United Nations Office on Drugs and Crimes). Україні [75].

Цей орган забезпечує моніторинг і рекомендації щодо боротьби з корупцією, пропонує рекомендації щодо вдосконалення правової бази для боротьби з корупцією та запобігання конфлікту інтересів, є майданчиком для обміну кращими практиками в боротьбі та запобіганні корупції.

Україна є активним учасником антикорупційних програм Ради Європи, зокрема і GRECO, основні аспекти співпраці включають: а) участь України у регулярних раундах оцінювання GRECO, під час яких аналізується відповідність національних антикорупційних заходів європейським стандартам. Зокрема, у четвертому раунді оцінювання, що розпочався 1 січня 2012 року і тривав до 31 грудня 2019 року, було розглянуто запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів. У 2019 році було анонсовано початок п'ятого раунду оцінювання GRECO щодо України, зокрема у сферах протидії корупції в поліції та вищих ешелонах влади; б) виконання рекомендацій: GRECO надає Україні рекомендації щодо покращення антикорупційних заходів. Україна зобов'язана впроваджувати ці рекомендації та звітувати про прогрес. Наприклад, у 2021 році GRECO відзначила стабільний прогрес України у виконанні рекомендацій щодо боротьби з корупцією. в) співпрацю з національними органами: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) координує виконання рекомендацій GRECO та забезпечує взаємодію з міжнародними партнерами. Зокрема, НАЗК визначило пріоритети, такі як відновлення декларування, звітування партій та ухвалення закону про лобізм, відповідно до рекомендацій GRECO; г) публікація звітів: Україна забезпечує прозорість співпраці з GRECO, публікуючи звіти про виконання рекомендацій та результати оцінювань. Це сприяє інформуванню громадськості про досягнення та виклики у сфері боротьби з корупцією [75].

Загалом, співпраця з GRECO допомагає Україні вдосконалювати антикорупційну політику, підвищувати ефективність державних інституцій та

зміцнювати довіру громадян до влади. Проте в умовах війни GRECO може відігравати важливу роль у забезпеченні прозорості та запобіганні корупції, яка є критичною для ефективного управління державою, гуманітарною та фінансової допомогою та міжнародною підтримкою, яку Україна отримує в часи війни.

Моніторинговий Комітет ПАРЄ. Моніторинговий Комітет ПАРЄ створений 1997 року для нагляду за виконанням державами-членами зобов'язань, взятих під час вступу до організації. Комітет здійснює постійний моніторинг того, як держави виконують взяті на себе при вступі до РЄ зобов'язання. Комітет здійснює моніторинг виконання міжнародних зобов'язань країнами-членами, аналізує прогрес у впровадженні реформ, надає рекомендації для покращення демократичних процедур і оцінює виборчі процеси. Щорічно він подає звіт ПАРЄ за підсумками своєї діяльності, у якому оцінюється стан політичних, правових і соціальних реформ у країнах, що перебувають під моніторингом. Раз на рік Комітет повинен надавати ПАРЄ звіт щодо основних підсумків своєї діяльності. Станом на 2024 р. під повним моніторингом ПАРЄ продовжують перебувати 10 країн: Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Вірменія, Грузія, Молдова, Польща, Сербія, Туреччина, Україна, Угорщина. Україна перебуває під моніторингом з моменту вступу до Ради Європи у 1995 році [77]. Комітет активно підтримує конституційні реформи, судову реформу, забезпечення чесних виборів і захист прав людини. У контексті війни з Росією діяльність Моніторингового комітету набуває особливого значення. Він сприяє міжнародному визнанню зусиль України у сфері реформ, підтримує демократичні інституції навіть у складних умовах, надає рекомендації для посилення захисту прав людини, включаючи права внутрішньо переміщених осіб і біженців, та оцінює прозорість виборчих процесів в умовах надзвичайного стану. Моніторинговий комітет також є важливим інструментом для зміцнення довіри міжнародної спільноти до України. Його діяльність забезпечує збереження підтримки партнерів і демонструє прогрес у впровадженні реформ навіть під час війни, зважаючи на

те, як прискорено Україна рухається до виконання вимог для вступу до Євросоюзу.

Комісар ради Європи з прав людини є додатковим важливим механізмом моніторингу Ради Європи. Він забезпечує нагляд за дотриманням прав людини в державах-членах і сприяє їхньому захисту через співпрацю, рекомендації та підтримку. Пост Комісара РЄ було створено 1999 року як незалежний та несудовий орган для сприяння дотриманню прав людини та поширенню інформації про права людини в державах-членах Ради Європи. Комісар обирається Парламентською Асамблеєю Ради Європи (ПАРЄ) строком на шість років без права переобрання. Оскільки Комісар є несудовим інститутом, він не розглядає індивідуальні скарги, проте має право займатися загальними системними порушеннями у сфері захисту прав людини, та реагувати на широкомасштабні чи серйозні проблеми, отримані від урядів, омбудсменів, парламентів, приватних осіб, громадських організацій. Напрямки діяльності Комісара включають регулярні візити до держав-членів Ради Європи для моніторингу та оцінки ситуації з правами людини на місцях. Під час візитів він спілкується з представниками влади та громадськості, відвідує в'язниці, психіатричні лікарні, центри для прохачів притулку, школи, дитячі будинки та поселення вразливих соціальних груп. За результатами візитів Комісар складає листи або звіти для влади країни, в яких надає оцінку ситуації з правами людини, визначає основні проблеми та пропонує рекомендації для їх вирішення. Публікація звітів сприяє підвищенню прозорості та приверненню уваги до проблем у державі. Комісар надає консультації урядам та організаціям щодо стандартів Ради Європи у сфері прав людини. Комісар приділяє особливу увагу захисту правозахисників. [101].

Комісар приділяє особливу увагу захисту правозахисників, співпрацює з іншими механізмами моніторингу, партнерськими міжнародними організаціями, з ООН, ЄС, ОБСЄ. Завдяки своїй діяльності Комісар забезпечує додатковий рівень захисту прав людини, вносячи вагомий внесок у їх просування та утвердження у державах-членах Ради Європи.

Комісар Ради Європи з прав людини може бути корисним в умовах війни. Він під час своїх візитів в країнах може документувати системні порушення, такі як воєнні злочини, примусове переміщення людей чи інші порушення прав цивільного населення. Документування порушень створює базу для подальшого розгляду в міжнародних судових інстанціях та забезпечення відповідальності агресора. Також Комісар приділяє увагу вразливим категоріям населення, зокрема біженцям, внутрішньо переміщеним особам, дітям і військовополоненим. Він аналізує їхні умови проживання, забезпечення базових прав і доступ до необхідних ресурсів, а також надає урядам рекомендації щодо покращення ситуації. Крім того, Комісар підтримує роботу правозахисників, журналістів і громадських активістів, які стикаються з ризиками через свою діяльність у кризових умовах. Такі публікації звітів Комісара про порушення прав людини сприяють міжнародному тиску на сторони конфлікту, а також є інструментом для залучення гуманітарної підтримки, фінансування та інших ресурсів, необхідних для допомоги постраждалим. Після завершення конфлікту Комісар може сприяти відновленню країни, надаючи рекомендації щодо інтеграції міжнародних стандартів прав людини в процес реформування та реконструкції. Таким чином, Комісар Ради Європи з прав людини виконує важливу функцію у забезпеченні міжнародного нагляду за дотриманням прав людини, допомагає протидіяти безкарності, привертає увагу до проблем і підтримує вразливі групи населення в умовах воєнних дій. Його діяльність сприяє зміцненню міжнародної довіри до країни, яка зазнає агресії, та допомагає захищати основоположні права людей у найскладніших умовах.

Консультативні органи: Венеційська комісія та Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи.

Європейська Комісія «За демократію через право» або «Венеціанська комісія» [56] є важливим дорадчим органом та надає рекомендації стосовно Конституції та законів, які стосуються прав людини та незалежної судової влади. Вона була створена 1990 р., її членами є 61 країна,

з них 46 держав-членів Ради Європи. Головним завданням Венеціанської комісії є консультивання держав через висновки та експертні оцінки законів чи законопроектів на відповідність європейським стандартам. Венеційська комісія аналізує закони та законопроекти держав-учасниць, що стосуються конституційного права, прав національних меншин, виборів. Україна приєдналася до Венеціанської комісії 1996 р., коли 22 листопада 1996 року Верховна Рада України прийняла Закон про приєднання України до Часткової Угоди про Європейську комісію «За демократію через право». Саме цим документом було закріплено офіційні відносини України з Венеціанською комісією. Кожна країна, що співпрацює з Венеціанською комісією має в ній представника та заступника. Висновки комісії спрямовані на покращення якості законодавчих процесів у державах-членах, хоча вони не є юридично обов'язковими. На розсуд держави залишається рішення – приймати їх, чи ні. Проте рекомендації комісії мають вагомий авторитет, і їхнє виконання часто є в інтересах держав, які прагнуть гармонізувати своє законодавство з європейськими стандартами. Оскільки Україна активно рухається в напрямку євроінтеграції, виконання рекомендацій Венеціанської комісії є для неї стратегічно важливим. Прийняття та впровадження висновків комісії сприяє адаптації українського законодавства до європейських стандартів, що є обов'язковою умовою для вступу до Європейського Союзу. Україна активно залучає Венеціанську комісію до надання експертних висновків, щоб привести своє законодавство у відповідність до європейських стандартів [14].

Конгрес місцевих та регіональних влад (КМВР): є консултативним органом Ради Європи, який займається захистом та розвитком місцевої і регіональної демократії. Він був заснований 1994 р. для представлення інтересів місцевих та регіональних органів влади держав-членів Ради Європи. Основна мета Конгресу – сприяння розвитку та захисту інтересів органів місцевих та регіональних влад, їх консультивання; залучення їх до євроінтеграційних процесів, підтримка дотримання стандартів демократії та прав людини. Одним із ключових завдань Конгресу є моніторинг виконання

положень Європейської хартії місцевого самоврядування. Це міжнародний договір Ради Європи, що встановлює стандарти функціонування місцевих органів влади та гарантує їхню автономію, а також зобов'язує держави-члени закріпити цей принцип у своєму національному законодавстві. Хартія була відкрита для підписання 15 жовтня 1985 року, та набрала чинності 9 вересня 1988 року, вона є ключовим документом для розвитку місцевої демократії в Європі, сприяє посиленню децентралізації.

Конгрес також здійснює спостереження за місцевими та регіональними виборами, оцінює їхню відповідність демократичним стандартам та надає рекомендації щодо покращення виборчих процесів. Окрім того, Конгрес слугує платформою для обміну досвідом між муніципалітетами та регіонами, сприяє впровадженню найкращих практик у сфері місцевого самоврядування.

Конгрес складається з двох палат, а саме, Палати місцевих влад та Палати регіонів, які один раз на два роки вони обирають Президента за принципом чергування, тобто новий президент має бути з іншої Палати. Конгрес представляє понад 200 тис. муніципалітетів та регіонів Європи.

Україна в КМРВ представлена делегацією з 24 представників, вони беруть участь у дискусіях щодо актуальних питань, які впливають на розвиток місцевої демократії.

Україна активно співпрацює з Конгресом, і її делегація з 24 представників бере участь у дискусіях та розробці рішень, що стосуються розвитку місцевого самоврядування. У співпраці з Конгресом Україна отримує експертну підтримку для проведення реформ у сфері децентралізації, яка є важливою частиною інтеграції до європейського правового простору. Конгрес забезпечує моніторинг виборчих процесів в Україні, зокрема місцевих виборів, що сприяє підвищенню прозорості та демократичності.

Під час війни Конгрес місцевих та регіональних влад є важливим партнером для України. Він сприяє підтримці стабільності місцевого самоврядування, навіть в умовах надзвичайного стану, допомагаючи адаптувати реформи децентралізації до викликів воєнного часу. Конгрес надає

рекомендації щодо забезпечення прав і потреб внутрішньо переміщених осіб, а також сприяє захисту прав місцевих громад, які постраждали від війни. У разі проведення виборів в умовах конфлікту Конгрес може забезпечити їхній моніторинг і відповідність демократичним стандартам.

Крім того, Конгрес є цінним інструментом для післявоєнної відбудови України. Його рекомендації сприятимуть впровадженню європейських стандартів у процесі відновлення місцевої інфраструктури, зміцненню демократичних інституцій та захисту прав людини. Співпраця з Конгресом забезпечує Україні важливу експертну підтримку для реформ і допомагає інтегрувати європейські практики у систему місцевого самоврядування, що має ключове значення для розвитку держави в умовах війни та відновлення після її завершення.

План дій Ради Європи є стратегічний програмний документ, що слугує важливим інструментом співпраці між Радою Європи та її членами. Він спрямований на підтримку держав-членів та партнерів у впровадженні європейських стандартів у сферах прав людини, демократії та верховенства права [41]. Плани дій адаптуються до конкретних потреб кожної країни та включають пріоритетні реформи, такі як судова система, децентралізація, боротьба з корупцією, захист прав людини, розвиток демократичного врядування й реформу виборчого законодавства. Ці стратегічні документи створюються у тісній співпраці з національними органами влади, зокрема Міністерствами закордонних справ, а також із міжнародними партнерами, включаючи донорів, для забезпечення узгодженого підходу до реалізації проєктів. Проєкти, визначені у Планах дій, отримують фінансування з різних джерел, таких як регулярний бюджет Ради Європи, добровільні внески донорських країн та міжнародних організацій, а також спільні програми Ради Європи та Європейського Союзу, а також фондів, таких як Human Rights Trust Fund і Fund to End Violence Against Children. Плани дій для України почали реалізовуватися з 2005 року. Вони ставлять, передусім, за мету підтримати Україну у виконанні обов'язків, які вона взяла на себе, ставши

членом Ради Європи, а також сприяють реформуванню національної правової системи, адаптації законодавства до європейських стандартів і захисту прав людини. Виконання Планів Дій, зокрема ефективність проєктів, що реалізуються в рамках цього Плану, моніториться спільно Радою Європи та органами державної влади України [41]. Плани дій Ради Європи сприяють посиленню демократичного врядування, забезпеченню проведення реформ і зміцненню верховенства права. Для України це важливий механізм інтеграції європейських стандартів, особливо в умовах воєнного стану, коли реалізація нагальних реформ і підтримка демократії мають вирішальне значення для майбутнього держави.

Отож, інституційні механізми співпраці між Україною та Радою Європи охоплюють широкий спектр напрямків і функціональних можливостей. Через статутні органи, такі як Комітет міністрів і Парламентська асамблея, Рада Європи здійснює стратегічне управління, спрямоване на забезпечення дотримання європейських стандартів демократії, прав людини та верховенства права. Судовий орган – Європейський суд з прав людини – надає ефективний механізм захисту прав людини, тоді як моніторингові органи, зокрема GRECO, СРТ та Комісар Ради Європи з прав людини, здійснюють контроль за виконанням міжнародних зобов'язань і сприяють удосконаленню демократичних практик. Консультативні органи, такі як Венеціанська комісія та Конгрес місцевих і регіональних влад, забезпечують експертну підтримку у сфері законодавчих реформ і розвитку місцевого самоврядування.

Водночас, попри розгалужену інституційну структуру, можливості Ради Європи для впливу на вирішення воєнних конфліктів залишаються обмеженими. Мандат організації, визначений Статутом, фокусується переважно на політико-дипломатичних та правозахисних аспектах, та не дає можливості надавати війську, гуманітарну чи фінансову допомоги, на відміну від ООН, ЄС, Червоного Хреста чи міжнародних фінансових організацій. Основна діяльність Ради Європи зосереджується на забезпеченні дотримання міжнародних стандартів, наданні експертної допомоги та створенні платформ

для політичного діалогу, виробленні законодавчих норм. Інструменти співпраці теж відповідно обмежені політико-дипломатичної площиною, та включають: підписання договорів, меморандумів і конвенцій; моніторинг, юридичні консультації, реалізацію Планів дій, судові рішення ЄСПЛ, звіти й рекомендації, а також підтримку спільних програм і проєктів, тощо.

Рада Європи демонструє гнучкість, адаптуючись до нових викликів. Зокрема, попри те, що самостійно вона не може надавати фінансову допомогу на реконструкцію постраждалої інфраструктури, але вона може сприяти доступу до фінансової підтримки, залучаючи до цього процесу, такі наявні механізми, як Банк розвитку Ради Європи, що є окремою, незалежною структурою.

2.3. Основні напрямки та досягнення співпраці України та Ради Європи до початку повномасштабної війни

Із моменту вступу України до Ради Європи у 1995 році співпраця була спрямована на утвердження основних принципів Ради Європи: розвитку демократії, прав людини та верховенства права. Організація відіграла значну роль зміцненні правової системи країни та впровадженні демократичних реформ.

Співпраця стосувалася реформи судової системи, зміцнення місцевого самоврядування, вдосконалення виборчого процесу, а також підвищення стандартів прав людини. Приєднання України до Європейської конвенції з прав людини, а також до Європейської соціальної хартії, посилило правовий захист українських громадян, які отримали можливість шукати захисту своїх прав в Європейському Суді з прав людини. За сприяння Ради Європи на Парламентських виборах 1998 р. вперше було запроваджено процедуру опитування громадян екзитпол, що є ознакою демократичного розвитку громадянського суспільства. Заслугою співпраці з РЄ є зокрема запровадження офісу Омбудсмена в Україні, судова реформа, на жаль, не завершилася та триває ще й досі.

При вступі до Ради Європи Україна зобов'язалася стати стороною 19 договорів організації, тож вона з 1995 року по 2022 рік активно брала участь в розбудові договірно-правової бази Ради Європи, підписуючи та ратифікуючи договори, конвенції. Виконанням зобов'язань при вступі стало також прийняттям Верховною Радою України нового виборчого законодавства «Закону про вибори народних депутатів України», (24 вересня 1997 року) та нова редакція цього Закону від 7 липня 2005 р., «Про вибори депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів (14 січня 1998 р.), «Про вибори Президента України» (22 березня 1999 р.), «Закон про політичні партії» 21 грудня 1999 р., що запроваджував партійне різноманіття [116]. Відповідно до рекомендацій ОБСЄ та РЄ було запроваджено процес спостереження за виборами українськими неурядовими організаціями. Реформа Прокуратури, що була серед зобов'язань при вступі фактично продовжувалася багато років. Було розроблено проєктів законів, експертні висновки щодо Прокуратури готувалися Венеціанською комісією 1995 р. Україна активно співпрацює з «Венеціанською комісією» (або Європейською комісією «За демократію через право»), що є консультативним органом при РЄ. Венеціанська Комісія зробила правову експертизу проєктів статей нової Конституції України, Сімейного та Адміністративного кодексів України, проєкту Закону України про місцеві ради народних депутатів. Фактично, Венеціанська комісія посприяла розробці нової Конституції, що наблизило Україну до європейської системи права.

Однією з основних цілей співпраці увесь цей період було підтримувати Україну у виконанні її зобов'язань взятих на себе при вступі до Ради Європи та статутних зобов'язань до Ради Європи. Співпраця охоплювала низку важливих напрямів, зокрема підтримку інституційних реформ, моніторинг виконання зобов'язань України, реалізацію спільних програм і проєктів. Така співпраця, сприяла поступовій інтеграції України в європейський правовий простір. І ключовим фактором тут є приєднання України до цілої низки міжнародних договорів Ради Європи. До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, Україна приєдналася до 93

міжнародних договорів Ради Європи. Ці угоди охоплюють ключові сфери, такі як захист прав людини, верховенство права, демократичні процеси, боротьбу з корупцією, захист прав національних меншин та інші важливі напрями. Інституційні напрями співпраці між Україною та Європою включають: судову реформу, реформу місцевого самоврядування, захист прав людини, боротьба з корупцією, моніторинг виконання зобов'язань.

Визначною подією для України було головування в Комітеті Міністрів у травні-листопаді 2011 р. за часів Президента Януковича. Під час головування України пріоритетним були питання загальноєвропейського розвитку, зокрема такі як права дітей, гендерна рівність, розвиток місцевого і регіонального врядування та демократії [67].

Зміцнення системи захисту прав людини було одним із головних напрямів співпраці між Україною та РЄ. Великою мірою це відбувається через такий інституційний механізм співпраці, як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ). Приєднання України до **Європейської конвенції з прав людини** у 1997 році стало одним з основних досягнень співпраці, адже відкрило українським громадянам доступ до **Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ)**, який став важливим інструментом для захисту прав, що порушуються на національному рівні. Україна також мала успіхи у створенні національних механізмів захисту прав людини. За підтримки Ради Європи був створений **Офіс Омбудсмена**, який забезпечує моніторинг та захист прав громадян. Крім того, було прийнято низку законів, спрямованих на покращення умов утримання затриманих осіб, доступ до справедливого суду та захист права власності.

Україна зобов'язалася виконувати рішення ЄСПЛ, а це також вимагало реформ правової системи. Це, насамперед, через законодавчі ініціативи, які стосувалися умов утримання під вартою, доступу до справедливого суду та права власності. Рада Європи також здійснювала моніторинг за виконанням цих рішень та експертну оцінку.

Серед досягнень у сфері прав людини також можна виділити захист національних меншин. Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин сприяв розробці програми для забезпечення рівних можливостей для національних меншин в сферах освіти, зайнятості та соціального захисту. Також цей комітет здійснював моніторинг дотримання прав національних меншин в Україні, давав рекомендації як покращити ситуацію та впроваджувати відповідні заходи.

В реформі правової системи, якою опікується Рада Європи та надає свою підтримку, та яку Україна зобов'язалася виконати, основне місце займає проведення судової реформи в Україні. В судовій реформі наголос робився на збільшенні незалежності та ефективності судової системи, зокрема через реформу призначення суддів, підвищення їхньої кваліфікації суддів та забезпечення прозорості судових процесів. Реформа правової системи також включала прийняття нових законів та поправок до існуючих. Було розроблено нові Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Цивільний і Цивільно-процесуальний кодекси, які відповідали європейським стандартам. Рада Європи також сприяла реформуванню прокуратури, зокрема, обмеженню її функцій, що не відповідали принципам верховенства права. Висновки **Венеційської комісії** допомогли імплементувати конституційні зміни та розробити відповідні законопроекти. Так, за рекомендацією Венеціанської комісії рішенням Конституційного Суду було видалено ч. 5 ст. 121 Конституції України, де йшлося про те, що прокуратура здійснює нагляд за додержанням прав та свобод людини, а також додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [116].

Серед ключових напрямком співпраці увесь час була боротьба з корупцією, яка включала розробку антикорупційного законодавства. Так, за підтримки Ради Європи, Україна розробила та прийняла низку законів, спрямованих на боротьбу з корупцією, зокрема щодо прозорості державних закупівель, фінансового контролю та запобігання конфлікту інтересів. Крім

того, РЄ підтримала створення нових антикорупційних інституцій в Україні, такі як Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП). Рада Європи проводила освітні програми для прокурорів, суддів, адвокатів та працівників державних органів. Україна брала участь у програмах **Групи держав проти корупції (GRECO)**, яка здійснювала регулярні оцінювання та надавала рекомендації щодо вдосконалення антикорупційної політики.

В сфері **підтримки демократії та верховенства права** варто згадати децентралізацію, одну з найуспішніших реформ за підтримки Ради Європи. Основною метою цієї реформи було передання повноважень, ресурсів та відповідальності від центральної влади до місцевих органів самоврядування. В результаті децентралізації має бути побудована ефективна системи управління, яка враховує потреби громад та забезпечує їхню фінансову і адміністративну спроможність. Реформа децентралізації розпочалася у 2014 році, коли було ухвалено ключові законодавчі ініціативи: Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.). та закони, що дозволяли добровільне об'єднання територіальних громад (ОТГ). Під час цієї реформи були реалізовані такі зміни: Етап добровільного об'єднання громад завершено у 2020 році, затверджено новий адміністративно-територіальний устрій, кількість районів скорочено з 490 до 136, створено понад 1400 об'єднаних територіальних громад (ОТГ); Місцеві громади отримали право залишати значну частину доходів від податків у своїх бюджетах, у сільській місцевості створено Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), що значно спростило доступ громадян до адміністративних послуг, запроваджено механізми громадської участі: громадські слухання, консультації, бюджети участі [52].

Рада Європи надавала експертну підтримку в розробці законодавчих актів, включаючи Закон «Про місцеве самоврядування», проводила багато тренінгів для місцевих лідерів та державних службовців з питань управління, прозорості та залучення громадян до прийняття рішень, здійснювала

моніторинг імплементації реформи, надавала рекомендації щодо подолання викликів. Для імплементації реформи децентралізації Рада Європи виконувала Проєкти присвячені децентралізації через свій План Дій для України.

Підтримка демократичних процесів включала серед іншого і співпрацю в проведенні демократичних виборів, а також розвиток громадянського суспільства. РЄ надавала Україні технічну та консультативну допомоги при проведенні виборів. Спостерігачі Ради Європи здійснювали моніторинг виборчих процесів, оцінюючи їх відповідність міжнародним стандартам. За підтримки Ради Європи було розроблено та ухвалено **Виборчий кодекс**, який встановив єдині правила для організації місцевих, парламентських і президентських виборів. Рада Європи заохочувала та розвивала співпрацю з неурядовими організаціями та інститутами громадянського суспільства для залучення громадськості до процесів прийняття рішень [116].

Відповідно до «Меморандуму про взаєморозуміння між урядом України та Радою Європи щодо створення в Україні Офісу Ради Європи та його правового статусу від 6 листопада 2006 року, Сторони вирішили сприяти подальшому демократичному розвитку в Україні, зокрема через повне та ефективне впровадження Плану дій. Офіс Ради Європи в Україні координує впровадження проєктів на місцях, включаючи спільні проєкти з Європейським Союзом. Проєкти реалізуються в межах Планів Дій для України, починаючи з 2005 р. План дій для України реалізовані за 2005-2022 з загальним бюджетом у 150 млн. євро (за періоди з бюджетами): 2005-2008 рр. - 17,3 млн. євро, 2008-2011 рр. - 25 млн. євро, 2011–2014 рр. - 23, 9 млн. євро, 2015-2017 рр. - 45 млн. євро, на 2018-2022 - 38 млн. євро. План дій 2018-2021 становив спочатку 29,5 млн. євро, але його було скориговано після початку повномасштабного вторгнення під нагальні потреби України, збільшено до 38 млн. євро, та продовжено до кінця 2022 року [41]. Плани дій охоплюють такі сфери: судова реформа, децентралізація, освіта, захист прав людини, конституційна реформа, демократичне врядування, боротьба з корупцією, реформа органів місцевого самоврядування та виборчого законодавства

Дії Ради Європи тісно координуються з іншими міжнародними організаціями, зокрема ЄС, ООН та ОБСЄ, а також донорами, щоб забезпечити доповнюваність дій та уникнення дублювання зусиль.

До початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Рада Європи підтримувала важливі реформи, спрямовані на інтеграцію України в європейський правовий простір. Завдяки цій співпраці були досягнуті значні успіхи в сфері демократії, захисту прав людини та боротьби з корупцією, що створило міцну основу для подальшого розвитку

Висновки до розділу 2

У цьому розділі було проведено детальний аналіз інституційних механізмів та інструментів, які забезпечують співпрацю між Україною та Радою Європи. Організація володіє розгалуженою структурою інституційних механізмів, що включає статутні, моніторингові, консультативні та судові органи. Водночас, її інструменти мають переважно політико-дипломатичний і правовий характер, що визначає специфіку її впливу, зокрема в контексті реагування на воєнні конфлікти.

Завдяки цій співпраці, в період до повномасштабного російського вторгнення, Україна змогла значно просунути у таких напрямках, як судова реформа, реформа прокуратури, децентралізація, створення антикорупційних інституцій, а також забезпечення захисту прав людини через ратифікацію Європейської конвенції з прав людини та доступ до ЄСПЛ. Крім того, адаптація національного законодавства до стандартів Ради Європи, включаючи підписання та ратифікацію міжнародних договорів, стала важливою складовою євроінтеграційного курсу України.

Водночас, аналіз показав, що обмеженість мандату Ради Європи не дозволяє їй безпосередньо впливати на розв'язання збройних конфліктів. Однак організація демонструє гнучкість у використанні своїх механізмів для підтримки реформ і моніторингу дотримання міжнародних стандартів.

Початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році став викликом для всієї міжнародної спільноти, включно з Радою Європи. У наступному розділі буде розглянуто, як організація адаптувала свої механізми й інструменти, пріоритизувала напрями співпраці та підтримує України в умовах війни.

РОЗДІЛ 3. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СПІВПРАЦЮ УКРАЇНИ ТА РАДИ ЄВРОПИ

3.1. Повномасштабне російське вторгнення в Україну: причини та основні етапи війни

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало кульмінацією багаторічного протистояння, що має глибоке історичне коріння і бере початок ще з моменту здобуття Україною незалежності у 1991 році. Для розуміння причин цієї агресії необхідно проаналізувати політичні, економічні, історичні та ідеологічні чинники, які стали основою російської агресивної політики щодо України.

Геополітичні амбіції Росії та прагнення реваншу за розпад Радянського Союзу стали ключовими політичними факторами, що вплинули на рішення про напад на Україну. Після розпаду СРСР у 1991 році Росія прагнула зберегти домінуючу роль серед країн пострадянського простору, розглядаючи Україну як частину своєї «сфери впливу». Згідно з концепцією «ближнього зарубіжжя», території колишніх радянських республік Росія сприймала як «зону стратегічних інтересів», вважаючи, що має особливі права втручатися у їхні внутрішні справи. Зокрема, євроатлантичний курс України на інтеграцію з ЄС та НАТО викликав занепокоєння Кремля, адже означав відхід України від орбіти російського впливу. У цьому контексті Росія активно використовувала політичні, економічні та енергетичні інструменти для стримування європейської інтеграції України. Крім того, Росія створила та підтримувала регіональні організації, такі як СНД, Євразійський економічний союз (ЄАЕС) та Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ), з метою збереження контролю над пострадянськими країнами.

Розпад СРСР був для Росії серйозною геополітичною травмою, що вплинула на її внутрішню та зовнішню політику. Путін неодноразово називав цю подію «великою геополітичною катастрофою», що призвела до втрати Росією територій, які вона вважала своїми. У російському суспільстві,

особливо серед політичної еліти, цей процес сприймався як приниження та викликав відчуття поразки. Водночас для українців здобуття незалежності стало значним досягненням, стимулом для розвитку власної державності та пошуку своєї ролі у європейському просторі.

Ще однією важливою причиною стало ідеологічне протистояння. Росія не змогла змиритися з європейським вибором України та її рухом у напрямку демократичного розвитку. Демократія в Україні викликала серйозне занепокоєння Кремля через потенційну можливість поширення демократичних ідей у Росії, що могло підірвати авторитарний режим Путіна. Розвиток демократії в Україні був також сигналом для країн Заходу про готовність до інтеграції у європейські структури, що ще більше поглиблювало конфронтацію з Росією.

Історичні фактори також відіграли значну роль у мотивації російської агресії. Однією з головних причин, а відповідно «найболучіших» точок для російської політики, вже багато століть є історичний фактор, а саме історичне походження російської держави. Росія претендує на спадщину Київської Русі – держави, що виникла наприкінці 800-х років, зі столицею в м. Києві й відігравала ключову роль у регіоні досить тривалий час. Водночас історичний факт, що справжнє заснування Московської держави відбулося лише у XIII столітті як улуса Золотої Орди за наказом хана Менгу-Тимура 1277 року, російська влада замовчує. З часів Івана III та завоювання Новгороду 1478 р. Московія почала послідовно формувати міфологію про себе як спадкоємицю Київської Русі, що стало основою для претензій на «руські землі». Його онук, Іван IV Грозний, став першим офіційно коронованим царем Московії в 1547 році, продовжуючи впроваджувати ідею «собіранія руських земель». Він активно підтримував міфологію про те, що Московія є не лише спадкоємицею Київської Русі, але й намагався відстежити свою генеалогічну лінію від візантійського імператора Августа, далі через київських князів. І навіть аж до римських попередників Візантії. Завоювання ж інших народів та територій для розширення меж, пояснював, що московія повертає землі, які колись належали

Русі, оскільки є її наступницею. Історики російської імперії, і зокрема найвпливовіший серед них Василь Ключевський, стверджували про те, що після монгольської навали та занепаду русі, найбільшою призначенням в історії для російської держави є «собіраніє руских земель». Спочатку «собірателями» були московські князівства, потім царі в російській імперії, потім ця роль переходила до СРСР, де проголошувався міф про «колиску трьох братніх народів». Привласнення історії Київської Русі дозволяє російському керівництву створювати міф про «велику Російську імперію», зі «славним минулим». Відтак, для Москви завдання «повернення» Києва як історичного центру, є одним із пріоритетів її політики вже протягом багатьох століть, адже інакше вона залишається без великого минулого. Його потрібно повернути, як відірваний шматок для цілісності російської держави. Для Москви втрата України означала б втрату великої частини своєї «імперської спадщини» також в часових рамках, адже це створює прогалину в часі, що вимірюється приблизно в 665 років (від 482 р. - згадки про Київ в літописах до 1147 р. - офіційно перша згадка про Москву в літописах за радянською історіографією), а отже і послаблення ідеології «русского міра», яка ґрунтується на уявленні про єдиний культурний і релігійний простір.

Ідея «собіранія русских земель» трансформувалася у різні форми – від імперської ідеології до сучасної концепції ідеології «русского міра». Цей наратив заперечує право України на незалежність і трактує її як відколоту частину від «єдиного народу», яку потрібно повернути назад.

До прагнення реваншу за втраченими територіями додається імперська сутність російського народу, який завжди прагнув розширювати свої кордони за будь-якої зручної можливості, незалежно від типу правління чи політичного режиму. Для виправдання вторгнення в Україну у 2022 році Путін використовував посилення на імперську спадщину, переконуючи громадян у необхідності «повернення» історичних територій. Підтримка цієї війни багатьма росіянами свідчить про те, що імперіалістичні ідеї глибоко вкорінені у свідомості російського суспільства. Дослідники наголошують, що

імперськість є ключовою причиною агресії [151; 152]. Росія, навіть після розпаду СРСР, залишається імперією за своєю суттю, до складу якої входять численні етноси та території, що фактично є колоніями. Україна розглядається як одна з таких колоній, а колоніальні війни сприймаються як цілком виправдані в контексті імперської політики. Для імперій боротьба за утримання колоній є достатньою причиною для початку війни. Крім того, російська політика базується на етнічній нетерпимості до українців, що проявляється у зневажанні їхньої культури, історії, мови та права на існування як окремої нації. В очах російської еліти та суспільства незалежна Україна є аномалією, яка загрожує російській ідентичності. Тому війна проти України стала для Росії не лише спробою захоплення територій, але й засобом зміцнення власної імперської ідеології. Особливо важливим для розуміння російської агресії є ідеологія «русского міра», яка стала одним із ключових інструментів Кремля для обґрунтування своїх дій. Ідеологія передбачає об'єднання всіх православних і російськомовних народів навколо Москви як духовного та культурного центру. Російське керівництво у своїх заявах постійно наголошує на «спільній історії», культурі та мовній спорідненості між українським і російським народами. Цим самим заперечується існування української ідентичності. У своїй промові напередодні повномасштабного вторгнення Путін знову озвучив ці ідеї вчергове, заявивши, що Україна «ніколи не мала традицій власної державності» та була «штучно створена» комуністичним керівництвом росії на чолі з Володимиром Леніним. Концепція «русского міра» активно використовується для виправдання агресивної зовнішньої політики росії проти України. Адже ідея полягає в захисті «російськомовних» або «православних» громад та громадян за межами Росії, навіть якщо це порушує суверенітет інших держав. Таким чином, виправдовуються випадки військових втручання чи підтримки сепаратистських рухів (наприклад, у Криму, Донбасі, Абхазії). У 2014 р. 18 березня 2014 р. у своїй промові, виправдовуючи анексію Криму, Путін послався на доктрину «русского мира», сказавши, що «русский народ» є

«самым большим разделённым народом в мире» та має право на відновлення своєї єдності [112].

Втрата України означала би для росії послаблення ідеології «русского міра». Утримання України під своїм впливом є також символічним елементом, що підтримує міф про велику Росію та її право на «історичні території». В рамках «русского мира», українці і росіяни – це один народ, який зараз живе в різних країнах.

Кремль використав розширення НАТО та можливу участь в ньому України як однин з основних аргументів під час вторгнення.

Ідея вступу до НАТО особливо підтримувалася за Президента Віктора Ющенка. У 2005 р. Ющенко заявив про намір України стати членом НАТО, а 2008-му офіційно попросив Альянс надати Україні План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ). Ключовим моментом в повороті історії стосунків між Україною та росією був саміт НАТО в Бухаресті 2008 році, де за ініціативою США, Україні та Грузії спробували надати ПДЧ. Президент росії Путін був почесним гостем на Бухарестському саміті, та в своєму виступі перед країнами НАТО дав зрозуміти, що не визнає незалежність України, натякнув на територіальні претензії на Крим та частину Грузії, а також говорив про те, що південь України населений росіянами. Тоді Франція і Німеччина заблокували надання ПДЧ [51].

В грудні 2021 року Росія висунула ультимативні вимоги до НАТО, вимагаючи відмовитися від прийняття України та інших пострадянських країн до НАТО, а також повернення військової інфраструктури НАТО до кордонів 1991 року. Проте, НАТО та США офіційно відхилили ці вимоги, наголосивши на праві суверенних держав самостійно обирати альянси. Розширення НАТО, а особливо план вступу України в Альянс, слугували фальшивим приводом для російської пропаганди про загрозу російській безпеці та виправданням для вторгнення в Україну в 2022 р. Адже, Україна, попри конституційно закріплений курс на НАТО з 2019 року, на момент повномасштабного вторгнення не мала реальних перспектив на швидке членство [154].

Після приходу до влади Віктора Януковича 2010 року, в Законі України про засади зовнішньої та внутрішньої політики було закріплено позаблоковий статус України, але 2014 року це не завадило Путіну анексувати Крим та почати війну на сході України. В той же час прискорений вступ Фінляндії та Швеції до НАТО не викликав в росії ніякого побоювання щодо загрози безпеці. Обидва приклади засвідчують те, що загроза російській безпеці від розширення НАТО була навмисно вигаданим приводом, щоб виправдати своє вторгнення.

Додатковим фактором, що вплинув на рішення Путіна напасти, стало його сприйняття президента Володимира Зеленського як слабкого політика, нездатного до активного спротиву. Путін вважав, що Зеленський швидко капітулює, спираючись на його передвиборчу риторику про те, що для закінчення війни, треба просто «перестать стрелять». Крім того, напередодні війни український уряд приділяв більше уваги інфраструктурним проектам, таким як «Велике будівництво», замість зміцнювати обороноздатність країни. Це лише посилювало впевненість Кремля у тому, що Україна не зможе дати серйозну відсіч [123].

Особисті амбіції Путіна також зіграли визначальну роль. Еволюція його поглядів та відповідно його прагнення увійти в історію як «собірателя русских земель», який відродить «Великую русскую імперію» стали рушійною силою для розв'язання війни. Серед версій, чому Путін вирішив розпочати повномасштабне вторгнення саме у 2022 році, розглядаються різні чинники. Самоізоляція під час пандемії COVID-19 могла посилювати його схильність до прийняття ірраціональних рішень, а дезінформація з боку оточення створила у Кремля хибне уявлення про готовність України до війни. Крім того, напередодні президентських виборів 2024 року Путіну було важливо зміцнити свій політичний рейтинг за рахунок швидкої та переможної війни, що відповідало потребі в легітимації влади, характерній для тоталітарних режимів. Окрім того, політичні події, такі як виведення військ США з Афганістану, були сприйняті як сигнал слабкості Заходу, який не буде

консолідуватися для допомоги Україні, що, на думку Путіна, забезпечувало йому свободу дій.

Фактичні причини вторгнення слід відокремлювати від вигаданих, які Кремль використав для виправдання агресії. До вигаданих причин належать заяви про загрозу безпеці Росії через розширення НАТО, «захист» російськомовного населення ЛНР та ДНР, крах мінських домовленостей та історичні претензії на українську територію. Справжні мотиви включають імперські амбіції, прагнення знищити українську державність та народ, контроль над стратегічними ресурсами та побоювання поширення демократичних настроїв у Росії, бажання повернення контролю над Україною, відмова українцям в праві на існування поза зв'язком з росією.

Передумовами до вторгнення стали асиметричний баланс сил між Росією та Україною на користь росії у військових та матеріальних ресурсах, авторитарний характер російського режиму та особисті амбіції Путіна. Його світогляд та прагнення знову підкорити Україну, відновити імперію та залишити слід в історії як «собірателя русских земель» стали рушійними силами російської агресії. Політика Заходу, зокрема слабка реакція на попередні дії Кремля, також сприяла розвитку цих подій. Таким чином, повномасштабне вторгнення Росії в Україну є наслідком глибокого поєднання історичних, політичних та ідеологічних факторів.

Російсько-українська війна розпочалася ще у 2014 році, проте до 2022 року вона мала форму **«гібридної війни»**, яка мала менший діапазон поширення, локалізований певними територіями. Під час цієї «гібридної» фази росія заперечувала свою причетність до бойових дій на території України. Вона здійснювала агресію, використовуючи нерегулярні збройні формування, пропаганду, кіберзагрози, економічний тиск і дипломатичний вплив. При цьому Москва заперечувала свою участь у конфлікті, називаючи його «внутрішньо українським». Початок російсько-української війни припадає на 20 лютого 2014 року, з розгортання російської військової операції в Криму, коли російські війська зайшли туди без розпізнавальних знаків, захопивши

Парламент та інші органи влади. В результаті цієї операції росія анексувала Кримський півострів. Українські війська вийшли з Криму, фактично майже не чинивши спротиву. Далі російські війська вторглися та часткового окупували Луганщину та Донеччину, утворивши там квазі республіки ДНР та ЛНР.

Із 2014 по 2022 роки війна під назвою «АТО» тривала на сході України, за звільнення окупованих територій, обмежуючись фронтовими зіткненнями та обстрілами вздовж лінії розмежування. Ця форма війни супроводжувалася численними спробами дипломатичного врегулювання через «Мінські домовленості», які, втім, так і не були реалізовані через деструктивну позицію Росії. У цей час Україна зазнавала значних втрат серед військових і цивільних, проте міжнародна реакція залишалася переважно обмеженою до економічних санкцій. Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року стало ескалацією цієї війни, перевівши її з гібридної у відкриту форму з масовим використанням регулярних збройних сил, артилерії та авіації. Метою цієї збройної агресії безсумнівно було не лише порушення територіальної цілісності України, а її подальше зникнення як самостійної демократичної держави з карти світу. Перші два періоди, що включають вторгнення в Крим та його анексію та війну та Сході України, 2014-2022 рр. російської федерації проти України отримала назву «гібридна» війна. Під терміном «гібридна війна» в контексті міжнародних відносин для описання конфліктів розуміють комплекс дій, спрямованих на досягнення стратегічних політичних цілей через використання різноманітних засобів від військових та парамілітарних операцій (проведення бойових дій регулярними військами та нерегулярними збройними формуваннями) до дипломатичних, інформаційних (активне використання дезінформації, пропаганди для формування громадської думки), економічних (економічна війна) та інших методів [135].

Гібридна відрізняється від класичної війни, в якій зазвичай оголошується про напад. Тут же навпаки традиційні військові методи поєднуються з асиметричними, такими як активне застосування партизанських методів боротьби або дії повстанців, кібератаки, тероризм.

Вона також значною мірою покладається на економічні та інформаційні інструменти. Сучасні агресії, як правило, мають на меті здобуття матеріальної вигоди, а ідеологічні війни залишилися у минулому.

Термін «гібридна війна» набув широкого поширення в період після російсько-грузинської війни 2008 року, а також під час анексії Криму Росією в 2014 році та подій на сході України. У цих випадках класичні бойові дії супроводжувалися підтримкою місцевих проросійських сил, кібератаками, дезінформаційними кампаніями та економічним тиском. Російські дії стали прикладом того, як військові та невоєнні заходи інтегруються для досягнення стратегічних цілей без оголошення офіційної війни.

Російські військові спеціалісти розробили нові концепції «гібридної війни», прописали їх у Військовій доктрині Російської Федерації та застосували їх під час подій в Криму та на території Сходу України, внівши в доктрину правки, які вказують на зміну геополітичних поглядів в Москві. Так в доктрині з'являється Концепція Євразійства або «русского міра», яка носить чітко виражений шовіністичний характер, та стала основною російської агресії.

До розвитку поняття гібридної війни генерал доклався і начальник Генштабу ЗС РФ, генерала армії генерал армії Валерій Герасимов у своїй доповіді у січні 2013 року перед офіцерами Російської Академії Військових Наук на тему «Основні тенденції розвитку форм і способів застосування Збройних Сил, актуальні завдання воєнної науки щодо їх удосконалення», що отримала неформальну назву на Заході як «Доктрина Герасимова». Хоча він і не згадував там самого терміну «гібридна війна», але вважається батьком концепції «гібридної війни» [7].

Сутність поняття «гібридної війни» полягає в тому, що вона може не мати очевидних рис збройного конфлікту, але водночас призводить до тих самих наслідків, що й звичайна війна. Доктрина Герасимова припускає, що сучасні конфлікти не обмежуються звичайною військовою агресією, а включають інші форми впливу. Відмінність між станом війни й миру

стирається, при цьому війни не оголошуються, а йдуть не за звичайним шаблоном. Політичні цілі можуть досягатися не тільки звичайними військовими методами, але й шляхом використання дезінформації, політичних, економічних, гуманітарних та інших невійськових заходів. А серед основних принципів гібридної війни виділяються такі: Зростання ролі невійськових способів в досягненні політичних і стратегічних цілей, зміщення акценту протистояння в бік невійськових заходів із задіянням протестного потенціалу населення, прихований характер військових заходів, перехід до відкритого застосування сили на завершальній стадії. На майбутнє Герасимов прогнозував застосування робототехніки, штучного інтелекту, безпілотних літаючих апаратів, формування бойових роботів, які будуть здатні на самостійні бойові дії. Принципом такої гібридної війни, є розкол суспільства ворога [135].

Поняття «Гібридна війна» не має юридичного виміру і, на жаль, в Україні спочатку війна називалася тільки Антитерористичною операцією або «АТО», і яка так і не була визнана війною через низку причин. По-перше, Україна уникала офіційного оголошення війни, оскільки це могло б призвести до ризику відкритої військової конфронтації з Росією, яка мала значну військову перевагу. По-друге, оголошення війни могло б призвести до обмеження міжнародної підтримки та відмови від поставок зброї і фінансової допомоги, оскільки багато країн не хотіли прямо підтримувати сторону у відкритому збройному конфлікті. По-третє, в юридичному сенсі, визнання війни могло б спричинити офіційне втягнення міжнародних організацій, зокрема ООН, що могло б ускладнити дипломатичні процеси для України.

Через відсутність чіткої правової кваліфікації конфлікту, світова спільнота сприймала події в Україні як локальний конфлікт, а не повномасштабну агресію. Це дозволило багатьом країнам продовжувати співпрацю та торгівлю з Росією, обмежуючись символічними санкціями та заявами. Таким чином, замість рішучої реакції, світове співтовариство часто демонструвало обережність та уникало активних заходів, що фактично

заохочувало Росію до продовження агресивних дій. Не стали тут винятком і міжнародні організації, які так само не реагували належним чином на агресора в своїх лавах.

Тож російсько-українську війну можна розділити на три періоди: 1) Російське збройне вторгнення в Крим в лютому-березні 2014 р. (з подальшою окупацією Криму); 2) Війна на Сході України (Донбасі), з квітня 2014 р., зі створенням Донецької та Луганської народних республік. 3) Широкомасштабне вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 р.

Напередодні широкомасштабного вторгнення, в листопаді 2021 року Росія почала активне нарощування військових сил вздовж кордону з Україною, а також на території Білорусі. Москва стверджувала, що ці дії є частиною навчань і заперечувала будь-які плани нападу. З 17 січня 2022 року російські війська почали прибувати до Білорусі для участі у спільних навчаннях «Союзницька рішучість», запланованих на лютий 2022 року. Проте вже 19 січня президент США Джо Байден заявив, що Росія планує напад на Україну. Попри численні повідомлення від західних розвідок про підготовку Росією збройного вторгнення, 28 січня президент України Володимир Зеленський закликав міжнародну спільноту не створювати паніку, запевняючи, що ризику нападу немає. Тим часом із 17 по 19 лютого обстріли з боку російських військ значно посилювалися вздовж лінії розмежування на Донбасі. 19 лютого Байден заявив, що Путін уже ухвалив рішення про вторгнення [110].

Однак, українське керівництво продовжувало заспокоювати населення, а офіційні представники Росії запевняли, що не планують атакувати. Події стрімко розгорталися: 21 лютого 2022 року Росія офіційно визнала квазіреспубліки «ЛНР» і «ДНР» та підписала з ними «договори про дружбу, співпрацю та взаємодопомогу». Вже наступного дня, 22 лютого, Путін заявив про завершення дії Мінських домовленостей. Увечері 23 лютого ватажки «ЛНР» і «ДНР» звернулися до Путіна з проханням про воєнну допомогу. У відповідь, 24 лютого, Росія розпочала широкомасштабне вторгнення. [110].

Цей день відкрив новий етап в історії російсько-української війни – повномасштабну фазу, яка мала катастрофічні наслідки для України та стала переломним моментом у міжнародній системі безпеки.

Отож, серед основних етапів повномасштабної російсько-української війни можна виокремити такі:

1. Початок повномасштабного вторгнення (24 лютого 2022 року):

Росія атакувала Україну з півночі (Київ), сходу (Харків) і півдня (Херсон та Маріуполь). Масштабні удари завдавалися по військовій інфраструктурі, цивільних об'єктах і ключових містах, таких як Київ, Харків, Одеса, Маріуполь і Миколаїв. На півдні російські війська захопили стратегічно важливі міста, включаючи Мелітополь, Бердянськ і Херсон. Запорізька АЕС потрапила під контроль окупантів, створюючи загрозу ядерній безпеці. Водночас із півночі ворог здійснив атаку через Чорнобиль, захопивши атомну станцію і порушивши міжнародні норми безпеки. Окрему роль у перших днях вторгнення відіграла битва за аеропорт «Антонов» у Гостомелі, де російські війська намагалися висадити десант. Саме там було знищено легендарний український літак «Мрія», символ досягнень української авіації.

2. Оборона Маріуполя та трагедії окупації (лютий – травень 2022 року): Маріуполь став одним із найболючіших етапів війни. Російські війська здійснили жорстокі обстріли та авіаудари по житлових кварталах, лікарнях і укриттях. 16 березня 2022 року російські літаки завдали удару по драматичному театру, де переховувалися сотні цивільних, зокрема діти. Попри великий напис «ДЕТИ» біля будівлі, це не зупинило ворога. За оцінками, під завалами загинуло до 600 осіб.

Українські захисники, включаючи полк «Азов», обороняли місто понад 80 днів, з них 82 – у повному оточенні. Завод «Азовсталь» став останнім опорним пунктом захисту. Захисники тримали оборону попри численні штурми та авіаудари. У травні захисники «Азовсталь» здалися в полон, виконавши наказ Президента України Зеленського, сподіваючись на обіцянки обміну, які, на жаль, досі не повністю виконані. Ці події перетворили

Маріуполь на символ жорстокості агресора та неймовірної стійкості українських сил.

3. Оборона Києва та звільнення північних регіонів (березень – квітень 2022 року): Попри спроби ворога захопити Київ, українська оборона вистояла. Ключову роль відіграли бої в Бучі, Ірпені, Гостомелі та Бородянці. Російські війська вчинили масові злочини проти мирного населення. Світ був шокований кадрами з Бучі, де виявили братські могили та численні докази тортур. Наприкінці березня росіяни почали відступати з Київської, Чернігівської та Сумської областей, назвавши це «жестом доброї волі». Насправді це стало результатом героїчного спротиву ЗСУ.

4. Переміщення бойових дій на Донбас і південь (літо – осінь 2022 року): Після провалу на півночі Росія зосередила сили на сході та півдні. Важкі бої точилися за Сєвєродонецьк і Лисичанськ. Наприкінці червня ці міста опинилися під контролем окупантів. Водночас Україна отримала сучасне озброєння від західних партнерів, включаючи HIMARS, що дозволило розпочати контрнаступ. У вересні 2022 року ЗСУ звільнили значну частину Харківської області, а в листопаді – Херсон. Ці перемоги стали ключовими тактичними досягненнями, які переламали хід війни.

5. Битва за Бахмут і позиційна війна (2023 – початок 2024 року): Бахмут став центром найбільш кровопролитних боїв. Росія використовувала масовані артилерійські удари та штурми, залучаючи найманців ПВК «Вагнер». Попри тривалу оборону, у травні 2023 року місто опинилося під контролем росіян. Проте ЗСУ продовжили тактичні операції для вирівнювання лінії фронту. Лінія фронту стабілізувалася, а бойові дії набули позиційного характеру. Водночас, Україна почала завдавати ударів по об'єктах у прикордонних російських регіонах, таких як Курська та Белгородська області.

6. Розширення операцій і нові виклики (2024 рік): У 2024 році Збройні сили України перейшли до активних наступальних дій, зокрема на території прикордонних областей Росії. В серпні українські війська розпочали операції в Курській області, що призвело до звільнення близько 1000 км²

території, включно з містом Суджа. Українські військові створили комендатуру на контрольованих територіях, сигналізуючи про розширення тактичних можливостей ЗСУ за межами власної території. Такі операції мали стратегічне значення, адже змусили Росію передислокувати частину військ з інших напрямків, ослаблюючи їхні позиції. Попри це, російські війська продовжили тиск на Покровському напрямку, прагнучи змістити лінію фронту ближче до Дніпра. Морські операції також відіграли важливу роль: за допомогою дронів ЗСУ атакували російські військові кораблі, включаючи «Іван Хурс», що змусило Чорноморський флот частково передислокуватися з Севастополя до Новоросійська. Це значно послабило контроль Росії над Чорним морем і обмежило її військову активність у цьому регіоні.

В цілому, повномасштабне вторгнення росії в Україну стало не лише внутрішньою трагедією для українського народу, але й глобальним викликом для міжнародного права, системи безпеки та демократичних цінностей. Масштаби агресії, її жорстокість і відверте порушення міжнародних норм спонукали ключові міжнародні організації, зокрема Раду Європи, до негайної реакції. Як організація, що стоїть на сторожі демократії, прав людини та верховенства права, Рада Європи мала не лише засудити дії росії, але й переглянути свою стратегію взаємодії з державами-агресорами. Далі розглянемо, як саме Рада Європи відповіла на цей безпрецедентний виклик.

3.2 Реакція Ради Європи на російську агресію проти України та її позиція щодо війни

Російське повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року стало викликом для фундаментальних європейських цінностей, на яких базується діяльність Ради Європи: права людини, демократія та верховенства права. Ця жорстока та нічим невинуватана агресія поставила під загрозу європейську безпеку та світовий порядок, а Рада Європи зіткнулася з необхідністю ухвалення рішучих і послідовних заходів у відповідь проти країни-члена, яка порушила основні принципи організації.

Рада Європи вже мала досвід реагування на російську агресію, починаючи з 2014 року, коли було росією було незаконно анексовано Крим та розв'язано військовий конфлікт на сході України з подальшою окупацією там українських територій. Тоді Рада Європи стала однією з перших міжнародних організацій, яка засудила дії Росії. **09 квітня 2014 р. ПАРЄ ухвалила Резолюцію 1988 (2014)**, якою підтвердила легітимність нової влади в Україні та закликала Росію дотримуватися міжнародного права, визнавши анексію Криму та російську військову агресію очевидним порушенням норм міжнародного права, в тому числі положень Статуту ООН, Гельсінського Гельсінського Заключного акту ОБСЄ та основоположних принципів Ради Європи, а референдум в Криму – неконституційним. Асамблея також пропонувала США та Великобританії, як підписантам Будапештської Угоди, через ризик дестабілізації безпеки в цілому регіоні через подальшу російську військову агресію розглянути можливості реальних безпекових угод для забезпечення незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України [81]. Вже 10 квітня 2014 ПАРЄ ухвалила наступну резолюцію 1990 (2014), якою позбавила російську делегацію права голосу в ПАРЄ за анексію Криму та втручання у внутрішні справи України. Росію було також виключено з всіх керівних органів ПАРЄ та позбавлено права брати участь у місіях ПАРЄ із спостереження за виборами. Асамблея залишала за собою право припинити повноваження делегації РФ до січня 2015 р, якщо росія не деескалює ситуацію та не скасує анексію Криму[62]. Також в резолюції згадувалося про те, що росія порушила підписаний Меморандум 1994 р., що підбиває довіру до інших міжнародних угод, особливо щодо роззброєння і нерозповсюдження ядерної зброї [82]. Багато депутатів ПАРЄ були переконані, що такі виховні методи як позбавлення права голосу з боку ПАРЄ є сильним кроком та можуть вплинути на агресора. Ця резолюція стало початком багаторічного конфлікту між росією та Радою Європи.

27 січня 2015 Верховна Рада України приймає Постанову ВРУ № 129-VIII про Звернення до ООН, Європейського Парламенту, ПАРЄ,

Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів світу про визнання РФ державою-агресором. В ньому вона просить визнати російську федерацію державою-агресором, що всебічно підтримує тероризм та блокує діяльність Ради Безпеки ООН, «ДНР» і «ЛНР» визнати терористичними організаціями, а також посилити тиск на РФ, в тому числі за допомогою нових санкцій, обмежити повноваження російської делегації в ПАРЄ, доки росія не припинить ігнорувати вимоги міжнародної демократичної спільноти [45]. Тоді Резолюцією 2034 (2015) від 28 січня 2015 р. ПАРЄ продовжила дії санкцій попередньої Резолюції 1990 (2014), розширивши їх. Також ПАРЄ вказувало на можливе анулювання повноважень російської делегації у червні 2015 р., якщо російські війська не буде негайно виведено з території України. Проте ефект від цих санкцій був незначний для росії [62].

Російська делегація, у відповідь на позбавлення її права голосу, бойкотувала засідання ПАРЄ, а з 2017 року Росія припинила сплачувати членські внески, спричинивши «фінансову кризу» в Раді Європи. Внески Росії становили близько 33 мільйонів євро щорічно, що складало значну частину бюджету організації. Рада Європи, побоюючись фінансової нестабільності, пішла на поступки.

Важливим є пояснення моменту фінансування перебування країн в організації РЄ. Згідно зі Статтею 38 Статуту РЄ витрати на своє представництво в КМРЄ та ПАРЄ кожний учасник несе самостійно, проте витрати Секретаріату та всі інші спільні витрати розподіляються між усіма учасниками РЄ у частках, які встановлюються КМРЄ з урахуванням чисельності населення держав учасниць Ради. Розмір обов'язкового внеску кожної держави-члена, повідомляється урядові кожної країни Генеральним секретарем щорічно. Цей внесок має бути сплачений після отримання повідомлення, але не пізніше ніж через шість місяців від моменту отримання. Для великих країн, таких як Німеччина чи Франція, ці внески складають

значну частку бюджету Ради Європи, що робить їх ключовими фінансовими донорами. Так само він був великий і для росії [58].

24 червня 2019 року в Раді Європи приймається нічим морально не виправдане рішення, (адже росія не зробила нічого для виправлення ситуації через, яку її позбавили права голосу), ПАРЄ ухвалює резолюцію 2287 (2019) [99], якою ускладнюється процедура застосування санкцій, а саме: виключається можливість позбавляти будь-яку делегацію права голосу. Ця резолюція дозволила повернути російській делегації право голосу. Документ підтримали 118 депутатів, 62 голоси проти, 10 утрималися. Проти голосували депутати від Естонії, Грузії, Литви, Латвії, України, Польщі [167]. Ухвалення такого рішення, яке повернуло Росії право голосу, викликало різку критику та розчарування, особливо серед української делегації. Українська делегація перебувала в шоковому стані від такого ганебного вчинку, адже це акт зневаги до міжнародного права. Це рішення вважалося символом слабкості європейської спільноти.

Резолюція 2292 (2019), від 28 червня 2019 р. підтвердила повноваження росії в ПАРЄ [92]. Після повернення права голосу Росія сплатила членські внески за всі місяці заборгованості з 2017 р., на той час це було вже близько 100 млн. євро, чому дуже раділи в РЄ [34]. Повернення росії в обмін на гроші дало росії розуміння того, що вона може й далі успішно шантажувати європейців і не отримає ніякого покарання.

Україна з 2014 по 2022 роки була завжди на порядку денному Ради Європи. Рада Європи це – політична організація, яка в своєму арсеналі має такі засоби тиску та впливу на країни-члени та світову спільноту, як прийняття резолюцій, рекомендацій, висновків. Через низку своїх резолюцій та рекомендацій прийнятих в ПАРЄ, а саме Резолюцію ПАРЄ 2028 (2015) від 27.01.2015[83], Резолюцію ПАРЄ 2063 (2015) від 24.06.2015 [85], Резолюцію ПАРЄ 2067 (2015) [86] та Рекомендацію 2076 (2015) від 25.06.2015[78] , Резолюцію 2112 (2016) [87]. та Рекомендацію 2090 (2016) від 21.04.2016 [79], Резолюцію ПАРЄ 2132 (2016) від 16.10.2016 [88]; Резолюцію 2133 (2016) від

12.10.2016 р. [89], Резолюцію 2198 (2018) від 23 січня 2018 р. [90] Рада Європи «рішуче» засуджувала дії російської федерації, незаконність анексії Криму та референдуму, російську політику, спрямовану на зміну демографічного складу населення анексованого Криму, а також закликала скасувати заборону щодо Меджилісу кримських татар, підтримувала територіальну цілісність України, закликала росію повернутися в правове русло та вивести війська з української території, зупинити агресію проти України, перестати підтримувати сепаратистів, а в Резолюції 2259 (2019) від 24.01.2019 р. [91], вимагає негайного звільнення українських військових моряків, де вперше йдеться про посилення на Женевські конвенції, що включає статус «військовополонені» [62].

Рада Європи через ПАРЄ також використовувала стандартну «стурбованість ситуацією» та висловлення «глибокого занепокоєння». Однак попри жорсткі політичні заяви та символічні санкції, ПАРЄ тоді виявилася неготовою до подальших рішучих кроків.

В цілому в період «гібридної» фази війни в Україні (2014-2022 рр.) Рада Європи виявилася непослідовною та недостатньо нерішучою в своїх діях. Непослідовність ще полягала ще і в тому, що увесь час, поки росія була позбавлена голосу в ПАРЄ, вона зберігала місце в ключовому статутному органі – КМ [167].

Повернення права голосу російській делегації в ПАРЄ стало відвертим демаршем проти принципів верховенства права та сигналом про те, що система міжнародного правопорядку щодо України зазнала провалу. Деякі аналітики висловлюють думку, що якби статутні органи Ради Європи належним чином відповіли на російську агресію ще 2014 р., подій 24 лютого могло би ніколи і трапитися [167]. Тож, непослідовність у діях Ради Європи та її нездатність належним чином реагувати на дії члена-агресора в своїх лавах, створили прецедент, який дозволив Росії розраховувати на безкарність за свої злочини.

Але повномасштабна російська агресія в Україні 24 лютого 2022 року стала переломним моментом і для історії Ради Європи, змусивши нарешті її перейти до рішучих дій та виконання своїх головних функцій – захисту прав людини, демократії та верховенства права.

Уже наступного дня, 25 лютого 2022 року, КМРЄ та ПАРЄ зібралися на спільне засідання, щоб обговорити між собою, як застосувати механізм для реагування на агресію однієї учасниці проти іншої, а саме порушення Ст. 3 Статуту [58]. У той самий день було ухвалено рішення про призупинення членства росії в усіх статутних органах Ради Європи (Комітет міністрів та ПАРЄ). Ці дії були знаком європейської солідарності з Україною та українським народом. Проте росія ще залишалася членом Ради Європи та Європейського Суду з прав людини, а суддя від росії зберігав свою посаду, до суду й надалі продовжували надходити скарги щодо росії. Це створювало неоднозначну ситуацію, коли країна, що порушує міжнародне право, все ще залишалася в рамках деяких механізмів РЄ.

15 березня 2022 ПАРЄ одноголосно підтримала резолюцію про виключення росії з Організації «За» проголосувало 216 депутатів ПАРЄ, "проти" не було подано жодного голосу, троє утрималися. Результати голосування депутати вітали аплодисментами [108]. А Комітет Міністрів своєю Резолюцією No. CM/Res(2022)2 від 16 березня позбавив росію членства в Раді Європи за агресію проти України відповідно до статті 8 Статуту Організації [98]. Крім того, з 23 березня 2022 року росію виключили з усіх Розширених угод Ради Європи. З 16 вересня 2022 року росія втратила статус сторони Європейської конвенції з прав людини, що означало припинення її участі в ЄСПЛ [1].

Рішення про виключення росії після 26 років членства в РЄ мало важливе політичне, моральне та символічне значення. Воно стало актом солідарності з Україною в її боротьбі та демонстрацією принциповості Ради Європи у відстоюванні своїх цінностей. Також РЄ пишається тим, що це було законне рішення відповідно до Статуту Організації. Позбавлення агресора членства є

важливим кроком, адже цим самим РЄ продемонструвала, що країні, яка зневажає європейські ключові цінності, немає місця в її лавах. Це, насамперед, серйозний удар по іміджу Росії на міжнародній арені, що посилює її ізоляцію серед країн цивілізованого світу

На сьогодні Рада Європи є поки єдиною міжнародною організацією, яка вжила рішучих заходів та покарала росію, державу-агресора, виключивши її зі своїх лав попри те, що остання перебувала в членах організації довгих 26 років. Після виключення росії РЄ робить величезну роботу та продовжує активно діяти: вона чинить політичний тиск своїми резолюціями, заявами, закликає держави та міжнародні організації приєднатися до ініціатив Ради Європи та покарати агресора належним чином, заганяє росію в ізоляцію політико-дипломатичними методами.

Водночас, варто зауважити, що таку рішучість та послідовність Рада Європи демонструвала не завжди. Попередні роки були позначені нерішучістю організації, що призвело до серйозних наслідків. Зокрема, повернення права голосу російській делегації в 2019 році та загальна відсутність адекватних санкцій у відповідь на анексію Криму й військову агресію на сході України створили прецедент, який лише заохотив Росію до подальших порушень міжнародного права. Сучасні кроки Ради Європи є спробою виправити ці помилки, однак тепер організації треба докласти набагато більше зусиль, щоб вплинули на геополітичний порядок у Європі.

В цілому, повномасштабне вторгнення змусило Раду Європи виконувати свою основну місію – захищати права людини, демократію та верховенство права. Виключення Росії після 26 років членства стало важливим прецедентом у діяльності організації. Рада Європи продовжує активно підтримувати Україну, ухвалюючи резолюції, що закликають до посилення санкцій проти Росії, а також забезпечуючи політичну та юридичну підтримку українських зусиль у протидії агресору. Водночас попередні помилки, такі як повернення права голосу російській делегації в 2019 році, підкреслюють необхідність реформування міжнародного механізму реагування на агресію, щоб уникнути

повторення подібних криз у майбутньому. Рішучість, яку Рада Європи продемонструвала після 2022 року, є спробою відновити довіру до організації та зміцнити її роль у захисті європейського правопорядку.

3.3. Основні напрямки співпраці між Радою Європи на Україною під час повномасштабної війни

Співпраця України з Радою Європи під час повномасштабної війни стала вагомим інструментом міжнародної підтримки в контексті боротьби проти російської агресії. З огляду на виклики, з якими зіштовхнулася Україна, Рада Європи спрямувала зусилля на політичну, правову, гуманітарну підтримку, а також на сприяння євроінтеграційним реформам.

Будучи політичною організацією та маючи авторитет, Рада Європи підтримує Україну в протистоянні російській агресії політико-дипломатичним шляхом, здійснюючи її адвокацію на міжнародному рівні через ухвалення резолюцій, висновків, рекомендації, звернення, заяви, тощо. Україна також використовує Раду Європи як платформу для донесення інформації про наслідки війни до міжнародної спільноти.

Риторика Ради Європи з того часу, як вона виключила росію, значно змінилася, резолюції ПАРЄ містять заклики до країн членів та не членів РЄ, міжнародних організацій запровадити більш жорсткі санкції проти росії, конфіскувати російські фонди заморожені в ЄС та інших країнах на відновлення України, допомагати Україні в наданні зброї та ППО, вимоги створення міжнародного спеціального кримінального трибуналу для переслідування росії за злочини під час війни, а депортацію та викрадення українських дітей визнати геноцидом, російський режим визначається як терористичний. Парламентська асамблея ради Європи ухвалила Резолюцію, якою підтримує вступ України до НАТО [62]. Це є додатковий дипломатичний тиск на країни-члени НАТО.

Під час сесії ПАРЄ 27-28 квітня 2022 р. були ухвалені дві Резолюції 2433 (2022) [93] і 2436 (2022) [94] стосовно російської агресії в Україні. Основними

моментами є такі: заклики про припинення постачання зброї та комплектуючих для військової промисловості росії, товарів подвійного призначення, санкції проти держав-порушників, підтримка прокурора МКС у розслідуванні воєнних злочинів та притягнення до відповідальності злочинців, використання російських активів під санкціями для відшкодування збитків заподіяних війною в Україні. Асамблея звертає увагу на ідеологію «русскій мір», яка стала державною в росії та використовується для зовнішньої агресії. Зазначається про небачену жорстокість, з якою ведеться ця війна, згадуються звірства в Бучі та знищення Маріуполя. Після вигнання росії з організації, голос РЄ звучить досить потужно і впевнено. Так, у Резолюції 2463 (2022) «Подальша ескалація агресії російської федерації проти України» [95] від 13 жовтня 2022 р. ПАРЄ закликала країни до прискорення створення Спеціального міжнародного трибуналу для покарання росії та створення міжнародного компенсаційного механізму з відшкодування збитків заподіяних через агресію росії; а також визнати терористичним російський режим та надати Україні засоби протиповітряної оборони. В ній згадуються такі злочини як окупація ЗАЕС та її мілітаризація, масовані ракетні удари, анексія Криму, псевдо референдуми в 4-х окупованих українських областях, загроза ядерної війни від росії. ПАРЄ закликає світову спільноту також чинити тиск на росію.

У резолюції 2482 (2023) «Правові та правозахисні аспекти агресії російської федерації проти України» [96] від 26 січня 2023 р. підтримано створення спеціального міжнародного кримінального трибуналу, який би поширювався на росію за війну розпочату ще 2014 р., а також на лідера білорусі як співучасника. Країни та міжнародні організації закликають надати належне фінансування та людські ресурси для створення спеціального трибуналу.

22 червня 2023 р. ПАРЄ ухвалила резолюцію 2506 (2023) «Політичні наслідки агресії російської федерації проти України» [97] із закликом до країн приєднатися до Реєстру збитків, створити компенсаційні механізми для

відшкодування таких збитків за рахунок активів конфіскованих у РФ, переслідувати та покарати військові угруповання «Вагнер» та «війська Кадирова», які називаються терористичними організаціями, видати наказ на арешт їхніх лідерів. Окремої уваги заслуговує звернення ПАРЄ до країн Ради Європи підтримати членство України в НАТО [38], збільшити капітал Банку розвитку Ради Європи для підтримки України, накласти повномасштабні санкцій проти Ірану, створити міжнародну ізоляцію для росії та білорусі [62]. Асамблея закликає всі демократичні країни об'єднатися в солідарності проти авторитарних режимів.

Загалом на сайті Міністерства закордонних справ України станом на 01 квітня 2024 р. розміщено посилання на близько 100 документів, які видані Радою Європи на підтримку України: заяви, публічні виступи, декларації, резолюції, висновки, доповіді, меморандуми, рішення. Для порівняння в розділі ООН дано посилання лише на 55 документів [3].

Документи ПАРЄ не є обов'язковими, вони мають лише рекомендаційний характер, але мають вагу як інформаційно-політичний фактор тиску. Вони посилюють дипломатичну ізоляцію росії, яка стає все більше країною «ізгоєм» в цивілізованому світі та змушують світову спільноту реагувати на такі заклики.

Співпраця із захисту прав людини залишається одним із ключових напрямків, як і раніше, і стає ще більш актуальною в період війни. Рада Європи широко відома саме за діяльність в сфері захисту прав людини. Як вже згадувалося в підрозділі присвяченому інституційним механізмам співпраці, у цій сфері Рада Європи має такий потужний інструмент як Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), міжнародний судовий орган у м. Страсбург.

У Європейському суді з прав людини на 16 вересня 2022 р. знаходилося майже 17500 індивідуальних скарг в зв'язку з воєнними діями росії в Україні. Заяви стосуються лише порушень допущених державами, на яких розповсюджується дія Конвенції. Складнощі на сьогодні полягають в тому, що після вигнання росії з членства в РЄ, росія також перестала бути Високою

договірною стороною Конвенції з прав людини з 16 вересня 2022 р. Тобто, Суд може розглядати заяви проти росії тільки стосовно подій, які трапилися до цієї дати. [130]. Крім того, якщо рішення по таких заявах будуть прийняті на користь позивачів, росія всеодно не має наміру виконувати рішення Суду, тому РЄ має виробити компенсаційні механізми, якими забезпечать відшкодування за такими рішеннями. Як бачимо, санкційна система організації виявилася негнучкою, і потребує також реформування [167].

Рада Європи та Україна співпрацюють у сфері розслідування військових злочинів та злочинів проти людяності. Рада Європи також активно доносить інформацію про воєнні злочини в Україні до інших міжнародних організацій та урядів країн.

Притягнення росії до відповідальності через міжнародний кримінальний суд, створення спеціального трибуналу та виплати репарацій є зараз на порядку денному у співпраці між РЄ та Україною, вони активно співпрацюють над розробкою заходів та створення механізмів з покарання агресора. Рада Європи допомагає Україні створити механізми для документування військових злочинів та співпрацює з українськими органами для передачі доказів до міжнародних судів. Так, прикладами такої співпраці є організація тренінгів для навчання слідчих, прокурорів, суддів з питань документування воєнних злочинів, включаючи збирання доказів відповідно до міжнародних стандартів. Експерти Ради Європи розробляють методичні рекомендації щодо документування злочинів, аналізу доказів та підготовки справ для міжнародних судів. Вона сприяє створенню сучасних електронних систем для реєстрації, збереження та аналізу доказів військових злочинів, що відповідають стандартам безпеки та конфіденційності. Співпраця також полягає в забезпеченні технічними засобами для документування злочинів, таких як камери, засоби запису та спеціалізоване програмне забезпечення для обробки даних. Організація допомагає Україні налагодити співпрацю з Міжнародним кримінальним судом (МКС), забезпечуючи відповідність зібраних доказів вимогам цього суду.

В межах співпраці обговорюються різні можливості компенсації збитків, завданих Росією, через міжнародні правові інструменти.

Після виключення росії із свої лав та позбавлення членства організації, наступними кроками була праця над заходами з притягнення росії до відповідальності за цю агресію. Першою такою пропозицією, яка надійшла від України стала розробка дуже конкретного компенсаційного механізму за збитки заподіяні цією агресією. РЄ почала працювати над цією ідеєю, хоча зіткнулася з опором деяких провідних держав-членів, але вже навесні 2023 р. було досягнуто політичного консенсусу-схвалити перший крок до створення компенсаційного механізму, а саме створення Реєстру збитків [32]. Важливим результатом співпраці в цьому напрямку вже є створення Реєстру збитків під егідою РЄ. Комітет міністрів РЄ 12.05.2023 р. прийняв Резолюцію про створення Реєстру збитків. Декларацію про його створення було підписано на саміті в Рейк'явіку 17 травня 2023 р. 43 країни та Євросоюз приєдналися до цієї ініціативи. Реєстр збитків є першим кроком до створення міжнародного компенсаційного механізму [55]. Це одне з перших юридично зобов'язуючих рішень, покликаних притягнути росію до відповідальності за свої дії. Реєстр збитків є міжурядовою інституцією зі статусом юридичної особи, що фізично розміщується в Нідерландах. Відповідно до міжнародного права держава-агресор має відшкодувати всі збитки заподіяні країні, яка зазнала нападу.

Україна ратифікувала резолюцію прийняту КМ РЄ 12.05.2023 р. про створення Реєстру збитків. Це дозволяє приймати заявки та докази від фізичних та юридичних осіб, та держави Україна, включаючи органи влади та установи, які постраждали від російської агресії та є важливим правовим елементом. Офіси Реєстру збитків вже офіційно запрацювали у Гаазі та Києві.

Громадяни, які зазнали збитків через російську агресію, зможуть подати заяви про відшкодування збитків через систему «Дія». Реєстр збитків почав свою роботу із прийняття заяв щодо руйнування житла. Реєстр буде збирати, систематизувати та класифікувати заяви про заподіяні збитки. Він створює юридичну підставу для майбутніх компенсацій. Далі мають бути створені

Компенсаційна комісія, яка безпосередньо розглядатиме такі заяви та Компенсаційний фонд, з якого будуть здійснюватися виплати [162]. Вони закладуть підґрунтя для виплат, щоб відшкодувати збитки завдані російською агресією.

Для покарання агресора Рада Європи активно підтримує створення Спеціального трибуналу для притягнення росії до відповідальності за злочини. Цей спеціальний трибунал має стати ключовим механізмом для міжнародної правової відповідальності.

Рада Європи підтримує забезпечення інтересів дітей, що постраждали від війни, особливо в її полі зору є повернення вивезених та викрадених українських дітей. Вона долучилася до Міжнародної коаліції за повернення дітей, яка працює під керівництвом Канади та України.

Важливим аспектом співпраці Ради Європи та України у воєнний час є моніторинг дотримання прав людини. Комісар Ради Європи з прав людини регулярно здійснює візити до України, публікуючи звіти та надаючи рекомендації щодо захисту постраждалих, зокрема жертв насильства, депортацій, катувань та воєнних злочинів. Особливу увагу приділяють вразливим групам, таким як внутрішньо переміщені особи, жінки, діти та національні меншини. Ця діяльність є ключовою для документування порушень, спричинених агресією Росії.

Дуня Міятович, яка обіймала посаду комісара під час початку повномасштабної агресії, кілька разів була з візитами в Україні. У липні 2022 року вона опублікувала меморандум «Про наслідки війни в Україні для сфери захисту прав людини», що став важливим інструментом фіксації фактів грубих порушень міжнародного гуманітарного права та всіх прав людини, які стали наслідком повномасштабної війни. У меморандумі йдеться, що Комісар отримала переконливі докази систематичних порушень російськими військами права на життя, включаючи вбивства, право на свободу, викрадення людей, катування та тортури, тримання під вартою, примусове переміщення, сексуальне насильство, руйнування та знищення цивільної

інфраструктури: лікарень, шкіл, житлових будинків. Багато зі злочинів можуть бути кваліфіковані як злочини проти людяності чи військові злочини. Особлива увага звертається на примусове переміщення українських громадян до непідконтрольних уряду України районів або на територію Російської Федерації через «фільтраційні» процеси, що можуть кваліфікуватися як міжнародні злочини. Також меморандум згадує постраждалі вразливі групи населення: дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, які загинули, втратили доступ до медичних послуг, освіти чи залишилися без догляду, крім того, також йдеться про напади на журналістів. За наявною інформацією більшість порушень права на життя трапилися через застосування російськими військами вибухових боєприпасів великого радіусу дії, касетних боєприпасів та некерованих ракет у густонаселених районах. Крім того, російські війська, за повідомленнями, здійснювали позасудові страти, цілеспрямовано або хаотично розстрілюючи мирних жителів. У Меморандумі Комісар наголошує на важливості притягнення до правосуддя винних, висловлює підтримку дій Міжнародного кримінального суду, ООН, ЄС [25].

Меморандум Дуні Міятович став важливим внеском у документування воєнних злочинів та привернув міжнародну увагу до серйозних наслідків війни для прав людини. Він зміцнив позицію України та мобілізував міжнародну спільноту для надання підтримки Україні у справі забезпечення справедливості для жертв війни у сфері правосуддя та прав людини та притягненні росії до відповідальності за військові злочини. Меморандум мав стратегічне значення, оскільки закликав міжнародну спільноту до створення компенсаційних механізмів та притягнення Росії до відповідальності за вчинені злочини. Подальші події підтвердили вплив цього документа. 23 лютого 2023 року, у річницю початку повномасштабного вторгнення Росії, ключові лідери Ради Європи, включаючи Генерального секретаря Марію Пейчинович Бурич, Голову ПАРЄ Тіні Кокса, Міністра закордонних справ Ісландії та голову КМРС Тордіс Колбрун Рейкфьорд Гільфадоттір, Комісара з прав людини Дуню Міятович та голову КМРВ Л. Вербеєк, 23.02.2023 р.,

оприлюднили спільну заяву [16]. У ній вони висловили глибоке засудження агресії Росії, наголосили на безпрецедентному характері звірств, які Європа не бачила з часів Другої світової війни, та закликали до необхідності встановлення відповідальності за всі злочини, оскільки «без правосуддя не може бути стабільного миру», а держави-члени продемонструвати колективну єдність до рішучих дій на саміті в Рейк'явіку 16 та 17 травня на підтримку України. Такий акцент підтверджує стратегічну важливість роботи Дуні Міятович і її меморандуму. Ця заява стала важливим підготовчим етапом до Саміту глав держав і урядів Ради Європи в Рейк'явіку у травні 2024 року.

На саміті в Рейк'явіку було прийнято рішення про створення Реєстру збитків – першого міжнародного механізму, спрямованого на документування матеріальних втрат, завданих росією, та підготовку основи для майбутніх компенсацій [55]. Реєстр збитків став першим конкретним юридичним інструментом у боротьбі за відновлення справедливості для України, закріплюючи позиції Ради Європи як ключового гравця у цьому процесі.

Таким чином, меморандум Дуні Міятович не лише заклав основу для міжнародної правової реакції на агресію Росії, але й став каталізатором для консолідації політичної підтримки України серед країн Ради Європи. Рішення, прийняті на Саміті в Рейк'явіку, прямо впливають із рекомендацій, викладених у цьому документі, що підтверджує його історичну значущість у контексті боротьби за справедливість і відновлення миру в Європі. Роль цього документа підтверджує, що консолідована реакція міжнародної спільноти є можливою навіть в умовах затяжного конфлікту.

Новий комісар Ради Європи з прав людини, Майкл О'Флаєрти, який продовжив роботу своєї попередниці, зосередився на поглибленні співпраці з Україною. У квітні 2024 року під час візиту до України він акцентував увагу на порушеннях прав дітей, переселених до росії та Білорусі, та катуваннях цивільних осіб та військовополонених, які утримуються на російській території. Він підтримав створення Реєстру збитків та наголосив на важливості притягнення винних до відповідальності через міжнародні механізми, а також

на потребу у збільшенні інвестицій у відновлення зруйнованої інфраструктури України. Таким чином, меморандум Дуні Міятович і подальша діяльність Майкла О'Флаєрти стали основою для консолідації міжнародної підтримки України [24].

Рішення, ухвалені на саміті в Рейк'явіку, доводять, що правова відповідальність може все ще бути ключовим елементом у досягненні справедливості та відновленні миру в Європі.

РЄ підтримує вступ України до ЄС та відповідно надає їй підтримку у приведенні законодавства до вимог ЄС, щоб прискорити цей вступ. Окрім того, Рада Європи підтримує Україну у реформуванні правової системи. Венеціанська комісія надає експертні висновки щодо ключових законів, необхідних для євроінтеграції. Так, у висновках та рекомендаціях Єврокомісії, необхідних для початку переговорів про вступ в члени ЄС, надання Україні статусу кандидата йшлося про те, що три основні Закони мають бути прийняті відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії. Це Закони про «Деолігархізацію», «Права національних меншин» та «Процедури відбору суддів Конституційного Суду України». [53]. Ці Закони були ретельно перевірені Венеціанською комісією та запропоновані поправки, щоб ці Закони відповідали вимогам Венеціанської комісії та Ради Європи. Висновки Венеціанської комісії не є обов'язковими до виконання. На розсуд держави залишається рішення – приймати ці рекомендації, чи ні. Оскільки Україна прагне вступити до ЄС найближчим часом і потребує приведення національного законодавства до європейських стандартів, в її інтересах приймати висновки Венеціанської комісії та впроваджувати зміни в законодавство. Україна активно залучає Венеціанську комісію до надання експертних висновків, щоб привести своє законодавство у відповідність до європейських стандартів. РЄ та ЄС тісно співпрацюють між собою. Тому РЄ є також надійним партнером для України щодо євроінтеграції.

Підтримка Радою Європи євроінтеграційного напрямку України до ЄС також здійснюється через заходи Плану дій Ради Європи для України [41]. Як

згадувалося раніше, це ще один інструмент, що використовується для співпраці між Україною та РЄ.

Після початку повномасштабної війни було скориговано План Дій Ради Європи під потреби України, спрямований на підтримку реформ, далі Комітет міністрів РЄ, спільно з урядом України, прийняв новий План дій РЄ для України на 2023-2026 роки [41], що стосується відновлення країни, у зв'язку з жорстокою агресією російської федерації. Він спрямований на підтримку України в частині виконання своїх зобов'язань, пов'язаних з членством в РЄ, а також підтримку програми реформ в Україні спрямованих на євроінтеграцію.

План дій «Стійкість, відновлення та відбудова» [40], спрямований на програми реформ, які б поєднали відновлення України та європейську перспективу. Адже рішенням Європейської Ради від 23 червня 2022 р. Україні надано статус кандидата в ЄС. Водночас, на міжнародній конференції з питань відновлення України в Лугано (Швейцарія) 4-5 липня 2022 р. прийнято рішення про відновлення України. Деякі заходи передбачені в Плані є продовженням співпраці, також додано нові напрямки, які мають довгострокову реалізацію, коли це стане можливим. Ці нові напрямки погоджені з органами державної влади в Україні. План є динамічним та може оновлюватися відповідно до потреб, які виникають в країні. План дій охоплює різноманітні заходи в трьох ключових напрямках: права людини, верховенство права, розвиток демократії. Відповідно до Плану дій реалізується 28 проєктів в різних сферах. Зокрема, йдеться про підтримку органів державної влади в імплементації ЄКПЛ, посилення захисту прав переміщених осіб, спроможності уповноваженого з ВПО; підтримку офісу Омбудсмена; підтримку реабілітаційних механізмів жертв катувань, державних органів в частині захисту прав ветеранів, військових, членів їхніх родин; сприяння плюралістичному медійному середовищу, підтримку гендерної рівності та жінок, які зазнали насильства, захист прав дітей, національних меншин, захист соціальних прав постраждалих від війни, допомогу в реформуванні Конституційного Суду, підтримку системи правосуддя; боротьбу з корупцією,

економічними злочинами та кіберзлочинами, боротьбу з торгівлею людьми, підтримку розбудови пенітенціарних установ, сприяння відновлення сфери спорту та сприяння «доброчесному спорту», підтримку демократичного врядування, реформ державного управління, децентралізації, вибори та референдуми, зміцнення відкритої та інклюзивної системи освіти, зміцнення молодіжної політики, популяризацію культурної спадщини. Через виконання Плану дій також відбувається співпраця спрямована на сприяння Україні у виконанні зобов'язань, які Україна взяла на себе як член організації: приведення та узгодження законодавства до європейських стандартів у сфері прав людини, верховенства права та демократії; підвищення спроможності органів влади та державних інститутів для ефективного функціонування.

Так, наприклад, у контексті підтримки України у документуванні воєнних злочинів та передачі доказів до міжнародних судів, Рада Європи реалізує кілька проєктів у рамках Плану дій для України, що координуються через офіс Ради Європи серед них: 1) Проєкт «Зміцнення прав людини в системі кримінальної юстиції України», який має на меті забезпечення відповідності кримінальної юстиції міжнародним стандартам прав людини, зокрема в контексті воєнних злочинів та займається розробкою стандартів документування злочинів [48]. 2) Проєкт «Посилення правоохоронних органів України під час війни та у воєнний період» метою якого є створення стратегічної моделі управління розслідуваннями злочинів, скоєних під час збройного конфлікту [49]. 3) CyberUA: Посилення спроможності щодо електронних доказів воєнних злочинів та грубих порушень прав людини в Україні. Він має на меті: сприяти покращенню роботи з електронними доказами для використання у кримінальних провадженнях, пов'язаних з воєнними злочинами та грубими порушеннями прав людини в умовах російської агресії проти України: Забезпечення ефективності кримінальних розслідувань, судових проваджень та судових рішень у справах про воєнні злочини. Результати цього проєкту також матимуть вплив на спроможність

України використовувати електронні докази не лише щодо воєнних злочинів та грубих порушень, але й щодо будь-яких інших злочинів [74].

Проект «Посилення судових та позасудових засобів захисту прав осіб, постраждалих від війни в Україні», також сприятиме впровадженню на національному рівні відповідних програм підтримки, інструментів збору даних та компенсаційних механізмів для тих, хто зазнав шкоди, втрат чи травм, спричинених російською агресією проти України [43].

Для відновлення України за Планом дій 2023-2026 рр. планується залучити Банк розвитку Ради Європи (СЕВ – Council of Europe Development Bank) [63] до інвестиційних проектів для покращення умов життя найвразливіших прошарків населення. Цей банк був створений 1956 р., він спеціалізується на фінансуванні, пов'язаному з відбудовою територій, які постраждали від війни чи стихійних лих. Банк реалізував успішні соціальні проекти з будівництва інфраструктури та житла в 22 країнах, він має справу тільки з соціальними проектами в т.ч на освіту, охорону здоров'я та доступне житло, але тільки в країнах, які є його членами. Потреба у відновленні житла та інфраструктури, які постраждали під час воєнних дій, роблять цю співпрацю дуже актуальною для України. Україна розпочала вступ до Банку тільки після повномасштабного вторгнення, подавши у червні 2022 року офіційну заявку на членство. 15 червня 2023 р. Україна офіційно стала 43 державою-членом Банку (СЕВ). Членство в Банку розвитку РЄ (СЕВ) дасть Україні доступ до нових джерел фінансування. Банк розвитку Ради Європи ухвалив перший спільний проект з України щодо пільгового кредитного фінансування. Це проект у сфері охорони здоров'я на суму 100 млн євро [63]. За допомогою кредитних коштів планується відновити пошкоджені медичні заклади на де окупованих територіях.

Прикладами, як повномасштабна війна вплинула на співпрацю України з РЄ з співпраця з Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи (КМРВРЄ), що має функцію консультативного органу Організації та опікується з 1994 року розвитку місцевої демократії та регіоналізації в Європі,

він захищає інтереси понад 130 000 органів місцевих та регіональних влад. Крім співпраці в реформі місцевого самоврядування, які призведуть до децентралізації влади та спостереження за виборами, з'явилися нові ініціативи: на сайті Конгресу є окрема сторінка, яка присвячена Україні. До ініціатив Конгресу належить створення онлайн платформи Cities4Cities та United4Ukraine, де координується налагоджування партнерства між українськими та європейськими містами. Серед видів співпраці між громадами та містами передбачається на підтримку відновлення зруйнованої інфраструктури передача безкоштовно громадам вживаної техніки, партнерство між медичними, освітніми та культурними закладами, дитячі та молодіжні табори, різноманітні онлайн тренінги на актуальні теми, як євроінтеграція українських муніципалітетів, підтримку ветеранів та їхніх родин.

Отже, співпраця між Україною та Радою Європи після початку повномасштабного вторгнення Росії значно розширилася та переорієнтувалася на нові пріоритети. Окрім традиційної діяльності у сфері захисту прав людини та підтримки демократичних реформ, акцент було зроблено на допомозі в документуванні воєнних злочинів. Розробляються компенсаційні механізми, спрямовані на відшкодування збитків жертвам війни, а також механізми для забезпечення міжнародної відповідальності агресора. Також посилився вектор підтримки євроінтеграційних процесів України та адвокації її інтересів на міжнародному рівні. Такі зміни в діяльності відображають здатність організації до адаптації в умовах безпрецедентних викликів за наявності політичної волі в лавах її членів.

Висновки до розділу 3

Повномасштабна російська війна має екзистенційний характер для України, адже її метою є не лише територіальне завоювання, але й знищення української ідентичності. Росія, використовуючи геополітичні амбіції, прагнення відновити імперську спадщину та контроль над пострадянським

простором, виправдовує свою агресію історичними й ідеологічними наративами. Зокрема, український євроатлантичний курс, закріплений у Конституції, Росія трактує як загрозу своєму авторитарному режиму. Формальні приводи, як-от «захист російськомовного населення» та «загроза розширення НАТО», є лише пропагандистськими маніпуляціями, за якими приховується справжня мета – знищення української державності та українського народу.

Повномасштабна війна є логічним продовженням агресивної політики Росії, що розпочалася у 2014 році з незаконної анексії Криму та підтримки збройного конфлікту на сході України. Нерішучість міжнародної спільноти на початку, включаючи Раду Європи, у протидії цьому створила прецедент безкарності, який сприяв ескалації до повномасштабного вторгнення 2022 року. Ця агресія стала загрозою не лише для України, але й для всієї системи європейської безпеки, змусивши міжнародні організації переглянути свої підходи до безпекової політики та санкційних механізмів.

Військова, економічна та гуманітарна підтримка з боку міжнародних партнерів відіграла вирішальну роль у протистоянні агресору. Рада Європи, формально засуджуючи дії Росії ще з 2014 року, демонструвала недостатню рішучість, особливо в питаннях накладення санкцій та реагування на порушення міжнародного права. Наприклад, повернення права голосу російській делегації у 2019 році послабило репутацію організації та створило небезпечний сигнал для агресора.

Проте початок повномасштабної війни став переломним моментом для Ради Європи. У березні 2022 року російську федерацію було виключено з організації – безпрецедентний крок, який засвідчив серйозність намірів міжнародної спільноти протистояти агресору. Це рішення мало не лише політичне, але й моральне значення, воно зміцнило позицію України на міжнародній арені.

Рада Європи зосередила свої зусилля на допомозі Україні в різних сферах. Організація стала платформою для документування воєнних злочинів,

сприяючи створенню Реєстру Збитків – першого юридично обов’язкового механізму, спрямованого на компенсацію завданих збитків. Важливо зазначити, що цей Реєстр є лише початковим етапом масштабнішої ініціативи, спрямованої на створення міжнародного компенсаційного механізму. Крім того, Рада Європи підтримує ідею створення спеціального міжнародного трибуналу для переслідування Росії за злочин агресії, що неодноразово підкреслювалося в резолюціях ПАРЄ.

Рада також координує кредитування відновлення інфраструктури через Банк розвитку Ради Європи, реалізує десятки проєктів у рамках Плану дій, спрямованих на захист прав людини, розвиток демократії та верховенство права. Особливе значення має співпраця Ради Європи з Україною у сфері наближення законодавства до стандартів Європейського Союзу, що є важливим етапом на шляху до євроінтеграції. Ця робота посилює інституційну спроможність України та сприяє відновленню держави у післявоєнний період.

Резолюції Ради Європи та її Генерального секретаря підкреслюють необхідність міжнародного правосуддя для забезпечення довготривалого миру в Європі. Ініціативи зі створення трибуналу, а також Реєстр Збитків, свідчать про прагнення організації забезпечити не лише компенсацію збитків, а й справедливість для жертв російської агресії.

Таким чином, Рада Європи, попри запізнілість деяких рішень, відіграє важливу роль у підтримці України, демонструючи солідарність і послідовність у захисті європейських цінностей. Її нинішня діяльність закладає основу для ефективної міжнародної протидії агресії та сприяє відновленню України як частини європейської спільноти, з одночасним забезпеченням притягнення агресора до міжнародної кримінальної відповідальності.

ВИСНОВКИ

Російсько-українська війна стала масштабним викликом для глобального порядку, продемонструвавши вразливість існуючої системи міжнародного права та механізмів безпеки. З моменту незаконної анексії Криму в 2014 році до повномасштабного вторгнення в 2022 році світ зіткнувся з неспроможністю міжнародних організацій ефективно реагувати на дії агресора та виконувати функції з забезпечення підтримання миру та стабільності в світі, що на них покладені. Перша фаза воєнного конфлікту, що вівся у формі «гібридної війни», супроводжувалися нерішучістю, бюрократичною інертністю та слабкими санкційними механізмами міжнародних організацій, включаючи Раду Європи, що створило прецедент для безкарності. Це заохотило Росію до подальших агресивних дій і вплинуло на розпалення інших конфліктів у світі, сприяючи дестабілізації міжнародної безпеки.

Історичні передумови російської агресії чітко свідчать про прагнення Кремля відновити імперську спадщину через контроль над Україною, використовуючи ідеологію «русского міра», геополітичні амбіції та ідеологічну пропаганду. Незалежність України, її демократичний розвиток та рух до євроінтеграції стали викликом для російського авторитарного режиму, що сприяло агресивній політиці Росії.

Наслідки цієї війни вийшли за межі двостороннього конфлікту, поставивши під загрозу глобальний правопорядок. Перші роки війни продемонстрували слабкість міжнародних інститутів, зокрема і Ради Європи. Вона, будучи обмеженою бюрократичними процедурами, інструментами впливу та фінансово залежною від внесків своїх членів, не змогла належним чином відреагувати на агресію росії. Повернення права голосу російській делегації у 2019 році стало символом слабкості міжнародної спільноти, створивши небезпечний прецедент для безкарності агресора та заохочення до подальших дій.

Однак, повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року стало переломним моментом у діяльності Ради Європи. Організація виключила Росію зі своїх лав, чітко продемонструвавши політичну волю діяти рішуче. Це стало важливим сигналом для всього світу про неприйнятність порушення міжнародного права.

Попри це, варто визнати, що навіть такі рішучі дії вже не могли зупинити масштабний конфлікт. Як політична організація, Рада Європи має обмежений арсенал впливу, а її рішення залежать від політичних позицій держав-членів. 2022 року країни-члени знайшли політичну волю і правовий механізм, як виключити росію зі свого складу. На сьогодні ж, посилення позицій праворадикальних партій у багатьох європейських парламентах, може стати новим викликом і для Ради Європи також, і може вплинути на курс організації у майбутньому. Праворадикальні рухи часто виступають за обмеження міжнародної співпраці та скорочення участі в багатосторонніх структурах, крім того, багато з них виступають за поновлення співпраці з росією. То ж це може ослабити Раду Європи як інституцію. Її здатність зберігати принципівість і послідовність у відстоюванні прав людини, демократії та верховенства права залежатиме від політичної волі її членів.

Рада Європи пишається тим, що на сьогодні є єдиною міжнародною організацією, яка виключила агресора зі своїх лав. Також вона робить велику роботу на сьогодні з підтримки України політико-дипломатичними та правовими засобами.

Проте, організація, як і багато інших, стикається з обмеженнями у своєму мандаті: як політична структура, вона не має достатніх інструментів для прямого впливу на хід війни. Її можливості обмежені впливом на країни-члени, що ускладнює забезпечення справедливості у випадках, коли агресор ігнорує міжнародні норми.

Попри обмеження, Рада Європи змогла адаптувати свої механізми для підтримки України. Організація розробила нові пріоритети співпраці, серед яких виділяються покарання агресора, відновлення справедливості та

стабільний розвиток. Одним із важливих досягнень стало створення Реєстру Збитків – першого міжнародного механізму, що закладає основу для майбутніх компенсацій Україні за збитки, завдані російською агресією. Рада Європи також ініціює створення спеціального трибуналу для притягнення Росії до відповідальності за злочин агресії.

Іншим важливим напрямом стала підтримка реформ в Україні, спрямованих на наближення законодавства до європейських стандартів. Це відповідає стратегічній меті України – інтеграції до Європейського Союзу. Рада Європи також зосередилася на документуванні воєнних злочинів Росії, забезпечуючи методологічну допомогу українським органам правосуддя та міжнародним судовим інституціям. Її зусилля спрямовані на те, щоб винні у злочинах проти України постали перед міжнародним правосуддям.

Значну роль у діяльності Ради Європи відіграє захист прав людини, який залишається незмінним пріоритетом організації навіть у контексті війни. Рада Європи наголошує на необхідності повернення викрадених українських дітей, допомозі внутрішньо переміщеним особам і захисті прав жертв війни.

Російсько-українська війна показала, що міжнародна система потребує глибокого реформування. Недоліки в санкційних механізмах, бюрократична інертність і залежність від політичних настроїв держав-членів обмежують здатність організацій ефективно реагувати на агресію. Невчасне покарання агресора лише посилює його апетити та спонукає інших потенційних агресорів до подібних дій. Це створює серйозні виклики для стабільності у світі.

Проте Рада Європи залишається прикладом того, як міжнародна організація може адаптувати свої можливості для впливу на ситуацію.

Сучасна діяльність Ради Європи є підтвердженням її відданості принципам демократії, прав людини та верховенства права. Це також показник того, що міжнародна спільнота може об'єднати зусилля, щоб протидіяти агресії, захищати права людей і підтримувати мир, але треба це робити вчасно, швидко й рішуче, бо світ може спізнитися, як і під час Другої світової, і тоді наслідки та масштаби трагедії можуть вже бути незворотніми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. 16 вересня російська федерація припинила бути стороною Європейської конвенції з прав людини. *ЮРЛІГА*. 16 вересня 2023. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/214013_16-veresnya-rosyska-federatsya-pripinila-buti-storonoyu-vropeysko-konvents-z-prav-lyudini (дата звернення: 30.09.2024).
2. 75 років ООН: чи є організація все ще ефективною? І так, і ні. *Radiosvoboda*. 24.10.2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chy-ye-oon-efektivnoyu/30906554.htm> (дата звернення: 30.09.2024).
3. Багатосторонні заяви на підтримку України. Міністерство закордонних справ України. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/bagatostoronni-zayavi-na-pidtrimku-ukrayini> (дата звернення: 30.09.2024).
4. Висновок Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи № 190 (1995) від 26 вересня 1995 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_590 (дата звернення: 30.09.2024).
5. Відбудова України після війни: хто, як і за чиї гроші. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/19/687200> (дата звернення: 11.04.2024).
6. Владимир Путин: «Распад СССР – крупнейшая геополитическая катастрофа века». *Regnum*. 2005. 25 апреля. URL: <https://regnum.-ru/news/444083.htm> (дата звернення: 30.09.2024).
7. Военная доктрина Российской Федерации (в редакции от 25 декабря 2014 г.). Министерство иностранных дел Российской Федерации. 25 грудня 2014 URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1584621/ (дата звернення: 30.09.2024).

8. Вступ України до НАТО – історія саботажу. *Українська Служба*. URL: [https:// www.polskieradio.pl/398/7857/artukul/3206992/](https://www.polskieradio.pl/398/7857/artukul/3206992/) (дата звернення: 30.09.2024).
9. Вступ України до Ради Європи. *Постійне представництво України при Раді Європи*. 15 липня 2022 р. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/posolstvo/vstup-ukrayini-do-radi-uevropi> (дата звернення: 11.10.2024).
10. Вступ України до Ради Європи. *Український доц*. 09.11.2020 URL: [/https://ukrrain.com/vstup_ukraini_do_radi_evropi.html](https://ukrrain.com/vstup_ukraini_do_radi_evropi.html) (дата звернення: 30.09.2024).
11. Геополітичні аспекти впливу на хід війни РФ проти України. *Інститут стратегічних досліджень*. 23 серпня 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/heopolitychni-aspekty-vplyvu-na-khid-viynu-rf-protu-ukrayiny> (дата звернення: 30.09.2024).
12. Деолігархізація, національні меншини та реформа Конституційного Суду: Венеційська комісія ухвалила три нові висновки щодо України — *PRAVO.UA*. 13.06.2023. URL: <https://pravo.ua/deoliharkhizatsiia-natsionalni-menshyny-ta-reforma-konstytutsiinoho-sudu-venetsiiska-komisiia-ukhvalyla-try-novykh-vysnovky-shchodo-ukrainy/> (дата звернення: 30.09.2024).
13. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 30.09.2024).
14. Європейська комісія «За демократію через право». *Міністерство закордонних справ України*. 20 липня 2022 р. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/rada-uevropi/evropejska-komisiya-za-demokratiyu-cherez-pravo> (дата звернення: 11.10. 2024).
15. Єдиний державний реєстр міжнародних організацій, членом яких є Україна. *Міністерство закордонних справ*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizaciyah> (дата звернення: 30.09.2024).

16. Жорстока агресія проти України: рік по тому – Комісар з прав людини. 23 лютого 2023 р. URL: https://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/id/194175130?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_ugj3i6qSEkhZ_languageId=ru_RU (дата звернення: 30.09.2024).
17. Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» №1953-ХІІ від 10.12.1991 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1953-12> (дата звернення: 30 вересня 2024).
18. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.1991 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
19. Закон України Про правонаступництво України | від 12.09.1991 № 1543-ХІІ. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
20. Закон України Про приєднання України до Статуту Ради Європи N 398/95-ВР від 31.10.1995 р. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
21. Зміцнення прав людини в системі кримінальної юстиції України - Офіс Ради Європи в Україні. *Офіс Ради Європи в Україні.* [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/fostering-human-rights-in-the-criminal-justice-system-in-ukraine#{%22194437875%22:\[3\]}](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/fostering-human-rights-in-the-criminal-justice-system-in-ukraine#{%22194437875%22:[3]}) (дата звернення: 30.09.2024).
22. Історія участі збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. *Офіційний сайт Міністерства оборони України.* URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/istoriya-mirotvorchoi-diyalnostizbrojnii-sil-ukraini.ht> (дата звернення: 30.09.2024).
23. Коли Україна отримає кошти від арештованих російських активів. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/koli-ukrajina-otrimayekoshti-vid-areshtovanih-rosiyskih-aktiviv-12091341.html> (дата звернення: 30.09.2024).

24. Комісар з прав людини закликає посилити підтримку України - *Офіс Ради Європи в Україні*. 26.04.2024. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/human-rights-commissioner-calls-for-stronger-support-for-ukraine> (дата звернення: 30.09.2024).

25. Комісаром Ради Європи з прав людини оприлюднено Меморандум «Про наслідки війни в Україні для сфери захисту прав людини» - *Commissioner for Human Rights* URL: <https://www.coe.int/uk/web/commissioner/-/the-commissioner-publishes-her-memorandum-on-the-human-rights-consequences-of-the-war-in-ukraine> (дата звернення: 30.09.2024).

26. Концепція «гібридної війни» та її складові. *CENSS*. 12 березня 2024 URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/> (дата звернення: 30.09.2024).

27. Коротко про Раду Європи. *Офіційна сторінка Ради Європи*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/about-us/structure> (дата звернення: 11.10.2024).

28. Лубінець вимагає, аби Червоний Хрест нарешті провів розслідування теракту в Оленівці. *УКРІНФОРМ*. 15.08.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3895453-lubinec-vimagae-abi-cervonij-hrest-proviv-rozsliduvanna-teraktu-v-olenivci.html> (дата звернення: 30.09. 2024).

29. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 30.09.2024).

30. Міжнародний день миротворців ООН: яка роль України в миротворчих місіях. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1961/international-day-of-un-peacekeepers-what-is-ukraines-role-in-peacekeeping-missions> (дата звернення 01.11. 2024).

31. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт путіна. *Укрінформ*. 17 березня 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3683849-miznarodnij-kriminalnij-sud-vidav-order-na-arest-putina.html> (дата звернення: 30.09. 2024).

32. Міжнародний реєстр збитків як крок для справедливої компенсації постраждалим внаслідок російської агресії. URL: <https://www.prostir.ua/?library=mizhnarodnyj-rejestr-zbytkiv-yak-krok-dlya-spravedlyvoji-kompensatsiji-postrazhdalym-vnaslidok-rosijskoji-ahresiji> (дата звернення: 10.09.2024).

33. Нова військова доктрина РФ: підготовка до масштабної війни. *Українська правда*. 9 березня 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/03/9/7208764/> (дата звернення: 10.09.2024).

34. Нова генсек Ради Європи радіє, що Росія поновила фінансові внески – останні новини світу. *Діпо.ua*. 02 жовтня 2019. URL: <https://www.depo.ua/ukr/svit/nova-gensek-radi-evropi-radie-shcho-rosiya-ponovila-finansovi-vneski-201910021038795> (дата звернення: 30.09.2024).

35. Нова редакція концепції зовнішньої політики Росії: аналіз змісту | *Національний інститут стратегічних досліджень* 04 квітня 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/nova-redaktsiya-kontseptsiyi-zovnishnoyi-polityky-rosiyi-analiz> (дата звернення: 30.09.2024).

36. ОБСЄ - потужна організація чи черговий майданчик для вираження занепокоєння. *Інтент*. 28 травня 2023. URL: <https://intent.press/publications/world/2023/chi-ye-meta-v-obsye/> (дата звернення: 30.09.2024).

37. ПАРЄ односторонньо підтримала виключення Росії з Ради Європи. *Радіо Свобода*. 15 березня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosia-rada-evropy/31754839.html> (дата звернення: 01.04.2024).

38. ПАРЄ підтримала вступ України в НАТО та українську формулу «миру». *Європейська правда*. 22 червня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/22/7408085/> (дата звернення: 02.04.2024).

39. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html (дата звернення: 11.04.2024р.).

40. План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова». 2023-2026. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282> (дата звернення: 19.12.2023).

41. Плани дій Ради Європи для України. *Постійне представництво України при Раді Європи*. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/plani-dij-radi-uevropi-dlya-ukrayini> (дата звернення: 19.12.2023).

42. Повернення Росії до ПАРЄ: чому Європа пішла на поступки. Сити. Укр., 17.07.2019. URL: <https://xn--e1agaedefk2ep7d.xn--h1aazf.xn--j1amh/povernennya-ros-do-par-chomu-vropa-p-shla-na-postupki/> (дата звернення 01.11.2024).

43. Посилення судових та позасудових засобів захисту прав осіб, постраждалих від війни в Україні. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-judicial-and-non-judicial-remedies-for-the-human-rights-protection-of-the-war-affected-people-in-ukraine#%2249969256%22:\[0\]](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-judicial-and-non-judicial-remedies-for-the-human-rights-protection-of-the-war-affected-people-in-ukraine#%2249969256%22:[0]) (дата звернення: 30.09.2024).

44. Постанова Верховної Ради 3360-XII Про основні напрями зовнішньої політики України. Рада, 02 липня 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

45. Постанова Верховної Ради України № 129-VIII Про Звернення до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. Верховна Рада України. 27.01.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#n9> (дата звернення: 30.09.2024).

46. Про затвердження Стратегії інтеграції України до України до Європейського Союзу від 11.06.1998 № 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

47. Про роботу Офісу Ради Європи в Україні під час війни: 10 запитань до його Голови Мачея Янчака. *Офіс Ради Європи в Україні*/ 24.05.2024 <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/about-the-work-of-council-of-europe-office-in-ukraine-during-the-war-10-questions-to-its-head-mr-maciej-janczak> (дата звернення: 30.09.2024).

48. Проєкт Зміцнення прав людини в системі кримінальної юстиції України. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/fostering-human-rights-in-the-criminal-justice-system-in-ukraine> (дата звернення: 11.10.2024).

49. Проєкт Ради Європи «Посилення правоохоронних органів України під час війни та у повоєнний період». *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-ukrainian-law-enforcement-agencies-during-war-and-post-war-period-> (дата звернення: 11.10.2024).

50. Проєкти нацпрограми, прагнення до інтеграції в ЄС. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/strive-for-euintegration?page=2> (дата звернення: 11.04.2024).

51. Путін просив НАТО у Бухаресті не приймати Україну і Грузію, бо це «послабило б його позиції» – колишній прем'єр Словенії Янез Янша. URL: <https://www.holosameryky.com/a/shou-putina-u-bucharesti/7270581.html> (дата звернення: 10.10.2024).

52. Рада Європи представила звіт щодо стану реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: URL <https://decentralization.ua/en/news/19000> (дата звернення 10.09.2024)

53. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС. EEAS. Представництво Європейського Союзу в Україні, 17 червня 2022 <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/рекомендації->

європейської-комісії-щодо-статусу-україни-на-членство-в-єс_uk?s=232 (дата звернення: 10.09.2024)

54. Саміт НАТО - чому Україну не беруть в Північноатлантичний альянс. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tilki-cherez-viynu-chomu-ukrayinu-berut-nato-1719606005.html> (дата звернення: 30.09. 2024).

55. Саміт Ради Європи створив Реєстр збитків для України як перший крок до міжнародного Компенсаційного механізму жертвам російської агресії - Офіс Ради Європи в Україні. *Офіс Ради Європи в Україні. 17 травня 2023 р.* URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-summit-creates-register-of-damage-for-ukraine-as-first-step-towards-an-international-compensation-mechanism-for-victims-of-russian-aggression> (дата звернення: 30.09.2024).

56. Співробітництво з Радою Європи. *Державна міграційна служба України*. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/mizhnarodne-spivrobotnicztvo/spivrobotnicztvo-z-radoyu-evropi.html> (дата звернення: 20.12. 2023).

57. Статут Організації Об'єднаних Націй. 1945 р. Сан-Франциско. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 30.09.2024).

58. Статут Ради Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text (дата звернення: 09.09.2024).

59. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: *Верховна Рада України*. URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1953-12>(дата звернення: 30.09.2024).

60. Указ президента України про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу від 11.06.1998 № 615/98. Рада. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

61. Указ Президента України Про Національний комітет України з питань роззброєння № 342/92 Верховна Рада України. 15.06.1992. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342/92#Text> (дата звернення: 09.11.2024)

62. Україна і Парламентська асамблея Ради Європи. *Постійне представництво України при Раді Європи*. 11 серпня 2023 р. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/ukrayina-v-parye> (дата звернення: 11.10.2024).

63. Україна приєдналась до Банку розвитку Ради Європи | офіційний сайт Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-pryiednalas-do-banku-rozvytku-rady-ievropu> (дата звернення: 09.04.2024).

64. Україна-ЄС: що ми маємо зробити у статусі кандидата і коли можливий вступ в Євросоюз. URL: <https://suspilne.media/253476-ukraina-es-so-mi-maemo-zrobiti-u-statusi-kandidata-i-koli-mozlivijvstup-v-evrosouz> (дата звернення: 11.04.2024 р.).

65. Усі деталі миротворчої місії: яка битва чекає на Україну в ООН. *Європейська правда*. 07 вересня 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/09/7/7070625/> (дата звернення: 7.10.2024)

66. Участь у міжнародних організаціях. *Міністерство закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizaciyah>. (дата звернення: 30.09.2024).

67. Участь України у діяльності Ради Європи. *Міністерство закордонних справ України*. 20 липня 2022 р. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/rada-yevropi/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-radi-yevropi> (дата звернення: 11.10.2024).

68. Як війна Росії проти України змінила світ. *НІСД*. 15 березня 2023 р. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viyna-rosiyi-protu-ukrayinu-zminyla-svit> (дата звернення: 30.09.2024).

69. Як Росія зловживає своїм правом вето в Радбезі ООН і що з цим робити. *Європейська правда*. 09 квітня 2022. URL:

<https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/04/9/7137526/>(дата звернення: 30 вересня 2024).

70. Як Україна може використати міжнародні механізми для отримання компенсації від РФ. *Громадський простір*. 29 серпня 2023. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yaki-ukrajina-mozhe-vykorystaty-mizhnarodni-mehanizmu-dlya-otrymannya-kompensatsiji-vid-rf> (дата звернення: 20 грудня 2023).

71. Committee of Ministers. *The Council of Europe*. URL: <https://www.coe.int/en/web/cm> (дата звернення: 10.05.2024).

72. Congress of Local and Regional Authorities. *The Council of Europe*. URL: <https://www.coe.int/en/web/congress/home> (дата звернення: 10.05.2024).

73. Cooperation with Council of Europe, Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/evropejska-integraciya/spivrobitnictvo-z-radoyu-evropi> (дата звернення: 20.05.2024).

74. CyberUA: Посилення спроможності щодо електронних доказів воєнних злочинів та грубих порушень прав людини в Україні. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/cyberua> (дата звернення: 11.10.2024).

75. Group of States against Corruption. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco/about-greco> (дата звернення: 11.10.2024).

76. Memorandum on the human rights consequences of the war in Ukraine. Commissioner for Human Rights. URL: <https://rm.coe.int/-/1680a7390c> (дата звернення: 09.04.2024).

77. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. URL: <https://pace.coe.int/en/>; <https://pace.coe.int/en/aplist/committees/4> (дата звернення: 09.10.2024).

78. Recommendation 2076 (2015) Missing persons during the conflict in Ukraine.2015. URL: <https://pace.coe.int/en/files/21971> (дата звернення: 10.04.2024).

79. Recommendation 2090 (2016). The humanitarian concerns with regard to people captured during the war in Ukraine. URL: <https://pace.coe.int/en/files/22752#trace-5> (дата звернення: 10.04.2024).

80. Register of Damage for Ukraine. *Council of Europe*. URL: <https://rd4u.coe.int/en/home> (дата звернення: 10.10.2024).

81. Resolution 1988 (2014). Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions. 2014. URL: <https://pace.coe.int/en/files/20873> (дата звернення 01.11.2024).

82. Resolution 1990 (2014). Reconsideration on substantive grounds of the previously ratified credentials of the Russian delegation. URL: <https://pace.coe.int/en/files/20882/html> (дата звернення 01.11.2024).

83. Resolution 2028 (2015). The humanitarian situation of Ukrainian refugees and displaced persons.2015. URL: <https://pace.coe.int/en/files/21480#trace-5> (дата звернення 01.11.2024)

84. Resolution 2034 (2015). Challenge, on substantive grounds, of the still unratified credentials of the delegation of the Russian Federation. 2015. URL: <https://pace.coe.int/en/files/20873> (дата звернення 01.11.2024)

85. Resolution 2063 (2015). Consideration of the annulment of the previously ratified credentials of the delegation of the Russian Federation (follow up to paragraph 16 of Resolution 2034 (2015)).2015. URL:<https://pace.coe.int/en/files/21956>. (дата звернення 01.11.2024).

86. Resolution 2067 (2015). Missing persons during the conflict in Ukraine.2015. URL: <https://pace.coe.int/en/files/21970>. (дата звернення 01.11.2024)

87. Resolution 2112 (2016). The humanitarian concerns with regard to people captured during the war in Ukraine. 2016. URL: <https://pace.coe.int/en/files/22750/html>. (дата звернення 01.11.2024)

88. Resolution 2132 (2016). Political consequences of the Russian aggression in Ukraine. 2016. URL: <https://pace.coe.int/en/files/23166>. (дата звернення 01.11.2024)

89. Resolution 2133 (2016). Legal remedies for human rights violations on the Ukrainian territories outside the control of the Ukrainian authorities. 2016. URL: <https://pace.coe.int/en/files/23167>. (дата звернення: 01.11.2024)

90. Resolution 2198 (2018). Humanitarian consequences of the war in Ukraine. 2018. URL: <https://pace.coe.int/en/files/24432>. (дата звернення: 01.11.2024)

91. Resolution 2259 (2019). The escalation of tensions around the Sea of Azov and the Kerch Strait and threats to European security. 2019. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=25419> (дата звернення: 11.04.2024).

92. Resolution 2292 (2019). Challenge, on substantive grounds, of the still unratified credentials of the parliamentary delegation of the Russian Federation. 2019. URL: <https://pace.coe.int/en/files/28049>. (дата звернення: 01.11.2024)

93. Resolution 2433 (2022). Consequences of the Russian Federation's continued aggression against Ukraine: role and response of the Council of Europe. 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/30017/html> (дата звернення: 11.04.2024).

94. Resolution 2436 (2022). The Russian Federation's aggression against Ukraine: ensuring accountability for serious violations of international humanitarian law and other international crimes. 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/30024/html> (дата звернення: 06.04.2024).

95. Resolution 2463 (2022). Further escalation in the Russian Federation's aggression against Ukraine. 2022. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31390/html> (дата звернення: 06.04.2024).

96. Resolution 2482 (2023). Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine. 2023. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31620> (дата звернення: 09.04.2024).

97. Resolution 2506 (2023). Political consequences of the Russian Federation's war of aggression against Ukraine. 2023. URL: <https://pace.coe.int/en/files/32994> (дата звернення: 07.04.2024).

98. Resolution CM/Res(2022)2 on the cessation of the membership of the Russian Federation to the Council of Europe. 16.03.2022 URL: .0900001680a5da51 (дата звернення: 01.11.2024).

99. Resoultion 2287 (2019). Strengthening the decision-making process of the Parliamentary Assembly concerning credentials and voting. 2019. URL: <https://pace.coe.int/en/files/27980> (дата звернення 01.11.2024).

100. Russia's war against Ukraine - Portal.*Council of Europe*. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/war-in-ukraine> (дата звернення 01.11.2024)

101. The Council of Europe: key facts – Portal – www.coe.int. (n.d.). Portal. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/the-council-of-europe-key-facts> (дата звернення 17.09.2024).

102. The CPT and Ukraine - CPT. *The Council of Europe* URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/ukraine> (дата звернення 01.11.2024).

Література

103. Акулов С. О. Міжнародні миротворчі операції як політичний інструмент врегулювання воєнно-політичних конфліктів. *Політичний менеджмент*. 2005. №2. С. 165-172.

104. Антонюк Е. «Ніколи знову». Чому повторюються війни та на кого сподіватися Україні. *ZMINA*. 27 грудня 2016. URL: https://zmina.info/articles/nikoli_znovu_chomu_povtorjujutsja_vijni_ta_na_kogo_pokladati_nadiji_ukrajini-2/ (дата звернення 9.10.2024).

105. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Видав. дім «Персонал», 2012. 366 с.

106. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. Львів; Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2000. 236 с.

107. Буряченко О. В. Російсько-українська війна як фактор порушення та еволюції світової безпекової рівноваги. *Науковий журнал «Політикус»*. 2023. Вип. 2. С. 73–83. URL: http://politicus.od.ua/2_2023/11.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

108. Власенко В. ПАРЄ проголосувала за виключення Росії з Ради Європи. *DW*. 15 березня 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/паре-проголосувала-за-виключення-росії-з-ради-європи/a-61139902> (дата звернення 9.10.2024).

109. Власенко В. Росію позбавили права голосу в ПАРЄ. *DW*. 10.04.2014, URL: <https://www.dw.com/uk/росію-позбавили-права-голосу-в-паре/a-17558389> (дата звернення: 09.10.2024).

110. Гай-Нижник, П.П. Російсько-українська війна – війна за життя (2014–2022 рр.): періодизація. *The Russian-Ukrainian war (2014 2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. Р. 452–465.

111. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної україно-російської війни (2014-2023). Вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія Історія, 13/55, 47–73. URL: doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283164>. (дата звернення: 11.10.2024).

112. Генезис ідеології «руського міра» на межі ХХ–ХХІ ст. та її основні риси. 18.10.2024. URL: <https://uoc-news.church/2024/10/18/genezis-ideologiji-russkogo-mira-na-mezhi-xx-xxi-st-ta-ji-osi-novni-risi/#2024-12-09> (дата звернення: 19.11. 2024).

113. Герасіна Л. М., Требін М. П., Сахань О. М., Воднік В. Д. Конфліктологія: загальна та юридична: підручник / За заг. ред. Л. М. Герасіної. Харків: Право, 2021. 224 с.

114. Гнатовський М.М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми. Київ: Вид. дім «Промені», 2005. 224 с.

115. Голубов О. «Блакитні шоломи»: що треба знати про миротворчі місії ООН. *DW*. 08.09.2017. URL: <https://www.dw.com/uk/блакитні-шоломи-що-треба-знати-про-миротворчі-місії-оон/a-40406517> (дата звернення: 01.11.2024)

116. Гузь Н.Г. Співпраця України з Радою Європи (1991-2014 рр.): історичний аспект. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ, 2016. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/8b4/dis_Huz%20N..pdf (дата звернення: 19.12.2023).

117. Гузь Н.Г. Зобов'язання України перед Радою Європи та їх виконання. *Сторінки історії*, 2017. (39). URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.39.2015.107731> (дата звернення: 10.10.2024).

118. Гула Р., Голота А., «Доктрина Герасимова»: «Керований Хаос» у війсьній теорії епохи постмодерну. *Воєнно-історичний вісник*. 2021. 1 (139). URL: <http://viv.nuou.org.ua/article/view/237028/235574> (дата звернення 09.09.2024).

119. Дашкевич Я. Як Московія привласнила історію Київської Русі. *Журнал Універсум*. 2011. 11-12 (217-218). URL: <https://universum.lviv.ua/journal/2011/6/dashk.htm> (дата звернення 9.10. 2024).

120. Демчишак Р. Російсько-українська війна як фактор геополітичного позиціонування регіону ЦСЄ та ПСЄ. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 43. С. 247-254. URL: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.30>. (дата звернення: 10.10.2024).

121. Денисюк С., Фокін Я. Перспективи співпраці України з міжнародними організаціями в контексті російсько-українського конфлікту: аналіз і прогнози. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2024. Вип.3 (16). URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/252/249> (дата звернення: 10.10.2024)

122. Доронцева Є. Між радянським минулим та європейською інтеграцією: огляд співпраці України з міжнародними організаціями та спільнотами держав. *Voxukraine*. 19 жовтня 2022. URL : <https://voxukraine.org/mizh-radyanskym-mynulym-ta-yevropejskoju-integratsiyeyu-oglyad-spivpratsi-ukrayiny-z-mizhnarodnymy-organizatsiyamy-ta-spilnotamy-derzhav> (дата звернення: 9.10. 2024).

123. Дорош С. «Армія. Мова. Віра». Як гасла Порошенка стали гаслами Зеленського. *BBC News Україна*. 17.01.2023 URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64175314> (дата звернення 9.10.2024).

124. Економічні інструменти протидії гібридній агресії: аналіт. доп. / за ред. А. Ю. Сменковського. Київ: НІСД, 2020. 69 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/dopovid-economicchni-instrumenty-protydii-gibrydniy-agresii-1.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).

125. Єремєєва І.А. Інституціональні проблеми сучасної миротворчості (на прикладі ООН). *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. 15.03.2019. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3273/55.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 01.11.2024).

126. Єремєєва І.А. Проблеми миротворчості ООН в умовах трансформації безпекових інститутів. *Науковий журнал «Політикус»*. Випуск 1, 2016. URL: <https://ir.duan.edu.ua/server/api/core/bitstreams/16de41d5-7051-428b-b91d-163d920a82aa/content>(дата звернення 9.10. 2024).

127. Заблоцька Л. Г. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи. К.: Фенікс, 2007.

128. Залізник Л. Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014–2016 рр. *Українознавство*. 2016, 3 (60), 26–39. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f30908e0-b14a-46c5-9d7d-61450712f653/content> (дата звернення 9.10.2024).

129. Зленко А., Дипломатія і політика. Харків. «Фоліо». 2003 р. 559 с.

130. Ізвоцікова А. Що буде зі скаргами України проти РФ до ЄСПЛ - пояснює уповноважена. *Суспільне Новини*. 18 вересня 2022 URL: <https://susplne.media/283047-so-bude-zi-skargami-ukraini-proti-rf-do-espl-roasnie-upovnovazena-u-spravah-evropejskogo-sudu-z-prav-ludini/> (дата звернення: 11.10.2024).

131. Климик М., Геноцид у Сребрениці: уроки історії для України. *Медійна Ініціатива за права людини*. 30.04.2024. URL:

<https://mipl.org.ua/genoczyd-u-srebrenyczi-uroky-istoriyi-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 11.11.2024).

132. Кондратенко О.Ю. Процес ядерного роззброєння і Україна. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм*. 2011. №4. С. 75–79.

133. Латишева В., Бабіна В. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2023. Т. 15, No 1. С. 149–157. URL: <https://doi.org/10.15421/352317> (дата звернення: 01.10.2024)

134. Литвинчук О., Шевчук А., Войтюк О. Міжнародна допомога Україні в умовах війни як вид співробітництва з міжнародними організаціями. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2024. No1(32). С.239–252. URL: [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1\(32\).239-252](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2024.1(32).239-252) (дата звернення: 01.10.2024).

135. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.

136. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: підручник / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Ф-т міжнар. відносин. 4-те вид., пере роб. і допов. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка; Київ: Знання, 2011. 407 с.

137. Мармазов В. Є. Україна в політико-правовому просторі Ради Європи: досвід і проблеми. Київ: Вентурі, 1999. 400 с.

138. Мармазов В.Є., Піляєв І.С. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції. Київ: ВД «Юридична книга», 2000. 467 с.

139. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України // *Вісник Львівського торговельно- економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 73. С. 93–102. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-14> (дата звернення: 01.11.2024).

140. Мерещук В., Місія ОБСЄ припиняє роботу в Україні *LB.UA*. 25 лютого 2022 р. URL: https://lb.ua/news/2022/02/25/506737_misiya_obsie_pripinyaie_robotu_ukraini.html (дата звернення 9.10.2024).

141. Міжнародні відносини та світова політика: навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко ; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 201 с.

142. Мокій А. І., Яхно Т. П., Бабець І. Г. Міжнародні організації: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.

143. Мороз Н. В., Косик В. М. Фінансова допомога Україні від міжнародних партнерів у період війни // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2022. № 5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-01>. (дата звернення: 11.10.2024).

144. Олійник Д.І. Багатостороння підтримка міжнародних організацій щодо зміцнення економіки, України в кінетичній протидії російській агресії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 26.08.2022 URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/bahatostoronnya-pidtrymka-mizhnarodnykh-orhanizatsiy-shchodo-zmitsnennya-ekonomiky> (дата звернення: 09.10.2024).

145. Осадча К. Вседозволеність РФ і бездіяльність Міжнародного Червоного Хреста: чому цивільні полонені – найбільш незахищені. *Українська Правда*. 04.04.2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/04/04/253657/> (дата звернення: 9.10.2024).

146. Петрушко Л. Хрест-навхрест. Чому українці незадоволені роботою Червоного Хреста, коли він найбільш потрібен. *Forbes*. 19 квітня 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/krest-nakrest-pochemu-ukraintsy-nedovolny-rabotoy-krasnogo-kresta-kogda-on-bolshe-vsego-nuzhen-18042022-5501> (дата звернення 11.11.2024).

147. Печерський А., Букет. Є., Хронологія російсько-української війни: «гібридна» фаза (лютий 2014 — лютий 2022). *АрміяInform*. 22 лютого 2023/

URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/22/hronologiya-rosijsko-ukrayinskoji-vijny-gibrydna-faza/> (дата звернення: 11.11. 2024).

148. Політологія: підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук, О. М. Сахань; за ред. М. П. Требіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2018. 462 с.

149. Правові аспекти діяльності Ради Європи : навчальний посібник / Лісова К. С., Фокін Я. Ф., Чернецька О. В., Яцишин Н. Г. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. 244 с.

150. Рощина О. «Червоний хрест» вступився за людей з «Азовсталі» на 55-й день блокади Маріуполя. Українська правда. 24 квітня 2022 URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/24/7341750/> (дата звернення: 9.10. 2024).

151. Рябчук М. «Україна відіграє історичну роль у пробудженні Заходу». *Локальна історія*. 24 червня 2022. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/ukrayina-vidigraie-istorichnu-rol-u-probudzhenni-zakhodu-sergii-iekelchik-u-rozmovi-z-mikoloiu-riabchukom/> (дата звернення: 9.10.2024).

152. Рябчук М. Виклики деколонізації. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 07.05.2024. URL: <https://www.ji-magazine.lviv.ua/2024/ryabchuk-vyklyky-dekolonizacii.htm> (дата звернення: 9.10.2024).

153. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с. <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gibridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya> (дата звернення: 9.10.2024).

154. Сидорук Т.В., Розширення НАТО як фальшивий привід для виправдання війни росії проти України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/rozshyrennya-nato-yak-falshyvyy-pryvid-dlya-vypravdannya-viyny-rosiyi-proty-ukrayiny> (дата звернення: 09.10.2024).

155. Теорія міжнародних відносин. Міжнародні відносини та світова політика: навч. посіб. / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2016. 540 с.

156. Тимченко О. Мінімум 27 операцій: у яких миротворчих та рятувальних місіях брала участь Україна. *OBOZ.UA*. 06 лютого 2024. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/minimum-27-operatsij-u-yakih-mirotvorchih-ta-ryatuvalnih-misijah-brala-uchast-ukraina.htm> (дата звернення: 10.10.2024).

157. Тищенко К., Зеленський: Червоний Хрест – не клуб із привілеями, він має зобов'язання. *Українська правда*. 13 жовтня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/13/7371880/> (дата звернення: 11.10.2024).

158. Требін М.П., Герасіна Л.М, Панфілов О.Ю. Теорія міжнародних відносин. Підручник Харків: ВД «Право», 2022. 472 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/373632507_Pidruc_Teoria_miznarodnih_vidnosin_Trebin_2022_PV1#:~:text=У%20підручнику%20розкрит (дата звернення 9.10.2024).

159. Федорова А. Л. Венеціанська комісія та Україна: правові аспекти співпраці. *Право України: юрид. журнал: наук-практ. фахове видання, спецвипуск*; Конституційний Суд України. К., 2011. № 7. С. 128.

160. Федуняк С. Вплив російсько-української війни на діяльність провідних інститутів безпеки в контексті формування нової моделі міжнародних відносин. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2022. Т. 11, № 11. С. 131–140. URL: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.131-140> (дата звернення 9.10.2024).

161. Фрачек Д., Соколовська Н. Різанина у Сребрениці. *DW*. 17 липня 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/різанина-у-сребрениці-нідерландські-миротворці-з-обмеженою-відповідальністю/a-17792860> (дата звернення 9.10.2024).

162. Швадчак А., Міжнародний реєстр збитків: на крок ближче до виплати репарацій. *Transparency International Україна*. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/mizhnarodnyj-reyestr-zbytkiv-na-krok-blyzhche-do-vyplaty-reparatsij/> (дата звернення: 19.12.2023).

163. Шварцева М.І., Місце та значення Парламентської Асамблеї і системі органів Ради Європи. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. №27.2013 URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/app_2013_27_79%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/app_2013_27_79%20(2).pdf) (дата звернення 9.10.2024).

164. Шепелева А., Єрмак: Червоний Хрест не потрапив до жодного полоненого. *DW*. 03 червня.2023. URL: <https://www.dw.com/uk/ermak-cervonij-hrest-ne-potrapiv-do-zodnogo-polonenogo/a-65813911> (дата звернення 9.10.2024).

165. Яворський Р. Евакуація, що стала вироком: чому Червоний Хрест не зміг завадити масовому вбивству в Оленівці. *Еспресо*. 02 серпня 2022. URL: <https://espresso.tv/evakuatsiya-shcho-stala-virokom-chomu-chervoniy-khrest-ne-zumiv-zavaditi-masovomu-vbivstvu-v-olenivtsi> (дата звернення 9.10.2024).

166. Яковенко Н. Л. Міжнародні організації у сфері безпеки (НАТО, ОБСЄ): навч. посіб. / [за наук. ред. В. М. Матвієнка] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київський університет, 2020. 367 с.

167. Dobrowska A. The council of Europe's support for Ukraine in the face of the Russian Federation's aggression. *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*. 2023. Vol. XVI, no. 1. URL: <https://doi.org/10.32084/tkp.5304> (дата звернення: 10.04.2024).

168. Keohane R. O., & Nye, J. S. *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, Little, Brown and Company, 1977. 273 p.

169. Keohane, R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New York, Princeton University Press, 1984. 290 p.

170. Kissinger H. How to avoid another world war. *Spectator*. December 17, 2022. <https://www.spectator.co.uk/article/the-push-for-peace/>

171. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York, Public Affairs, 2005. 191 p.

172. Waltz K. N. *Realism and international politics*. New York: Routledge, 2008. xiv, 361 p.

173. Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Boston, McGraw-Hill, 1979. 251 p.

174. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge, Cambridge University Press, 1999. 429 p.